

A Ahto Lobjakas EUROOPA PARLAMENDI valimistest. Mihkel Mutt: eurooplased on üksteist ÄRA TÕUDANUD. Lk. 2/ Tõnu Õnnepalu: kuidas teiseneb ÖKOLOOGIA. Lk. 3-5/ Eero Epner: RAADIO
N "ÕÕULIKOOL" Muhus. Lk. 4/ Veel tekste luuletõlketalguilt. Lk. 5/ EKA lõputööde näitus. Lk. 6/ Lapin ja tema "MASINATE" seeria. Lk. 7/ Garnek KRAFTWERKIST. Rimmel IVARI ILJA klaveriõhtust. Lk. 8/
T Arujärv RAMi plaadist, Velmet TUBINA FESTIVALI avakontserdil. Lk. 9/ Intervjuu sotsiaalselt aktiivse intellektuaali REIN RAUAGA. Lk. 10/ SIRBI ERI: teatrikritikute suur vestlusring
 teatripoliitikast. Lk. 11 – 14/ Arhitektuur: Viru väljak kui TÕELINE LINNAKESKKOND. Lk. 15/ REIN MARAN püüdis kährikkoera ja laululuike. Lk. 16/ Erootiliselt rafineeritud "SALAKIRED". Lk. 17.

"Pidusöök"

PRIIT GREPP

"Naine valges"

PRIIT PEDAJAS

Suveteatri luugid valla

Eesti teater läheb järjekordsele suvetuurile. Juba mitu suve järjest on ennustatud: tänavuse suvega saavutab küll suveteater oma pakkumise lae – rohkemat ei mahu suveteatri turule; vaataja ei jõua kõike vaadata, mida teater rahvale pakub (või maha müüa üritab). Ent ikkagi tuleb selgi suvel teatritelt uusi ideid ja "pakkumisi" ja suveteatri karussell pöörleb hirmutava hooga edasi. Ühest küljest pole suvises kultuuritarbimises midagi kohutavat. Aga kui mõelda selle suve teatrikogusele (üle 30 lavastuse), siis süveneb küll leebe mure: kas pakutava kvaliteet ei hakka kannatama ja millised projektid seekord kõrbevad? Lisaks teatritele meelitavad publikut ka lugematud kontserdid ja estradi-show'd, rääkimata muudest kultuursetest puhkuse veetmise vormidest. Kui palju on eesti rahval raha ja jaksu, et kõik suvel pakutu ära tarbida? Rahva rahakaukust ju lõputult piletiraha ei ammuta.

Samas: igasugune buum või toote ülepakkumine (paraku, jah, mingis mõttes on suveteatrist saanud toode või kaup) eraldab terad sõkaldest. Loodetavasti. Unistada ju võib, et tänavusest suveteatribuumist väljuvad võidukalt ikkagi kunstiliselt tõsiseltvõetavad projektid, mitte need teatriettevõtmised, mille esmaeesmärk näib olevat produtsentidele ja näitlejatele "suvepuhkuse raha" juurdeteenimine. Kuigi kedagi ei saa keelata: kunst kuulub rahvale. Uurige spikrit!

MARGOT VISNAP

SUVETEATRI SPIKKER

28. V – 30. V 3., 4., 5., 10., 11., 12., 13., 25., 26., 27. VI ja 2., 3., 4., 9., 10., 11. VII Rakvere teatri "Pidusöök" Rägavere mõisas.
 29. V – 13. VI, 16. – 20. VI, 22. – 31. VII, 1. – 7. VIII, 14. – 31. VIII Eesti Nukuteatri lõbus kogupere-mudikal "Hunt ja seitse kitsetalle" nukuteatri suveõues ja kõikjal Eestis.
 2. – 21. VI, 17. – 31. VIII, 2. – 4. IX Tallinna Linna-teatri lavastused "Kaotajad", "Vincent", "Et keegi mind valvaks", "Äri" Linnateatri lavaaargus ja saalides.
 10. – 13. VI, 5. – 8. VIII "Libahunt" Lihula linnuses.
 11. – 13., 16. – 20., 25. – 27. VI Eesti Draamateatri "Naine valges" teatri suures saalis.
 11. – 20. VI Vanemuise "Jesus Christ Superstar" teatri kõrvale rajatud suvelaval.
 11. – 13. VI Ugala "Nipernaadi" Ugala tiigi kaldal, 17. – 20. VI "Neetud talu" Karksi vallas Maie talus.
 11. – 13., 25. ja 27. VI, 2. – 4., 9. – 11. VII Rakvere teatri "Suvekool" Lahemaa rahvuspargis.
 11. – 12., 18. – 19. VI, 2. – 4., 9. – 11., 17. – 18. VII lavakunstikooli XXI lennu "Valgelaev ja taevakäijad" Albu vallas.
 17., 29., 30. VI, 1. – 4., 6. – 9., 11. VII Emajõe suveteatri "Nipernaadi" Tartus Jaama tn. 14 pargis.
 29.-30. VI, 1., 5., 6., 13. – 15., 20. – 22., 27. – 29.

VII Eesti Draamateatri "Südamete murdumise maja" Käsmu meremuuseumi õuel.

3.-4., 8. – 11., 14. – 16., 22. – 25., 29. – 31. VII, 1., 5.-6. VIII "Külmetava kunstniku portree" Viinistu kunstimuuseumis.

5. VII – 1. VIII Comedy Productionsi "Klatš" üle Eesti.

9. VII – 15. VIII "Orkestriproov" Narva Aleksandri kirikus.

15., 18., 25., 29. VII, 1. VIII Endla teatri "Pidžaama kuuele" Pärnu Vallikäärus.

23. – 25., 27. – 31. VII, 1., 3. – 8. VIII Emajõe suveteatri "Mustlaslaager läheb taevasse" Tartus Jaama tn. 14 pargis.

23. VII – 1. VIII Comedy Productionsi "Chicago" Tallinna Lauluväljakul.

27. – 28. VII Saueaugu teatritalus "Teener", 6. – 7., 12. – 14. VIII "Noad kanade sees", 18.-19. VIII "Kohtume trompetis!", 28. VIII "Ratsukäik. Vaade kunstnikule".

5. – 12. VIII Vanemuise "Vigased pruudid" Ülenurme põllumajandusmuuseumi vabaõhulaval.

18. – 25. VIII Von Krahli teatri "Eesti ballaadid" Kuusalu vallas.

Suveteatri hooaja avalöögi andis Rakvere teater: 28. mail esietendus Rägavere mõisas Thomas Vinterbergi ja Mogens Rukovi "Pidusöök", teatri jaoks kohandanud Bo hr. Hansen (lav. Hendrik Toompere jun.).

11. juunil annavad viis teatriüksust oma avalöögi: Vanemuiselt "Jesus Christ Superstar", Rakvere teatrilt "Suvekool", lavakunstikoolilt "Valgelaev ja taevakäijad", Ugalt "Nipernaadi" ja Eesti Draamateatri suurel laval pöörleb koos publikuga Wilkie Collinsi romaani dramatiseering "Naine valges" (lav. Priit Pedajas).

SIRP ARVAB

Kord majja!

Võitlus grafitite vastu sobib orgaaniliselt Res Publica laiemasse rünnakuplaani üldnimetusega "Kord majja!". Rohke vabadus muudab meie noorsoo lodevaks. Kuna aga rahvas on pikkade aastate vältel grafititega kahjuks mõnel määral harjunud ja need on tema hallis talupoeglikus elukangas vähesed värvilised laigud, siis tuleks teostada likvideerimist järk-järgult. Kõigepealt tuleks keelata värviballoonide müük noortele alla 18 aastat ja pärast kella 23.00. Siis tuleks neile soolata tubli aktsiisimaks. Müüa tuleks ainult ID-kaardi esitamisel. Ballooneid tuleks ära korjata poodidest, mille üldpindala on väiksem kui 100 m². Võiks täielikult keelustada balloone müügi kolmel päeval aastas: lastekaitsepäeval, emadepäeval ja ehitajate päeval. Tõsi, sel puhul võib juhtuda, et ehitusmaterjalide kaupluste omanikud korjavad müügil ära ka lateksid, akrüül- ja õlivärvid või sulgevad oma poed hoopis, kuna läbimüüki niikuinii pole. Seetõttu ei saa eramuehitajad osta neil päevadel ka naelu, kirveid ega teisi igapäevaseid ehituskaupu.

Paralleelselt keelamisega peaks toimuma tõhus selgitus- ja ennetustöö. Noortele tuleks soovitada oma kunstilise enes väljendusvajaduse rahuldamiseks kergemaid aineid nagu vesivärvid või siis looduslikke nagu värnits või ketšup. Samuti oleks otstarbekas avada nende tarbeks spetsiaalsed värvimiskopliid, mis oleksid muust linnamaastikust eraldatud läbipaistva taraga ja kus emad-isad võiksid lasta neil vabalt ringi lipata ja piserdada. Endastmõistetavalt oleksid neis koplites, mida linnavalitsus plaanitseb esialgu rajada igasse linnajakku ühe, ka spetsiaalsed prügikastid, kuhu isad-emad oma kahejalgsed lemmikute järelt koristaksid ja puhastaksid hiljemalt 24 tunni jooksul. Hulkuvad grafititegijad tuleb kinni püüda ja varustada kiipkaardiga.

Europarlamendi hiilgus ja viletsus

13. juunil leiavad aset Eesti ajaloo esimesed Euroopa Parlamendi (EP) valimised. Kogu 25-liikmelise Euroopa Liidu raames reklaamitakse valimisi suurima riigiülese demokraatia ilminguna kogu kontinendi ajaloos. Gigantne hüpe kontinendi jaoks ei võrdu siiski tingimata hüppega ELi igapäevases elus. Kuigi EP on ühenduse ainus demokraatlikult valitud instants, on ta institutsioonilises mõttes ELi vaeslaps. Reaalne võim lähtub liikmesriike esindavast Ministrite Nõukogust ning ühishuve kaitsvast Euroopa Komisjonist. Parlamendil on küll reas valdkondades nn. koosotsustusõigus, kuid tema mõju on määrav vaid siseturu detaile ning ELi iga-aastaste eelarvete kinnitamist puudutavas. ELi uus põhiseadus kärbib aga kõigi märkide järgi EP võimu siingi.

ELi elanike entusiasm on valimistest valimistesse vaibunud. Kui 1979. aastal käis toonases 9-liikmelises ühenduses urnide juures 63% valijaist, siis 1999. aasta 15 riigi keskmine oli 49,4%. Seekordsed valimised peaksid protsenti veelgi langetama.

Üks hiljuti Brüsselis avaldatud uurimus nendib, et nii teemad kui kandidaadid määravad praegustel valimistel 25 liikmesriigi siseriiklikud olud. (Sebastian Kurpas, Marco Incerti, Ben Crum. Preview of the 2004 European Parliament Elections – EPIN Working Paper, No. 11, May 2004). Kurpas et al kinnitavad käibetõde, et tegemist on sisuliselt "teisejärgulise siseriikliku mõõduvõtmisega". Sama käibetõde ütleb siiski, et erinevalt tavavalimistest kalduvad hääletajad julgelt valitsusparteid karistama.

Vanas ELis on muidugi teatav "Euroopa-harjumus". Debatid Euroopa demokraatia defitsiidist ja bürokraatlike keskstruktuuride vastutusest pole küll sama teravad kui 1999. aasta valimistel, kuid loovad ikkagi teatava tausta. Euroopa-mööde on ka küsimustel nagu Türgi liikmesus, ELi põhiseadus, tööpuudus, migratsioon ning kuritegevus, ehkki nõrgemal kujul. Nende puhul on juba määrav siseriiklik tõlgendus.

Uutes liikmesriikides taanduvad esimesed EP valimised sisuliselt veel ühe foorumi leidmi-

sele vanade siseriiklike debattide jaoks. Eestis on olukord ehk teravam kui uustulnukate enamikus. ELi suhtes äärmiselt skeptilised valitsusparteid on surunud siin avaliku arutelu niivõrd ideoloogilise spektri ühte serva, et Euroopa-möötmega küsimuste sisuliseks esitamiseks ja arutamiseks ei jää lihtsalt ruumi. Nii Res Publica kui Reformierakond tunduvad instinktiivselt välistavat igasuguse edasise koostöö süvendamise ELis ja tahavad pigem integratsioonis vähikäiku; Rahvaliidu kampaania on ehitatud euro tõrjumisele; samas kui Keskerakonnal puudub selge positsioon ja sotsiaaldemokraadid seisavad või langevad koos ühe mehe – Toomas Hendrik Ilvesega.

Eesti on väheste liikmesriike – kui mitte ainus –, kus valitsusparteid lähevad EP valimistele esinduskogu *raison d'être* it sisuliselt eitava platvormiga. EP eksistentsi üks peapõhjendusi on pakkuda liikmesriikide kõrval otseesindatust ELi kodanikele. See nn. teine legitimaatsiooni-sammas ei mahu aga respublikaanide ega reformarite Euroopa-vaatesse. Mõlema jaoks on ainsaks mõeldavaks legitimaatsiooni allikaks liikmesriikide tahe. Kuhu see kõik jätab EP, pole päris selge. Res Publica esinumber Urmas Reinsalu: "Euroopa Parlamendi ei tohiks kindlasti samastada rahvusriigi parlamendiga. Euroopa Parlamendis tuleb näha ikkagi arutelufoorumit teatud otsustusmenetlusega" (Eesti Päevaleht 28. V).

Kurpase et al uurimus sedastab, et reeglina on uutes liikmesriikides tegemist isikuvalimistega. Eesti läheb siingi teistest kaugemale. Juhtiv valitsuspartei Res Publica on oma kampaania suuresti ehitanud eristusele "sotsidest". Asjaolu, et SDE on EP valimistel sisuliselt ühemehepartei, taandab Res Publica enesemääratluse mõistele "anti-Ilves".

Kurpas et al ennustavad, et EPs säilib valimiste järel jõudude praegune tasakaal. Domineerima jäävad parempoolsed (EPP-ED), suuruselt teine grupp on sotsialistid (PSE). EPP-EDst paremale ja PSEst vasakule asetub veel mitu väikest gruppi, mis pooltevahelist tasakaalu oluliselt ei muuda. Kaalukeele roll jääb liberaalide-

le (ELDR), kelle osas sõltub aga palju sellest, kas Saksa FDP-l õnnestub ületada 5% valimiskünnis. Kurpase et al analüüs järgib ning kinnitab paljusi üht veidi varasemat Brüsselis avaldatud uuringut, mille autoreiks on Simon Hix ja Michael Marsh ("Predicting the Future: The Next European Parliament"). Hix ja Marsh rõhutavad eriti liberaalide tõenäolist tähtsust, ennustades, et ELDR otsustab vastavalt valdkonnale, kas minna parem- või vasakpoolsetega. Muuhulgas on EPP-ED-l ilmselt vaja liberaalide toetust, et anda kihvad paljukorratud ähvardusele mitte lubada komisjoni presidendi postile kedagi peale parempoolsete poliitikute. Hixi ja Marshi projektsioonis on uute liikmesriikide mõju suurim ELDRis ja EPP-EDs, väikseim sotsialistide ridades. Arvestades ELDRi võimalikku kaalukeele rolli on Eesti eeldataval kahel või enamal kohal selles grupis (Reform ja Kesk on mõlemad liikmed) suhteliselt suurim kaal, võrreldes teistega.

Püüd Eesti saadikute tegevust rahvustunnuse alusel koordineerida – Res Publica üleskutse – on ajaraisk ning vaid kisuks saadikuid eemale ainsast reaalsest võimalusest ELi poliitikat veidigi mõjutada (see saab teostuda vaid läbi fraktsioonide). Sama mõtte sõnastas empaatilisel Soome Savon Sanomate juhtkirjutis 22. mail, sedastades, et selge rahvusühenduse tegutsevat Soome saadikutest saaks "üks [EP] väiksemaid ja samas nõrgemaid grupeeringuid" üldse. Soomel on EPs 14 saadikumandaati.

Määrav on suhtlusoskus ning võime end fraktsioonis kuuldavaks teha. Viimasega seoses veel üks märkus. Reformierakonna valimisplatvormis lubatakse, et partei saadikud hakkavad EP täiskogudel kasutama eesti keelt. Kuigi vormilt õilis, on see idee sisult mada ning võrkeeli valdava(te)le saadiku(te)le kivi kaelas. Pleinaaristungi kõnedeks on saadikul aega ainult minut-paar. Pole mõtet sellest osa raisata, et anda kuulajatele aega leida kõrvaklapid ja tõlkekanal. Rääkimata sellest, et mitmesajapealise publiku tähelepanu võitmisel on vahetu suhtlus tihti sama oluline kui tekst ise.

AHTO LOBJAKAS

Foorum tekib, kui seda on vaja

Hiljutisel kultuuriajakirjade konverentsil Poska villas jäi kõlama, et Euroopal puudub ühine kultuurifoorum, avaliku arvamuse fookus. Avaliku arvamuse, mida XVIII saj. kujundas eeskätt rahvusvaheline vaimuainemete seltskond, on hõivanud kaubanduslik ja poliitiline reklaam. Nii on elu. Aga kas siis eelmine suundumus peab ikka lausa välja surema? Miks Kirjasõna Vabariigi projekt ei võiks Euroopas tasapisi jätkuda? Sest – mis hoopis hull – Ameerikas, seal "matsluse pesapaigas", on väljaanne, mida loevad vaimuainemised terves ilmas. (Mind natuke hämmastas, kui palju kõneldi New York Review of Books'ist? Muidugi on see väga hea, aga on ju siiski ka teisi nagu TLS, London Review of Books, New Left Review jt.).

Kui me räägime avalikust arvamusest ja vastavast foorumist, siis me ei pea silmas diskussioone *à la* kuhu läheb romaan, kas videod on vajalikud jt. kunstiküsimuste üle. Kunsti alal käib Euroopas siiski vilgas tegevus teatrifestivalide, muusikakonkursside, õpikodade, loome-majade jne. vormis, rääkimata kapillaarsetest kontaktidest. Ei, silmas peetakse ikka ühiskonna asjade üle arutamist laiemaalt. Et kunstnikud tuleksid oma stuudiost välja ja räägiks geeneetiliselt moondatud toidust, Iraagi sõjast, Euroopa Liidust jne. Vaadates uusaja lukku, näeme, et vaimuainemised on tõepoolest analoogiliste asjadega vahel tegelnud. Need on reeglina murranguperioodid, kui vahetub sotsiaalne paradigma. Siis on nad mõtestanud ja mõjutanud. Neil on selleks eeldusi ühelt poolt tänu avaramale haardele ja pikemale mälule, teisalt suuremale sõltumatusele ning kasuvabale huvi-le. Kokkuvõttes panevad nad vahel tabavamaid diagnoose kui poliitikut.

Kindlasti kuulus niisuguste aegade hulka Eesti taasiseseisvumine, kui meie loovisikute aktiivsus oli legendaarne. Ent säärased ajad ei kesta kunagi lõputult. Kui olukord stabiliseerub, siis pöörduvad vaimuainemised reeglina kergendustundega oma erialaste probleemide juurde. Nen-

de asi oli strateegia, taktika on poliitikute rida.

ELi laienemine kuulub ilmselt paradigmaatiliste muutuste hulka. Ja niihästi Euroopas kui Eestis ongi kultuuriinimesed oma arvamust avaldanud. Aga mitte väga intensiivselt. See on märk. Mu meelest kehtib vaimumaailmas omamoodi turuprintsiip. Kui ühiskonnas on piisav intellektuaalne potentsiaal, samas keelavad piirangud (tsensuur vms.) puuduvad, siis kas pole "tegelikkus" ka "mõistlik"? Tahan öelda, et Euroopas ei ole suurt foorumit sellepärast, et nähtavasti seda siiski nii väga ei vajata. Muidu see ju tekiks. Võrguväljaandena maksaks sihuke asi minimaalselt. Samas olen kindel, et kui asi puudutaks mõnd põhilist asja, näiteks vabaduste piiramist, siis tekiks Euroopas lühikese ajaga väga võimas vaimuainemete ühisrühm. Poolkustlikult ei ole võimalik panna vaimuainemisi vaidlema. Nii nagu ei saa kunstnikult luua nende kooskaimise kohti.

Muidugi ei tähenda eelõeldu, nagu ei saaks ametkondlikult tasandilt (riik, Brüssel) mõttevahetuse teket ergutada ja soodustada. Vastavaid liigutusi on ka tehtud kasvõi nn. Euroopa Kultuuriparlamenti loomisega, mis on seotud Euroopa Nõukoguga. Tõsi, selle tähtsust on veel vara hinnata.

Miks ei ole vastav foorum siiski ise tärganud? On avaldatud arvamust, et põhjuseks on euroopaliku identiteedi hajumine, meil polevat enam ühist tagapõhja. Kardan, et siin on mitu asja segi aetud. Diskussioon ei eelda kaugeltki osaliste ühist identiteeti kitsamas mõttes, vaid tahet ja võimet üksteistest aru saada. Diskussioon ongi otstarbekas ja viljakas siis, kui vaidlejad ei ole liiga ühesugused. Pakun välja, et praegu on just vastupidi: Euroopa identiteet ja ühistunne on meie jaoks igapäevane asi nagu hapnik, mida enam ei märkagi. Seetõttu on see meid "ära tüüdanud". Siin tuleb muidugi täpsustada, et meie identiteet ei ole homogeenne, vaid teraline, hõlmates hulka väljakujunenud identiteete nagu inglise, prantsuse, saksa jt. Ent ikkagi on need

tuhande aasta pikkuses ühises ajaloos kindlapiirilisse suhtesüsteemi paika loksunud ja kui jätta kõrvale poliitikute nihverdamine, siis vaimuainemestel ei ole enam vist soovi nende erinevuste platvormil omavahel õiendada. Meil "ei tõuse enam üksteise peale". Kõik tundub olevat räägitud, mis siin enam arutada. Nii nagu erineva iseloomuga mees ja naine on loobunud pärast pikka kooselu teineteist pöörast ja tülitsemast, nii aktsepteerivad üksteist ka eurooplased. Nende osadentiteedid on ühe suurema identiteedi sees, mida tajub teistelt kaugemalt tulnu. Eurooplastele endile on huvitavam ja vajalikum pidada diskussioone muu maailmaga, sest Euroopa tulevik ongi tegelda maailmaga uuel tasandil.

Seetõttu tunduvad mulle absurdid üleskutsed pöörduda ühise identiteedi tabamiseks ja Kirjasõna Vabariigi jätkamiseks valgustusaega. Tagasi ei saa kunagi. Liati kätkeb tagasipöördumine implitsiitselt, ei rahvusriigid on ajaloohälve. Rahvusriik on aga suurel määral stiililise rahvusluse institutsionaliseering. Rahvuslus on palju vanem kui XIX sajandi keskpaiku tekkinud rida rahvusriike. Nii nagu olid ammu enne valgustust olemas ka Shakespeare'i näidendid, "Gargantua ja Pantagruel" jt. rahvuskirjanduste suurteosed. See, mis valgustuses oli väärtuslikku (ja natuke ka kaheldavat, nagu inimese käsitlemine padumõistustliku olendina), on Euroopa ammu realiseerunud, sõltumata rahvusriigist ja -kultuurist.

Võibolla just seepärast, et vajadus eurofoorumile järele ei pressi peale kuigi tungivalt, jäi Poska villa aruteltul mulje, et peamine takistus sel teel on keeleküsimus. Mis keeles peaksid vaimuainemised üksteise jaoks kirjutama? Prof. Pietro Corsi ütles, et üldmõistetav keel on inglise keele näol olemas. Aga oi kui valusalt kohalolijad sellele reageerisid. Toodi argumente, *à la* paljusid nüansse on võimalik väljendada ainult emakeeles jne. Ma oleksin aru saanud, kui nii oleksid rääkinud näiteks luuletajad, keda kutsutaks üles

inglise keeles luuletama. Aga tegu oli ju ideoloogidega, kes töötavad eeskätt ideede, mitte kujundite tasandil. Iga tõlge on ebatäpne, ent loomulikult on tõlke abil võimalik maailma tunnetada. Ja essee või artikli puhul on säiliv loogiline invariant olulisem kui originaaliga võrreldes kaduma läinud elegants. Muidugi kubiseb tänapäeva *socialia ad hoc-mõistetest*, mis on sageli konkreetse keelega väga seotud ja mida tuleb tõlkes pikemalt lahti seletada, aga mis sellestki. (Põigates Eestisse ja olles kahel käel selle poolt, et arendame oma teaduslikku jm. sõnavara, ei tohiks seda kuidagi vastandada võimalustele oma töid ja tegemisi suuremates võrkeeltes tutvustada. Me ei saa loota üksnes sellele, et estoofiilid kõik väärtusliku ise üles leiavad. Viimastel on niigi palju tööd. Tuleb püüda, et meie väärtustest saaks aimu ka eesti keelt mitte oskavad rahvusvahelise tasemega haritlased. Liati on elu näidanud, et kui tekib eriline huvi mõne kultuurifoonomeni vastu, siis õpitakse ka vastavat keelt. Näiteks kui üle-eelmise sajandi lõpul Saksamaal avastati Kierkegaard, oli palju neid, kes hakkasid taani keelt õppima, et teda originaalis lugeda.)

Euroopa juhtivate keelte arrogants on loodusnähtus. Olgu peale. Suheldagu siis selles Kirjasõna Vabariigi pealegi kolmes-neljas suuremas keeles ja tõlgitagu kogu foorum neisse. Ülesamatu? Raikamine? Mis te nüüd! Vaadagem, kuidas Brüssel aina värbab uut tõlkijate kaadrit. Senisele üheteistkümnemale keelele lisandub veel üheksa. Iga päev töötavad üheksakümmend inimest iga keele alal, et vahendada kõike seda, mida Brüssel toodab. Miks ei võiks midagi natukegi sarnast eksisteerida kultuuritekste tõlkimise alal sellesama Brüsseli arvel? Kui leitakse olevat tarvilik näiteks portugali poliitiku iga bla-bla-bla viivitamatult ümber panna malta, eesti ja veel 17 keele bla-bla-blaks, siis ei tohiks sellega võrreldes kröömikese eraldamine kultuuriinimeste mõttevahetuste tõlkimiseks mingi raskus olla.

MIHKEL MUTT

Ökoloogilisest eluviisist

Eesti Raadio "Ööülikooli" kevadkoolis, Muhumaal Pädaste mõisas märtsi lõpul peetud

Sõna "ökoloogia" on lääne ühiskonnas omandanud vähemalt kaks tähendust. Üks neist on teaduslik, teine ideoloogiline. Ökoloogia kui ökoloogiategadus on suure eluteaduse ehk bioloogia üks haru, sealjuures üks ajalooliselt nooremaid. Seda ökoloogiat võib defineerida kui distsipliini, mis uurib elusorganismide vahel ning organismide ja keskkonna vahel valitsevaid suhteid. See sõna "suhted" tasub meelde jätta. Kas pole selles midagi väga moodsat? Suhtekorraldus, suhteteadus...

"Ökoloogia" sõna ise tuleb mõistagi samast kreeka tüvest, kust ökonoomia või ökonoomika (tõsi, ökoloogia-ökonoomia vahekord pole just sama, mis astroloogia-astronoomia oma). See kreeka tüvi on *oikos*, mis tähendab koda, maja, majapidamist, kodakondsusi, perekonda, ka pühakoda. Nõnda võiks ökoloogiat piltlikult nimetada teaduseks looduse majapidamisest, nii nagu ökonoomia ehk eesti keeles majandusteadus uurib inimühiskonna majapidamist. Nii et kui ökoloogiale katsuda leiutada otsest vastet sarnaselt majandusteadusega, siis võiks see olla – miks ka mitte – näiteks majandustarkus. Sest kui järele mõelda, siis tegelevad nii ökoloogia kui majandusteadus võrdlemisi sarnaste probleemidega. Ainult et majandusteadus vaatleb neid probleeme nii-öelda inimühiskonna seest, majandusteaduse jaoks on igasugune inimväline loodus vaid ressurss ja keskkonnatingimused, kuna aga ökoloogia üritab küsimusi vaadata justkui inimpopulatsioonist välja astudes. Kui majandusteaduse jaoks moodustavad kõik teised organismid inimtegevuse keskkonna, siis ökoloogia jaoks on pigem inimtegevus üks keskkonna elemente. Veelgi enam, ökoloogia on ikka ja jälle püstitanud küsimuse sellest, millised on, olid või oleksid suhted looduses ilma inimese vahelesegamiseta.

Seisukoht, et inimene nimelt segab loodusele vahele, on iseene- sest küllaltki huvitav. Kui meie lähenemine oleks rangelt teaduslik, siis me peaksime ka inimsivilisatsiooni vaatlema kui maakera ökosüsteemi ühte osa. Ökoloogilise uurimisobjektina ei tohiks radioaktiivsel reoveejärvel ja ürgsel vihmametsal suurt vahet olla. Siiski on ürgsete, nii-öelda inimeelsete ökosüsteemide mõista püüdmisel oma põhjendus. See põhjendus seisneb lühidalt selles, et kuna inimsivilisatsioon on Maa ökosüsteemis sedavõrd uus nähtus, siis on ta selle süsteemi aastamiljonite jooksul kujunenud tasakaalust välja löönud ja et mõista just nimelt selle ürgse **tasakaalu** olemust, me peaksimegi katsuma uurida võimalikult inimpuutumatuid ökosüsteeme. Selle tasakaalu mõiste juurde me tuleme veel tagasi, sest see pole sugugi iseendast mõistetav. Märkigem aga siin, et nimelt see puutumatus, mis iseenesest on vaid teoreetiline kontseptsioon, on kiiresti muutunud moraalseks. Puutumatu loodus on hea loodus ja inimene on seda ainult rikkunud. Niisiis tuleks alget olukorda kui mitte katsuda taastada, siis vähemalt hoida seal, kus teda veel on.

Nii astubki ökoloogia kiiresti moraalsele pinnale. Rohkem kui teadusena tuntaksegi ökoloogiat tänapäeval ideoloogiana. Siin on jälle sarnasus majandusteadusega, mis on samuti väga ideoloogiline, otsides ikka ja jälle ideaalset majandussüsteemi, teatud mõttes isegi puutumatut majandust (kus poleks kohta voluntarismil), näiteks puhatust turumajandust sarnaselt ökoloogide puhta loodusega.

Prantsuse keeles tähendab *'écologiste'* "ökoloog" juba pigem loodusekaitsjat ja nn. rohelise partei poliitikut kui teadlast. Ka eesti keeles on sõnad "ökoloogia", "ökoloogiline" omandanud moraalse värvingu. Ökoloogiline eluviis, ökoturism, ökomaja, ökotooted – need kõik väljendavad teatud moraalseid, poliitilisi seisukohavõtteid. Öko on parem, õigem kui mitte öko. Nagu moraalseste küsimustega ikka – moraalne ideaal on raskesti saavutatav. Kuigi me üldiselt teame ökoloogilise lähenemise paremust, ei lase meie laiskus, rumalus, halvad harjumused seda praktikas omaks võtta.

Miks ökoloogia moraalnormina niimoodi on tulnud, seda seletatakse tavaliselt keskkonnaprobleemide teravnemise ja nende teadvustamisega. Osalt on see kindlasti nii. Ometi olid keskkonnaprobleemid Euroopas kindlasti palju vahetumalt tajutavad XIX sajandi lõpu vabrikuasulates või XX sajandi viie-kuuekümnendate majandusbuumi ajal. Õige on aga see, et ökoloogia kui teaduse väljakujunemine algas just seoses toonaste keskkonnaprobleemidega ja samuti hakkasid need probleemid jõudma laiema avalikkuse teadvusesse tänu sellistele populariseerijatele nagu Rachel Carson. Tema 1962. aastal ilmunud "Hääletu kevad" hoiatas eelkõige taimekaitsevahendite mõõdutundetu kasutamise eest. Hiljuti avastatud kloororgaanilisi ühendeid nagu DDT paisati loodusesse massiliselt, kusjuures ekspordid väitsid need inimesele täiesti ohutud olevat, demonstreerides seda kaamerate ees DDT-kokteili rüübates. Alles ökoloogide uurimused toitumishaalade kohta näitasid, et need ühendid kontsentreeruvad ahela kõrgemates lülides, näiteks röövlindudes, muutes need sigimatuks. Ja kuna ka inimene asub toiduahelas ülemistel astmetel, ohustab teda sama. DDT keelustati ja keemikud on tänapäevaks sünteesinud tunduvat ohutuid pestitsiidide ja herbitsiidide.

Ometi on just viimastel aastakümnetel ökoloogiaküsimused laakanud olemast teaduslikud ja tehnoloogilised ning muutunud pigem moraalseteks. Ma seletaksin seda nii, et ökoloogia täidab aina enam seda kahekordset moraalseid tühikut, mille lääne ühiskonnas on enda järel jätnud esmalt religiooni taandumine, seejärel ka poliitilise ja revolutsioonilise mõtte teatav pankrot.

Kuigi viie-kuuekümnendatel tõusid keskkonnaprobleemid teravalt esile, toimus moraalne diskussioon valdavalt hoopis teises, sotsiaalses mõõtkavas. Küsimus oli võrdsuses ja õigustes, töös ja ka-

pitalis, mitte niivõrd liikide säilimises või ressursside ammendumises. Ka ökoloogia küsimused kanti üle sellele parema-vasaku poliitilisele skaalale. Ökoloogia sai osaks vasakpoolsest protestiliikumisest. Kapitalistlik kasumijah on esmasüüdlane looduseskeskkonna hävitamises. See väide on kahtlemata õige tänapäevani, kuid samas ei saa kuidagi väita, et sotsiaalne õiglus ja üldine heaolu oleksid kuidagi keskkonnasäästlikud ideaalid. Pigem paistab nii, et mida laiem osa ühiskonnast saab osa materiaalsest hüvedest, seda suuremaks kasvab surve keskkonnale. Töölisi- ja ametiühinguliikumine on ikka võidelnud heaolu suurendamise, mitte piiramise eest. Humanistlik ideaal "Kõik inimese heaks, kõik inimese õnne nimel" ei paista ökoloogiliste ideaalidega kuidagi olevat kokku sobitav. Inimene on ju vaid üks loomaliik ökosüsteemis. Nagu iga teinegi liik, üritab ta keskkonna ressurssidest võimalikult suurt osa saada, võimalikult suurt ökonoomi hõivata. Ja liigina on ta selles suhteliselt väga edukas olnud.

Muidugi, iga ülemäära hästi paljunevat, liiga laiutavat populatsiooni ootab varem või hiljem krahhi, kui ressursid ammenduma hakkavad. Inimkonna jätkusuutlikkuse seisukohalt oleks niisiis iga- ti parem, kui inimesed paljuneksid vähem või kui nad ei oskaks nii hästi haigusi tõrjuda või kui kõik inimkonna liikmed elaksid pigem nagu India talupojad, mitte nagu Euroopa või Ameerika töölised.

On ju kombeks öelda, et kui hiinlased hakkaksid tarbima sama palju kui praegu tarbivad ameeriklased, ei peaks Maa ressursid sellele kuigi kaua vastu. Ometi ei luba humanistlik ideaal meil keelata hiinlastel ja indialastel sama heaolu püüda, mis ameeriklased või kasvõi meie siin Eestis saavutanud oleme. Ja muide, ega meie võimuses polegi neid takistada.

Teisest küljest ei paista demokraatlikus ühiskonnas kuidagi olevat võimalik ka üldist tarbimist piirata. Võiks ju öelda, et inimene saab täiesti õnnelikult elada ka hoopis vähemate materiaalsest hüvedega kui keskmine või isegi vaesem eurooplane praegu tarvitab. Ometi ei saa ükski partei võimule loosungiga vähendada majanduse mahtu, piirata teede ja haiglate ehitamist või näiteks eakate inimeste eluea pikendamisele suunatud meditsiinilisi ja sotsiaalseid jõupingutusi. Arenenud maad teevad jõupingutusi sündimuse suurendamiseks, kuigi suurenev inimkond globaalselt võttes võib-olla lühendab sellesama inimkonna tulevikuväljavaateid.

Asi on kasvõi selles, et inimesed ei taju oma heaolu mitte absoluutväärtusena, vaid millegi suhtelisena ja suhtelisena just iseenda eelse heaolu ja samuti oma ühiskonna teiste liikmete heaolu suhtes. Suhteliselt väheveenev paistab olevat argument, et XIX sajandi Euroopa talupojad võrreldes elame me nagu jumalad või et paljude Aafrika ja Aasia riikidega võrreldes on ka Eesti juba praegu muinasjutuliselt rikas maa. Humanistlik ideaal nõuab, et me aitaksime Aafrika vaesed maad samale heaolutasemele, kus me ise oleme, mitte ei katsuks omaenda heaolu piirates neile kuidagi poole tee peale vastu tulla. Majanduskasvu nõue paistab olevat demokraatlikku süsteemi sisse kirjutatud. Valimiste eel peab saama lubada, et elu läheb paremaks. Püsiv majanduslangus võib viia, nagu ajalugu on näidanud, ka demokraatia enda kriisini.

Nii ei olegi ökoloogilised või rohelised liikumised õieti suutnud integreeruda traditsioonilisse ja praeguseni valitsevasse poliitilise võitluse süsteemi. Kuigi nad moodustavad koalitsioone pigem vasakpoolsetega, ei tohiks neil vasakpoolsete juurde rohkem asja olla kui parempoolsete juurde; pigem kui poliitiline, on ökoloogiline liikumine religioosne liikumine.

Poliitika tegeleb endiselt peamiselt sellega, kuidas kogukond ja iga üksikisik saaksid elada võimalikult hästi. Kuidas suurendada heaolu ja kuidas seda võimalikult õiglaselt jaotada. Kuid peale selle, et hästi, tahab inimene elada ka õigesti, tunda ennast moraalselt õigel poolel olevana. Kui "hästi" on inimlik ideaal, "hea" kriteeriumid on inimeses endas, tema rahulolus või rahulolematuses, siis "õigesti" on üldinimlik ideaal. "Õigesti" ei tulene enesetundest, küll aga võib anda hea enesetunde ka siis, kui kõik pole sugugi nii hästi, vaid on võib-olla isegi suhteliselt halvasti. "Õigesti" on kutse transtsendentsusele, inimlikkuse ja enese ületamisele.

Iga religioon pakub reegleid õigeks eluks. Seda alati mitmel "õigsuse" tasandil. Asi on selles, et inimeste püüdlus õige poole on erinev. Mõned rahulduvad suhteliselt lihtsa, kergesti saavutatava õigsusega. Neile määrab religioon kõige üldisemat laadi juhised. Tuleb täita teatud miinimumkomplekt rituaale, õigel ajal palvetada, õigel ajal hoiduda teatud tegevustest ja toitudest, sooritada aegajalt teatud mõõdukaid heategusi jne. Alati on aga inimesi, kellel sellest miinimumprogrammist väheseks jääb. Nemad taotlevad pühadust.

Liikumine ökoloogilise pühaduse poole pole sündinud aga eile või eelmisel sajandilgi. Selle alguse võib minu meelest tagasi viia XVIII sajandi valgustajate juurde, kes teatud mõttes asendasid Jumala Loodusega. Aga mitte omistades Jumalale looduse omadused – mis teeks Jumalast fataalse, tahtetu, mõjutamatu jõu –, vaid omistades pigem Loodusele seni Jumalale ainuomased atribuudid. Moraali kriteeriumiks sai *naturel*, loomulikkus ehk looduslikkus. Sellest järeldub aga, et kas looduses on ka mittelooslikke elemente või – pigem – et inimene pole mitte looduslik olend, vaid olend, kes saab valida, järgib ta looduse käsku või astub sellele vastu.

TÖNU ÕNNEPALU

(Järg pöördel.)

KERGITAB KULMU

Uued väljakutsed:
elu liiklusummikus

Nüüd, mil euroliidu paberitele on viimsed kolm risti alla veetud ja tintki paberil kuivanud, on sobilik harduses tagasi ja ka ümberringi vaadata, olukorda kaardistada. Kust me tuleme, kuhu oleme sattunud, kuhu minek? Nagu mäletame, oli kõige alguses laulupidu. Selle lühikese lähteperioodi põhiilminguteks olid üldrahvalik eufooria ja massilaul. Laulu tiivul kanduvad inimese meel ja mõte ülevate tunnete ja kauniste nägemuste maailma. Paraku järgneb joovastusele alati pohmell. Järgnes meilgi – ja läks sujuvalt üle kartulikoorte söömise faasi (1990 – 1992). Taevamanna asemel said ilmsiks tühi kõht ja väsinud vaim. Söövadki mõned kartulikoorti tänaseni. Aga juba ajal, mil enamik nägemusi nägi, sokutasid mõned nutikamad ja kainemad esimese rahapuu seemned mulda. Kuidunud vaimu otsinguid aga sai aastail 1992 – 1994 erilise hoo sisse palverännakute traditsioon rahailma paavstide manu. Seejärel, eriti aastail 1995 – 1999, sai Eesti isamaal keskseks tegevuseks rahapuude usin väetamine ja saagi kogumine. Sõnnikut jätkus. Nii oli: kes palverännakul, kes saaki kogumas, kõigil ühe jumala, mister Money nimi meeles. Idüll ja harmoonia. Paraku hakkas pühamehi ja aiapidajaid ajapikku kimbutama tara taga räuskav ja vinguv kaltsakate kari. Küll loobiti neid tindipõlga, küll püüti jutlusega kurje vaimu välja ajada, aga ei midagi – aina verejanulisemaks läksid. Tuli midagi ette võtta. Läkski palverännakute periood üheksakümnendate lõpupoole sujuvalt üle Potjomkini küla ehitamise ajajärguks. Et olgu ilus pilt taevarannal rahvale silmarõõmuks ja vaigistuseks. Tänaegi tehakse juurdeehitusi, lisatakse uhkeid torne kaunistuseks. Aga, oh häda! Ikka nurin. Paljud ütlevad, et pilt taevarannal on ilus, aga pole ehtne, vaid papist. Lähiajalugu vääriks uurimist, kangelasteod raamatusse raiumist. Aga juba oleme jõudnud uude olukorda, mida võiks nimetada liiklusummiku perioodiks ja mis pakub meil uusi väljakutseid, üha enam demokraatiat ja integratsiooni – üha enam erinevate jõudude, erinevate initsiatiivide pörkimist, mis hõlmab nii surelikku üksikisikut kui ka võimsaid poliitilisi ja majanduskooslusi.

Me teame liiklusummikuid nimega ÜRO ja globaalne majandussüsteem. Meie uueks koduks on liiklusummik nimega Euroopa Liit. Nagu teame, on liiklusummiku põhitunnusteks paigalseis ja tuututamine. Mida enam paigalseisu, seda rohkem tuututamist. Seda kostabki täna nii lähedalt kui kaugelt. Kohapeal tuututavad intensiivselt isegi need, kes seni on larmamist ebaviisakaks pidanud, s.o. ametiühingud ja töötajate massid. Tuututavad ka parteid, luues illusiooni, et kohe-kohe saab võimalikuks liikumine: karjääriredelil, palgaastmestikul, paremasse ellu, valge inimese staatuse poole. Tuututamine on umbes nagu Castaneda stiilis paigaljooks: annad signaali niikaua, kui tulevad kaunid nägemused. Paljud ei märkagi, et tegelikult seistakse endiselt paigal või liigutakse parimal juhul meeterhaaval.

Mis üldse toimub ummikus peale tuututamise, tegelikult? Põhiline, ummikus inimestel jääb palju initsiatiivi üle. See vallandub mitmel moel: ühed otsivad asendustegevusi, teised kõrvalteid, kolmandad üritavad rammida. Vahet pole, kas tegu on sotsiaalse ja globaalse ummikuga või mõne tolli- ja piirpunktiga arenguriikide vahel. Asendustegevus on sama: varastatakse, juuakse ja kakeldakse, pakutakse ja tarbitakse intiimteenuseid, käiakse puu taga loodusega kohtumas. Samad on ka kõrvalteede otsimise mõte ja meetodid: luuakse informaalset suhteid ummikus edasilükkumise tõhustamiseks. Rammiminegi on sama: tulemus sõltub kõigil tasanditel üksnes kangururaudade suurusest. Eesti Vabariigis sai rammimine tegelikult populaarseks juba ammu, šokiteraapia nimetuse all. Täna rammitakse meil juba mitmekesiselt – nii tänaval, parlamendis kui ka meedias. Üldiselt rammitakse ültal alla. Globaalses plaanis näiteks toimub intensiivne rammimine põhja-lõuna suunas ja terrorismivastase võitluse nimel all.

Liiklusummiku printsiipide üliluslikkust meie ühiskodus kinnitab ka europarlamenti lahkuv president Pat Cox (EPL 31. V): "Europarlamentis tuleb kasutada oma kontakte ja sõlmida palju sõprussuhteid, et protsesse mõjutada." – "Mis minusse puutub, siis mingit n-ö programmi mul ei ole, võtaksin komisjoni kaasa lihtsalt oma 15 aasta pikkuse parlamendikogemuse (...)" . Mitte siis põhimõtted, vaid informaalset suhteid, istumisega treenitud tagument ja kommunikatsioon *an sich*. Elukestvas liiklusummikus on omamoodi huvitavgi, paistab et pakub mängu ilu. Ainult üks viga on sellel: asendustegevusi arendades või sihitult rammides ei tea keegi, kuhu on minek, kas tee ka mingisse mõistlikku kohta välja viib ja kas liikumine ülepea võimalik on. Selline on juba kord liiklusummiku olemus. See-eest on jõudu koguv tuututamine tore, loob mulje edasilükkumisest. Tuut-tuut! Kõik eurovalimal!

EVI ARUJÄRV

Ökoloogilisest eluviisist

(Algus lk. 3.)

Niisiis on võimalikud loomulikud ja ebaloosulikud valikud. Eluviis, mis järgib looduse seadusi, ja selline eluviis, mis neist hõlbib. Nagu me näeme, ei ole looduse seadused sel juhul enam mitte vältimatud looduseadused, nagu näiteks gravitatsioon, millele ei saa kuidagi vastu töötada, vaid pigem mingid käsu- laud, mille ettekirjutusi saab täita, elades looduslähedast elu, või täitmata jätta, toimides nii Looduse tahte vastaselt. Nagu me näeme, on Loodusest saanud tahteline subjekt, mis määrab hea ja kurja piiri. See pole enam panteism, kus Jumal oleks kõikjal, lilledes, kivides ja ojaes – vältimatult siis ka inimestes ja nende tsivilisatsioonis –, vaid pigem deism, kus vana tuntud Jumal on saanud endale uue pseudonüümi või õigemini hüüdnime Loodus.

Säärane maailmapilt, kus loodusteaduslik nägemine kohtub monoteismiga, on tegelikult väga sügavale tänapäeva pooldekristianiseerunud lääne inimese mõtteviisi juurdunud. Igapäevane kõnepruuk pakub sellest ohtralt tunnistust. "Looduse vastu ei saa", "Loodus tahtis teisiti", "Loodus on kõikvõimas" või: "Loodusega kooskõlas", lõpuks ka "Looduslähedane/ looduskauge eluviis". Neid ütlemissuhteid analüüsid saame aru, et siin pole tõesti tegemist loodusteadusliku loodusega, vaid mingi inimväliste tahtelise subjektiga, kelle tahet aimata ja täita pole sugugi nii lihtne. Vastupidi, see nõuab eetilist karmust, raskeid valikuid. Selles lähenemises peegeldub ikka seesama vana keha ja vaimu vastuolu, kus inimvaim on midagi loodusvälist, loodusele ehk kehale vastanduvat.

Sest kui me käsitleksime looduseadusi, sealjuures ökoloogia-seadusi neutraalsete ja vältimatutena, siis ei saaks me nendega ju kuidagi vastuollu minna, kuidagi elada looduslähedasemat või looduskaugetamat elu. Inimkond on vaid üks maakera loomapopulatsioonidest, mis kogu oma tsivilisatsiooniga jääb ikkagi vaid globaalse või kosmilise ökosüsteemi osaks. Tõsi, meie osatähtsus aineriingis on praegusel hetkel muljetavaldav, mis ei tähenda aga veel, et meie vaim või mõistus seda ringet kontrolliks või selle seaduspärasid muuta või rikkuda saaks. Iga inimene on küll tahteline olend, kuid inimkond tervikuna on vaid üks looduse jõud teiste seas. Kusjuures ta ei saa otsustada olla mingisugune teine jõud.

Säärane vaateviis, kuigi see ei vabastaks meid veel sugugi isiklikust moraalsest vastutusest ja valikutest, on siiski enamiku- le inimestest ilmselt vastuvõetav. Moraalil peab olema mingi inimkonnaväline ja transsendentne alus, olgu selleks siis Jumal või Loodus. Igaühel ja ka inimkonnal tervikuna peab olema võimalus selle ülema subjekti seadusi täita või rikkuda, pääseda või hukka minna. Just see kollektiivne, kogukondliku pääsemise ja hukka ide on moodas ökoreligioonis – nimetagem seda siis juba nii – erakordselt tugev. See talle õieti tema religioosse mõt- me annabki. Loodus võib inimkonda vale eluviisi eest karistada ja meid kõiki hukatusse saata. Seevastu õige eluviis võib meid

PIIA RUBER

veel sellest karmist apokalüpsisest ära päästa.

Kujutus, milline nimelt on see õige, looduspärane, loomulik eluviis, on kahe viimase sajandi jooksul tublisti muutunud. Tihti kritiseeritakse loodusteaduslike ideede ülekandmist inimühiskonnale ja leitakse, et see on nii mõnegi liialduse algpõhjus. Ereda- maks näiteks on sotsiaaldarwinism ja sellest tuletatud eugeenika. Ma siiski natuke kahtleksin ideede sellesuunalises või ainult sellesuunalises liikumises. Tundub pigem usutavam, et just ühiskondlikust sfäärist, ühiskonnakorraldusest on arusaamad liikunud loodusteadusesse. Miks?

Sest nii nagu kassi huvitab üle kõige teine kass ja koera teine koer, nii huvitab ka inimest esmajoonel teine inimene. Me oleme kahtlemata kõige tundlikumad ja nutikamad just inimsuhete, sotsiaalses sfääris. Mulle näib, et meil on ühtlasi kalduvus kanda parajasti valitsevaid sotsiaalseid suhteid üle ka muudele suhetele, nendele, mis meil on taimede, loomade ja kosmosega, ja nendele, mis valitsevad taimede-loomade vahel.

Mitte kujutlused looduse seadustest pole pannud inimesi ühiskonda modelleerima, vaid arusaam ühiskondlikest suhetest peegeldub alati loodusteadusesse. Vähemasti on see ideede liikumine mõlemasuunaline.

XVIII sajandi süstemaatikud või isegi esimesed evolutsionistid, kes tundsid vaid seisuslikku ühiskonda, ei saanud ka loodust kujutleda teisiti kui stabiilse hierarhilise kogukonnana. Igal olendil on oma koht looduse majapidamises, nii on see kord loodud ja nii see peab ka jääma.

Huvitavamaks läheb asi aga siis, kui seda ühiskonnalt kogu loodusele peegeldatud arusaama hakatakse ühiskonnale tagasi peegeldama. "Loodus" justkui legitimeeriks nii ühiskondlikud suhted, samuti kui Jumal, kes need kord on loonud. Nõnda tä-

hendaski XVIII sajandi looduslähedane eluviis eelkõige traditsionalismi, tagasipöördumist vana ausa elukorralduse juurde, lamburiromantikale, mida harrastati Versailles' aedades. Mõõngem, et midagi sellest kunstlikust lamburiidüllist on säilinud ka tänapäeva arusaamas ökoloogilisest eluviisist.

Selline arusaam loodusest ei pidanud aga muidugi vastu XIX sajandi revolutsioonidele ja tööstuslikule pöördele. Nagu juhtumisi avastas Darwin loodusest samasuguse olemusvõitluse, põhimõtte *survival of the fittest*: kõige sobivam, kõige osavam, kõige kohanemisvõimelisem jääb ellu ja paljuneb. Just täpselt nii nagu varases kapitalismis. Mitte igavene harmoonia ja kord, jumalik hierarhia, vaid igavene võitlus ellujäämise eest. Kes keda. Mat- sist võib saada isand ja ahvist inimene.

Muide, mitte asjata ei olnud Darwini teooria nõrk koht pärilik- kuse mõistmine, see tähendab mittemõistmine. Pärilikkus, veri on aristokraatlik, *ancien régime*'i idee, mis just äsjastes ühis- kondlikes vapustustes oli kehtetuks tunnistatud. Darwini huvi- puudus munk Mendeli töö vastu, kus too tõestab omaduste muu- tumatut edasikandumist, ei olnud võib-olla päris juhuslik. Teata- vasti seisis Mendeli raamat, mis oleks võinud anda Darwini teo- riale selle puuduva elemendi, Darwini riulis lahtilõikamata lehte- dega.

Pärilikkuse ja loodusliku valiku ühendamine seisis alles ees ja sai võimalikuks siis, kui ka ühiskonnas oli pärast esialgseid va- pustusi selgunud, et vana korra aegne aristokraatne süsteem ja demokraatlik valikuprintsiip võivad päris hästi omavahel läbi põ- muda. Valituteks osutusid millegipärast ikka ja jälle ühed ja sa- mad nimed. Nii klassivõitluse kui rassipuhutuse või rassiparandu- se teooriad viisid aga ühiskonnas XX sajandi esimesel poolel traagi- liste liialdusteni, mida me kõik tunneme. Kuna äärmuslik evol- utsionism kukkus läbi inimühiskonnas, kaotas ta oma valitseja- koha ka loodusteadustes. Teise maailmasõja järgsetel kümnendi- tel saab valitsevaks loodusfilosoofiaks ökoloogia. See peegeldab taas moraalse arusaamade muutumist inimühiskonnas. Darwinistliku evolutsionismi keskseks moraalseks ideeks oli **progress**. Progressi nimel oli kõik lubatud. Nii reaktsiooniliste klasside kui mandunud rasside füüsilise hävitamine. Sest prog- ress oli inimkonna tee õnnele, lunastusele, õigele elule.

Sõjajärgse ökoloogia keksseks moraalseks ideeks saab aga **ta- sakaal**. Kas ei peegelda see imehästi sõjajärgset maailmakorda inimühiskonnas? Mitte progress üle laipade, vaid tasakaalupunk- ti leidmine erinevate klassihuvide vahel, leeb sotsiaaldemokraa- tia, mis ometi ei välista kapitalistlikku konkurentsi, globaalselt aga kahe vaenuliku süsteemi rahumeelne koosseksisteerimine. XIX sajandi hoogsast ja lõputust tulevikkukappamisest sai pigem aeglustus liikumise rahu ja tasakaalu poole. Ökoloogias sai sel ajal tähtsaks **kliimakskoosluse** mõiste. Kliimaks on tasakaalu- kooslus, mille poole kõik kooslused spontaanselt arenevad, kui neid nii-öelda väliselt ei segata inimtegevuse või looduskatastroo- fide poolt. Igas kliimavöötmes on igale mullastiku- ja veerežiimi- tüübile omane mingi kindel tasakaalukooslus. Eestis oleksid neiks näiteks rabad ja kuusemetsad, niiskes troopikas aga mõis- tagi vihmametsad. Kliimaks kooslus on virtuaalselt igavesti stabiil- ne, isereguleeruv ja iseregeneeruv. Muutused algavad siis, kui näiteks inimene oma tegevusega tasakaalu paigast ära nihutab.

Moraalse hea kriteeriumiks saab niisiis looduslik tasakaal. Äärmisel juhul võib tegemist olla ka poolloodusliku tasakaaluga, nagu puisniitude või loopealsete puhul, kus inimene oma kariloo- madega on osa tasakaalusüsteemist. Tähtis on aga see, et koos- lus on ajalooliselt stabiilne. Liigirikkus on teine süsteemi headu- se näitaja. Niisamuti kui ühiskonnas saab headuse näitajaks multikultuursus, paljurassilisus, erinevate arusaamade ja eluviiside rahulik koosseksisteerimine. Huvitav on siiski see, et inimsivi- lisatsiooni ei tunnista ka sellises ökoloogilises tasakaaluideoloogi- as ökosüsteemi täieõigusliku osana. Põhimõtteliselt on ju ka näiteks põld väga stabiilne süsteem, kui vaid inimene seda aas- ta-aastalt uuendab. Samuti tekib oma tasakaal suurlinnas, kuhu peale inimese muide aina rohkem teisi liike elama asub. Kuid säärane inimtekkeline tasakaal on nähtavasti moraalselt vähem väärtuslik kui looduslik, spontaanne tasakaal. Linna- või põllu- koosluse tasakaalus hoidmine vajab tänapäeval hulgaliselt fossiil- se energia põletamist. Me kõik teame, et see võib tasakaalust väl- ja viia – kliima muutumise kaudu – kogu maakera ökosüsteemi.

Niisiis, kui moraalseks ideaaliks on loodusliku tasakaalu – mis see siis ka poleks – säilitamine ja moraalselt taunitavaks teoks selle tasakaalu rikkumine, siis saab inimtegevuse peamiseks eeti- lisuse kriteeriumiks see, kuivõrd ta tarvitab või ei tarvita fossiilse- test kütustest saadud energiat. Häda on aga selles, et just nende põletamisel kogu meie heaolu, stabiilsus, sotsiaalne võrdsus ja progress põhineb. Nagu moraaliasjades ikka, jääb enamuse pä- risosaks kompromiss. Iga religioon on lahkelt valmis meile selli- seid kompromisse müüma. Oma igapäevast patuelu saab lunas- tada heade tegudega, vaeste aitamise, kirikule annetamise ja muude lihtsamate juhist järgimisega.

See, mida nimetatakse ökoloogiliseks eluviisiks, ongi põhiliselt kompromiss südametunnistuse rahustamiseks, oma patuelu lu- nastamine heade tegudega. Võimatu on loobuda kogu heaolust või mingist olulisest osastki sellest heaolust, kuid alati on võima- lik markeerida moraalsemat eluviisi. Teatav **asketism** on paljude religioonide ideaal. Nii näiteks ei lülita ökoloogilise eluviisi har- rastaja ennast küll välja elektrivõrgust, kuid mureseb ökonoom- sama külmkapi ja pesumasina. Kasutab kokkuhoiurežiimi. Ei loobu küll tänapäeva inimesele omastest nomadismist, kuid kasu-

Polkast rokini

Keerukatest asjadest kõnelemisel on ilmselt kindlaim viis alusta- da banaalsustest. Nii ka seekord. Raadio "Ööülikool", mis on igalauapäevaseid loenguid tänaseks juba neli aastat korraldanud, on ühelt poolt muidugi tähelepanuväärne oma iseväärtuste poo- lest: tunnustatud ja tunnustamata lektorite ajakirjanduslikult harjumatu pikad teemakäsitlused, esindatud distsipliinide mit- mekesisus, vaatenurkade paljususe jne. "Ööülikooli" järjekordse seminari puhul kerkivad esile aga teatud sotsiokultuurilised rõ- huasetused, mis siinkirjutajale näivad kõnekad kogu praeguse kultuurisituatsiooni suhtes. Pean silmas olukorda, kus interdistsiplinaarsus on jäänud suuresti retooriliseks võtteks, mis ei pei- da enda taga eriti märkimisväärselt sisu. Sageli kasutatakse "valdkondade-vahelist" ka poliitilise käteväänamisena, kirjuta- des seda juurde kõikvõimalikele projektidele, näitustele, semi- naridele jne. Sisuliselt plaanis näeme aga, kuidas erinevad vald- konnad üksteisest võrdlemisi sõltumatult hulgivad. Paljusk on see tegijate küsimus, kuna ammu on möödas 1960ndate sünnkretiline aeg, kus kirjanikud-muusikud-näitlejad puutusid omavahel vahetult väga tihedalt kokku. Ehk oligi see totalitaar- sest režiimist tingitud ebakohane nähtus, kuid tõdemus "teat- raalid vihivad kaasaegset kunsti ja kunstnikud ei käi teatris" tundub samavõrd tõsi kuivõrd ehmata. Teisalt on tekkinud kää- rid ka retseptiooni tasandil, kus kriitikud kapselduvad üha enam oma valdkonna piiresse, märkamata üldisi kultuuri arengu- jooni või suhestumata teiste (lähedaste) distsipliinidega. "Öö- ülikooli" Muhi seminar oli seetõttu vastuvoolu ujuv üritus, mis lisaks loengutele suutis ka kuluaaridesse kokku tuua ja omava- hel vestlema panna eri valdkondade esindajad. Olen juba kuul- nud nende jutuaajamiste konkreetset tagajärgeid (nt. ühe kõrgkool soov leida uusi lektoreid õppekavade jaoks). See isikli- ke kontaktide kasvulava ning mitmekesisus torkabki silma oma harjumuse tõttu, selle tõttu, et ma ei näe palju platvorme, kus kunstnikud saaksid vestelda looduskaitsetega, ajakirjanikud mu- hulastega, rokkmuusikud kirjanikega. Mis tõtt-öelda teeb ka kur- vaks.

Antud seminari puhul jätkati "Ööülikooli" toimetaja **Jaan Tootseni** mahamärgitud rada, keskendudes tinglikule raamtee- male "**Inimene ja keskkond**". Laialitõmmatav pealkiri tõmmatigi laiali, seda enam, et institutsionaalsel tasandil on Tootsen alati

silmatorkava vabadusega liikunud. Li- saks kindla kvaliteedimärgiga tuntud esinejatele (**Tõnu Õnnepalu**, **Fred Jüssi** jt.) oli ka neid, kes konverentsi- ettekandjatena pole just sageli üles as- tunud (**Kaido Ole**, **Marko Mäetamm**), või neid, kelle nimi ei öelnud enne Pädastet ilmselt paljudele (Martin Kivi- soo). Etteruttavalt olgu öeldud, et see- kordsest *deus ex machina* tuli ka üks seminari paremaid ettekandeid. Mõttekrambivabalt koos **Kadri Tüüriga** Muhumaast ja selle võimalikest tähendustest rääkides ei laskunud õnneks liigsesse mineviku romantiseerimisse ja eest- lase äravalituse rõhutamis, mis pahatihti kummitab neid, kes Eesti kultuurilooost või ka eestlastest kui loodusrahvast kõnelema hakkavad. Raadiospetsiifilise ning särava ettekande pidas **Peeter Volkonski** (kui palju oleme kuulnud tema loenguid?) erineva- test hääle tekitamise võimalustest. Tema ettekande põhjal jo- nistusi välja mitmed rajajooned, mis eristavad "Ööülikooli" kas- või Sirbile kirjutatavast artiklist. Kui viimasel juhul üritatakse (enamasti) saavutada võimalikult suur kontsentreeritus, arvesta- takse tähelepanekidega ning öeldakse vaid olulisim, siis "Ööülikoo- li" loengutes tehakse palju haake, kõrvalehüppeid, käiakse väl- ja ootamatud seosed, pajatatakse mõni lugu. Need ei ole ainult retoorilised nipid, mis kirjutavad ja illustreerivad loengut, vaid kasvavad tihti sisuliseks struktuurivõtteks, mille kaudu antakse edasi kõhklus, paralleel, kõrvaltähendus, võimalikke teiseid arenguliine jne. Selles kontekstis tundub tähelepanuväärne oma vormi tõttu ka **Kaido Ole** ja **Marko Mäetamme** dialoog kunsti õpetamise viisidest ja võimalustest. Säärane dialoogilisus on jär- jekordne võrdlemisi raadiokeskne printsiip, mida kirjutavas kul- tuuriajakirjanduses kohtab harva ning mida säärasel "elusal" kujul oleks seal ka raske saavutada. Ka teised ettekanded olid välja mängitud situatsioonile, kus loengule järgnevad küsimused ja vastused, mis ühelt poolt aitab täpsustada ettekandja mõtet, teisalt aga toob kogu võrdlemisi monoloogilise koega kultuuripil- ti kaasa väitluse. Ehk oligi dialoog seminari olulisim leid? Ja dia- loog mitte inimese ja keskkonna, vaid inimese ja inimese vahel.

tab selleks võimalusel jalgratast ja ühistransporti. Mis siis, et korralike jalgrattateede rajamine on omakorda üks energiamahukas ettevõtmine – neid mõõda sõitmine on ikka ökoloogiline! Nii nagu õigeusklike juutide jaoks on olemas koššertooted ja vastavad kaupluseketid, on olemas ka laienev ökotoodete valik. Nende peamiseks tunnuseks on see, et need on nii-öelda tavatoodetest kallimad. Indulgentside eest on ikka maksta tulnud.

Aga kas saab heade tegude tegemist moraalse rahulolu saavutamiseks hukka mõista? Mis jääb inimesel üle? Minna laantesse elama esivanemate kombel, elada vaid oma kätetöö energiast? Aga kui kaugele selles tagasiminekus tuleks minna, kas loobuda ka rauast tööriistadest? Kardetavasti pole ka Eestis nii palju laasi ja maid, et kõik inimesed neis algelisel viisil ära elatuda saaksid. Põhjaparasvõõtnes elamine iseene- sest on oma energiamahukuses “ebaökoloogiline”. Nõnda jääbki ökoloogiline eluviis pigem dekoratiivseks, esteetiliseks kontseptsiooniks.

On tõepoolest raske elada ökoloogilisemalt kui terve see ühiskond, millesse sa kuulud, veelgi enam, terve globaalne tsivilisatsioon. Individuaalses mõttes harrastab ökoloogilisemat, energiasäästlikumat eluviisi ilmselt pigem Lasnamäe korrusmaja elanik, kes täistuubitud bussis kodu ja töökoha vahet sõidab, kui metsaservas kenas “ökoloogilises” palkmajas elav pere. Kuid probleeme on ka kogu selle loodusliku tasakaalu kontseptsiooniga. Tõepoolest, inimühiskonna igavene tasakaal, ajaloo lõpp, osutusi vaid optiliseks petteks, illusiooniks. Paistab, et kahe poliitilise süsteemi tasakaalu kokkuvarisemisest saadik on ka idee kliimakskooslusest – stabiilselt kooslusest, mille poole ebastabiilsed seisundid nii-öelda püüdleavad – tublisti oma usutavust kaotanud. Nii nagu ühiskonnas, võib ka looduses näha mingit püsivat tasakaaluseisundit vaid siis, kui me võtame vaatlusteks piisavalt lühikese ajavahemiku. Vähegi pikema ajaperioodi puhul tekib kohe hulk probleeme. Tasakaal osutub pigem ideaalseks mõisteks kui mingi tegeliku seisundi kirjelduseks.

Esiteks, nagu on näidanud viimaste aastakümnete kliimaajaloo uuringud, pole tingimused maakeral sugugi stabiilsed. Ainuüksi ajaloolise aja jooksul on kliima muutunud küllalt suurtes piirides. Nii mahub viimase tuhande sisse suhteliselt suur nn. keskaja optimum X – XIII sajandil ja nn. väike jääaeg, mille karmimad ajad kestsid 1550 – 1850. aastani. Kuid näiteks metsakoosluse arengus pole tuhat aastat kuigi pikk, arvestades metsa valitsevate puude eluiga, mis ulatub isegi üle kahesaja aasta. Nii saab vaevalt rääkida ühest kindlast kliimakskooslusest Eesti metsade puhul isegi teoreetilises mõttes, arvestamata inimsivilisatsiooni osa. Sest kogu jääajajärgse perioodi, viimase 10 000 aasta jooksul on kliima muutused ja kõikumised olnud muidugi mõista veel ulatuslikumad.

Teiseks, viimase aja ökoloogide, iseäranis nn. biosemiootikute nagu Kalevi Kulli tööd armastatakse rõhutada, et elusorganismid pole mitte ainult kohanemisvõimelised selektsionistlikus, darwinistlikus tähenduses, vaid ka, seda eelkõige muidugi loomade osas, õppimisvõimelised. Sellest võib järeldada, et mitte ainult inimsivilisatsioon ei kogu teadmisi, vaid teatud mõttes teevad seda ka ökosüsteemid. Niisiis on neile sarnaselt inimkonnaga omane ka sisemine areng, ühelt astmelt teisele liikumine. Kas saab siis rääkida looduslikust tasakaalust kui moraalsest ideaalist, kui nii-öelda loodus ise seda tasakaalu kogu aeg rikub? Kolmandaks on üsna kahtlane see meetod, mis üritab Maa ökosüsteemi vaadelda abstrahheerituna inimsivilisatsioonist. Eriti just looduse enda ajaloolise dünaamika avastamine teeb sellise lähenemise moraalselt kahtlaseks. See oleks põhjendatud tõesti siis, kui enne inimest oleks valitsenud mingi püsiv stabiilsus ja tasakaal ning inimene oleks tõepoolest esimese loomana seda eedenlikku rahu rikkunud. Kuid ilmselt pole see nii. Kahtlemata on inimene küll esimene loomaliik, mis on võimeline oma keskkonda nii kiiresti ja nii suures ulatuses muutma. Samas on ju inimene ühes oma intellektiga sellesama eluslooduse evolutsiooni produkt.

Mis siis, kui meie titaanlikul energeetilisel tegevusel omakorda on mingi evolutsiooniline “mõte”? Aastamiljonite jooksul taimede poolt akumulieeritud päikeseenergia vabastamine fossiilidest tekitab maakeral kindlasti mingeid perturbatsioone. Kas eluslooduse areng ei või minna uuele ringile, olgu inimkonnaga või ilma? Kas äkki säärane uue tsükli alustamine ongi inimkonna evolutsiooniline mõte? Kas aga loodusel või kosmosel on mõte? Või on mõte olemas ainult meie, inimkogukondade jaoks? Või ainame me oma mütolooigates ja teadustes mingit tõelist mõtet, universumi korrapära, suunda, mida me nimetame kord Jumalaks, kord Looduseks, kord Evolutsiooniks, kord Tasakaaluks, kord Kaoseks? Või kui me oleme siin juba olnud, kui me oleme juba ei tea mitmendal ringil, nagu pakub luuletaja Betti Alver oma “Suurtes voogajates”, mis algselt kandis pealkirja “Titaanid”:

Ära usu, et mõte, see kerge fantoom,
hoopis jäljetult lõpetab kord oma retke.
Kuski teisel kui hiiglasuur laine või loom
ta vaid varitseb tagasituleku hetke.

Nõnda pageb siit kirk, nõnda haihtub siit sapp,
jättes mullale pleekima mannetu larvi.
Meie igatsev aimus on ainult etapp,
millest läbi käib ruttavaid ränduriparvi.

Seal, kus maha jääb keerlev planeetide lend,
algab ajede vald keset aegade hangid.
Aga küsiva inimlapse legend
toob need voogajad jällegi maa peale vangi.

Kui ent kustub me ilm, nii et kauguste paost
neil ei tarvitseks kunagi tagasi tulla,
siis nad loitvate kätega vormides kaost
loovad uuesti meid, uue mõtte ja mulla.

TÕNU ÕNNEPALU

Muhumaal Pädastes peetud ettekannetest on raadios tulekul: Tõnu Õnnepalu “Ökoloogilisest eluviisist”, 12. ja 13. juunil Peeter Volkonski “Inimhäälest”, 19. ja 20. juuni “Õõüllikool” on eetris laupäeval kell 22.05 Vikerraadios ja pühapäeval kell 22.05 Klassikaraadios.

Veel tõlkeid 8.-12. V Käsmus toimunud rahvusvaheliselt luuletõlke seminarilt.

Jan Erik Vold (Norra)

SEE ET ÜKSKI LIND EI LAULA

Kui tuleb kurbus, tuleb ta
Ilma

Keeleta. Kurbus
On must pimedus, puudumine, igatsus – palju nimesid

Kurbusele on antud, ei ükski neist võrdu
kurbusega. Kui valitseb kurbus,

Ei ole tahtmist hommikul üles tõusta,
Ei ole jõudu jalga maast

Tõsta, ei leia pääsu
Sestsamast torkest südames, mis tabas

Eile, üleile, üle-üleile,
Iga kord,

Kui möödud linnas teatavaist paikadest, meeles
Teatavad stseenid, teatavad nimed sellele,

Mida sa kaotasid: keha, naeru, vaevata kerguse –
Silmapaari kohtumas sinu omaga. Ons neil silmadel

Nimed? Kas neid hüütakse Oskariks? Kas neid
Hüütakse Katinkaks? See, et O või K on läinud,

On arusaamatu, arusaamatu, arusaamatu –
On sellel nimi? See, et

K või O ei aseta eal enam rahustavat kätt
Su laubale, teeb haiget

Sõnulseletamatult – on sellel nimi? See, et
Ükski lind ei laula. Must pimedus,

Mida hüütakse
Kurbuseks. Harva kestab see vähem kui seitse aastat.

Tõlkinud Doris Kareva

Mererid Davies (Wales)

DRESS CODE

I
kuna sa oled kaunis, ma hingan;
muutun minagi ilusaks:
kannan pärle.
iga pärlkene
salapärase peegel,
sulab ja hoiab eneses su nägu,
embab märkamatu

II
kuna sa oled kaunis, ma vakatan;
aga need lihtsad pärlid
(nii sügavad ja pehmed, peaaegu võiks unustada
toore valu ta sisimas,
kiskudes karbi elusalt pooleks),
nad saadavad lõputult salasignaale
nagu hingamise katkematut morsekoodi

Tõlkinud Kalju Kruusa

Sigurður Pálsson (Island)

MUULANE

Nüüd mängivad nad baarileti ääres kaarte
Kaks naist ja ühel neist on pandlad
tumeda juukseis ja teine pannaldeta
on blond

Järsku vaatavad nad mõlemad minu poole
korraga
Kas sa kirjutad luuletust?
küsub too ülespandud juustega naeratades

Ei, luuletus
kirjutab mind
vastan kähku
ja joon kohvi lõpuni

Mis ta ütles?
pärib blond

Ma ei saanud aru
ta on muulane
lausub teine

VINEER

Esimene ülesanne, mille ma sel sügisel käsitöötunnis endale valisin, oli saagida vineerist välja Island.

Lihtne oli kanda maa piirjooned läbi kopeerpaberi vineerplaadile.

Saeleht oli sinisest terasest ja väga õhuke ja ma ei tea, miks alustasin Reykjavíkist ja mitte sellest paigast, kus ma ise elasin, küllap arvasin, et Faxaflói lahega on kerge hakkama saada. Nii oligi, kui mitte arvestada Myrari ümbruskonda, aga see oli andeksantav, mu ema on seal sündinud.

Snaefelli poolsaar osutus üllatavalt lihtsaks, raskused algasid alles loodefjordidest. Esimese saelehe murdsin otse Gilsfjordi juures. Sellele järgnesid teised. Jõuluvaheaja alguseks olin jõudnud Hornbjargi kaljudeni. Kooli oli jäänud veel vaid mõni saeleht, nii et õpetajal tuli neid juurde tellida.

Tõtt öelda ei arvanud ma, et sellega kunagi lõpuni jõuan. Isegi oma koduni mitte. Vähehaaval sai selgeks, et see jääb mu selle talve ainsaks tööks käsitöötunnis. Kui päevad jälle pikemaks muutusid ja kõikjal loodefjordides oldi kindlasti juba tähistamas päikese tagasitulekut, töötasin endale, et ma ei anna alla, kui see ka veel mitmeid talvi peaks võtma.

Kui olin loodefjordid seljataha jätnud ja Hunaflói laheni jõudnud, hakkas mul viimaks paremini minema ja ma ei murdnud enam ühtegi saelehte kuni Axar-fjordini, kus ma rumalusest pilgu töölt kõrvale pöörasin, aknast välja vaatasin ja mõtlesin, et siin ma siis saen, kui saeleht kõveraks paindus.

Idafjordidele oli keeruline ligi pääseda, kuid need olid viimased suuremad raskuskohad ja ma saagisin reipalt edasi ning rõõmustasin selle üle, et jõudsin Horna fjordideni, kus oli sündinud nii mu isa kui kogu mu isapoolne suguvõsa, päris algusest peale.

Väljas oli õhk hele ja täis linnulaulu, kui ma õnnelikuna ja võidukana saagisin piki sadamateta lõunaranda. Päike säras pilvitus taevas, lammastel sündisid talled ja kooliaasta ligines lõpule, kui mu saag Reykjavíki sadamasse libises.

Mõnikord, nähes ilmateate ajal televiisoris Islandi kaarti, tunnen kuumenenud siniterasest sae, vineeri ja peene saepuru tugevat lõhna.

TÄNAVAPOEEM

vähe asju on minu jaoks päris
käia lehekroonide all
tänavail kerges tuules ja soojas

ühtki lindu ei paista puudel
nad on läinud või pole veel tulnud
just nii nagu mõnikord
mul on tunne
on ka minu endaga

vähe asju on minu jaoks päris
ma ei näe inimesi mind nägemas
kuid ma ise näen end siiski selgelt
peatudes hetkeks
ja end vaadates ainiti
vaadates maja
kus ma magasin voodis
ning koguni kollasel põrandakattel

vähe asju on minu jaoks päris
ma näen et ma seisan seal
kõrvus lindude kostmatu laul;
näen et ma vaatan maja
mul on tunne et ma mäletan uduselt
tüdrukut hämarikus selles majas
ta juukseid õlgu ja selga

Vanduda ma küll ei saa
ometi tean et ta on läinud
või pole ehk saabunud veel ma ei tea

Tõlkinud Ilvi Liive

Sigurður Pálsson

EKA lõputööd

Rene Reinumäe kohaspetsiifiline installatsioon "Kohvritega mehed" ja Maarit Murka maalid seeriast "Cover 2004".

Selle aasta EKA lõpetajate näitus hõlmab kõik soolalao eksponeerimispiinnad, laienes isegi gar-deroobi ja majaesisele künkale. Keldris on väljas keraamika, I korrusel maal, graafika, skulptuur, tekstiil ja Academia Grata tööd, II korrusel stsenograafia, ehte- ja sepakunst, tekstiil, mood, nahk, tootedisain, rakenduskunstikolledži tekstiil ja mood ning III korrusel arhitektuur ja sisearhitektuur. Klaasikunst on sellel aastal Viinistus (näitus "Valgus klaasis"), gratakad veel mööda Tallinna laiali, graafiline disain EKAs. Soolalao muutus näitusepilt pea iga päev: hulk töid toodi kohale alles hindamiseks, mõningaid viimistleti ja täiendati kohapeal, mitmeid polnudki. Lõpetajate pisut vastutustundetu suhtumise tõttu ei õnnestunudki tervikpilti kujundada.

Näitus ja kaitsmised Rotermanni soolalao 28. V – 4. VI.

Maal

Rotermannis on väljas neljast maaleriala lõpetajast kolme tööd (Tõnis Saadoja näitus "Harjutus" on Linnagaleriis). Kristi Laanemäe triptühon "Subjektiivne reaalsus" mõjub rünnakuna eesti kunstimaailma autoriteetide vastu. Selles subjektiivses reaalsuses on Kaido Ole käekirjast saanud Kostabi maailma laadne konveieriprodukt, tarbijahordide piiramisrõngasse on sattunud vaene Pegasus, loomingu sümbol, kes figureerib ka EKA vapiloomana. Jaan Elkeni isiku mõnitamine tundub muutuvat eesti kaasaegse kunsti *mainstream*iks – mine tea, kas see on äraproovitud võte tähelepanu tagamiseks või noore autori sügav ironia kohaliku kunsti elu konfliktse situatsiooni üle? Maarit Murka tegeleb nutikalt autori ja originaali probleemiga Mike Bidlo vaimus, irvitades modernistlikult puutumatut suure kunstniku üle. Pearelv on bumerang-tsitaat, mis pöördub algupärase looja vastu, tuues tagasi uue teksti ja tähenduse saanud teose.

Graafika

Huvitav on Tõnis Kenkmaa "Costa del Gyproc" seeria. Peaaegu grafomaanliku fanaatilisusega on üritatud katta löike kunstikujutistega. Õnnelikku tarbimisühiskonda propageerivatelt reklaamidelt on võetud veenmisjõud, asetades need ebatraditsioonilistest alusmaterjalidest sõltuvusse. Iginaeratavad näod hajuvad mustal pügikotil, ilusa elu detailide üle domineerib *second-hand*-välimusega papp.

Helen Tago "Triad" pretendeerib autori enesekaemuse dokumenteerimisele. Paralleele võib leida vendade Chapmanite hübriididega, kuid muteerumine on siin pigem esteetiline. Endale mitu uut kätepaari saanud olend meenutab rohkem küekäelist Šivat, kelle stiililise tantsu najal püsib universumi õrn tasakaal. Samas on töö viidud läbi kahjuks liialt mall-nukkelikus võtmes. Siit tõuseb delikaatne küsimus juhendamiskultuurist, täpsemalt juhenda-ja mõjust valmivale tööle.

Skulptuur

Kristiina Järvelaiu "Aristoteles väitis, et kõik täiuslikud objektid on ringlikumises" on julgelt minimalistlik videoskulptuur. Visuaalse askeet-luse taga hargnevad lõputud tõlgendamisvõimalused, alates geomeetriliste kujundite sümbollikast (laua nelinurk ja sellel igiliikurina taldriku vari) kuni nõuka-aegse sööklakultuuri-

ni. Marju Vaheri "Emotsioone" võib vaadelda kui uurimust inimesest. Samas ei anna rivi me-silasvahast nägusid aimu, millist tunnet need väljendavad, mõjudes võimsate, kuid suletute-na. Järsu kontrastina mõjuvad iga näo all klaa-sile vaba käega joonistatud virtuaaliast tutta-vad emotsioonipallid – *smail*id, mille eksalteeritud üliemotsionaalsus lõhub tekkinud medita-tiivse vaikuse ja muudab installatsiooni iseen-dale vasturääkivaks. Triin Varese "7 päeva" on rabavalt õhuline ja esteetiliselt nauditav teos. Üksteise järele asetatud seitsmel klaastahvil on siiditruki autori kujutis, pea ümber lehvi-mas juuksed. Igal klaastahvil on neiu natuke erineva ilme ja vaatenurga all kujutatud, instal-latsiooni erinevast vaatepunktist vaadates ku-jutis kord hajub, kord koondub ühte punkti.

Rene Reinumäe kohaspetsiifiline installatsioon "Kohvritega mehed" on jagunenud näitusesaa-lis eri kohtadesse. Gilbert'i ja George'i vaimus ideaalkodanikud, anonüümsed mutrikesed, ka-meeleonid, kelle kohvritelt peegelduvad tagasi neid ümbritsevate tööde fragmendid ja kes sel-le läbi jäävad veel rohkem märkamata, kuna neid saab identifitseerida vaid nende asukoha järgi. Töö annab humoorika kommentaari näi-tusele, samas tahaks neid kohvritega mehi ko-hata ka linnaruumis.

Academia Grata

Selle aasta gratakest lõpetajate iseloomusta-miseks on ilmselt Taje Trossi kuraatoriprojekt-lõputöö "Alle gegen alles" parim, kuna see pre-senteerib *grata*-vaimust, mis on täielikult aru-saadav vist vaid neile endile. Soolalao esitatu on enamasti *performance*ite dokumentatsioo-nid, mis ikkagi ei suuda edasi anda loomult efemeerset kunstivormi ega tekita situatsiooni-väliselt lubatud ekstaatilisest kunstikogemust. Grata identiteedist moodustab lõviosa "koalit-sioonile" oponeerimine, mäss aktsepteeritava kunsti (institutsionaalsuse) ja akadeemilisuse vastu. Samas mõjub nende radikaalsus küsita-vana, *art brut*i laadis naiivse kehakunstina. Nende ambitsioon "parandada maailma, leida uut identiteeti või lahendusi eksistentsiaalsete-le küsimustele" jääb pidama keha kui meedi-umi liialt formalistliku käsitluse taha. Vastukaa-luks võib öelda, et Taje Trossi diplomitöö teos-tamine kuraatoriprojektina on võimas formaat, mis oma eesmärkide piires on hästi läbi mõel-dud ja edukalt teostatud.

Stsenograafia

Martin Kaarese uurimuslik dokumentaalne autorifilm "Sessioon" puudutab ekalasi isikli-

kult, kajastades koolielu ekstreemsemat osa (rekord 54 h magamata!). Vaimukas idee ja teostus on alternatiiviks traditsioonilisematele lõputöödele, etendusekujundustele, mis ilmselt piiratud teostamisvõimaluste tõttu jätavad ko-hati harrastusteatri kvaliteedi mulje.

Keraamika

Kristine Pärtelpoja "Peegiraamid" püüavad pil-ku barokselt külluslike loodusemotiveid, mil-les põimuvad sisalikud, maod ja lopsakad lil-led. Hetk on tardunud enne lõplikult dekadent-siks saamist ja *camp*i esteetika vastandub omas võtmes veenvalt näitusele levivale mini-malistlikule askeesile.

Seevastu Kauri Kallase "Võlukuprad" tegeleb inimese sisemise eskapismi ja eneseotsingute-ga, jõudes välja oma hingemaale, kus saavad leevenduse kõik hirmud ja autor leiab oma poeetilise keele.

Ehte- ja sepakunst

Tõnis Bergi "Metsaline" soolalao ees künkal on lähemal vaatlusel robustse väljanägemise kius-te sümpaatne koletise arhetüübi ja masinaes-teetika hübrid. Tore on ka ökoloogiline ala-tekst, andes kasutatud materjalidele uued või-malused. Lisaks on vähemalt nädalaks ajaks Tallinna avalikus ruumis kaasaegsemas võtmes uus monument. Uute meediate marjamaale kippujate sekka kuulub ka Anni Kagovere töö "Mööduv hetk, püsiv hetk", mis tõstab esile igi-vana tehnika *mokume-gane* kasutamise või-malusi tänapäeval.

Tekstiil ja moekunst

Klassikalised tegelased, daam üksisarvega, on Kärt Ojavee digimuutuvas gobeläänvaibas esi-tatud läbi kummalise metamorfoosi meie ajas-tu kangelaadna. Süütu neiu ja ainult neitsile alistuv legendaarne üksarv on leidnud tõlgen-damist kaasaegses võtmes: neiu on pigem väl-jakutsuv teismeline Lolita, üksarv poni, keda ümbritsevad pokemonid. Klassikalise ikono-graafia järgi võiks peeglis ennast vaatavat üks-sarve tõlgendada kui voorusliku tarkuse sümbolit, praegu on see tajutav puhtalt nartsissist-liku žestina. Helina Sepa "Statistiline keskmine laps" baseerub arvudel, mis on tõlgitud n.-ö. lapse silmade läbi väikeste narratiividena. Autor on teostanud põhjaliku uurimistöö, kuid ei paku probleemi nutika esituse kõrval sellele lahendust, jättes välja arendamata kontsept-sioonis peituvad võimalused. Annika Jukki pi-dulik jõulukollektsioon "Suured tüdrukud" väärtustab vormikuse ilu ja jätkab täidlase nai-se rehabiliteerimist stereotüüpide murdmise kaudu (tähelepanelikumad on kindlasti märga-nud täidlasi mannekeene kaubamaja akendel). Kristina Paju poeetiline kollektsioon "Kuu vai-kus, päikese pimedus" tegeleb isikliku koge-muse ja elamusega. Autor on viinud oma töö kindlasse konteksti: Tartu Karlova linnajao eri-line miljö ja kadunud maailma ihalus kumab

rõivastest läbi. Retrost lähtuvat on täiendatud värskete ja isikupäraste detailidega, mis moo-dustavad võluva harmoonia.

Rakenduskunsti kolledži tekstiili ja moe eriala

Geniaalse lihtsusega on teostatud Ülle Jehe "ROLL-it!" topeltkanga idee. Värske värvilahen-dus (neoonroheline + lilla + must), lisaks po-lüfunktsionaalsus ning suhteliselt kerge tehnoloogia teevad diplomitööst tõsiseltvõetava po-tentsiaaliga toodangu objekti. Lisapunkte teeni-vad ka vaimukad ja efektsed esitusfotod, mis mõjuvad täisväärtusliku reklaamikampaania osana.

Näitusel valitseb abstraktsiooni eitav ten-dents: eelistatakse figuratiivsust, (hüper)realis-mi või tekstuaalset kontseptuaalset kunsti. Üri-tatakse olla sotsiaalselt kriitilised ja päevakaja-lised. On näha tendentsi suhestuda sellega, mis olemas, seda kommenteerida. Maarit Murka maalid seeriast "Cover 2004" on eesti maalikunsti klassika *remix*id, Liina Vedler jät-kab vangiteemalise videoga Mark Raidpere fo-toseeriast. Kristel Külljatineni keraamilised jäne-sed näivad olevat Barry Flanagani lõbusate loo-made skulptuuridest inspireeritud. Gooti arhi-tektuurist on mõjutatud Maarja Habichi "Lux Mea" moerõivad. Kontekstuaalsuse taotlust on tunda Külli-Kerttu Siplase kollektsioonis "Ilus elu", mille firmamärgiks (peamiseks mustriele-mendiks) on valitud Eesti heraldika tegelane, lõvi vabariigi vapilt.

Olemasoleva materjali kasutamist, maha-jäetud äärealade rehabiliteerimist pakuvad pal-jud arhitektuuriteaduskonna lõpetajate projek-tid. Liis Ermik kujundab Kadrioru lastepaviljoni interjööri nukumuuseumile. Rotermanni kvar-tali taaskasutamise võimalust vaatlevad Katrin Kaevats ja Ken-Kristjan Ruut, Kerli Ramsalu uurib Tartu raudteejaama tulevikku, Eela Samblük läheneb Veerenni kvartalile teoreetili-selt ja pakub ka praktilise lahenduse. Raiskala-de väärtustamist ja taaskasutust pakub Andrus Padu.

Paralleelselt areneb uurimusliku kunstiteose liin: juba mainitud Martin Kaarese dokumen-taalfilm "Sessioon" ja Helina Sepa statistika andmetel baseeruv "Statistiline keskmine laps", mis üritab neid teisel tasemel avada. Sepakunstnik Risto Tali installatsioon "Raua hää" uurib ja eksponeerib oma materjalispetsiifikat, "rauale seesmiselt omast heli".

Kokkuvõttes domineerib I korrus (vabad kunstid), mis on tihedalt täidetud, kontrastne ja konfliktne. II korruse üldmulje on hõredam, ilmselt ka õigel ajal saabumata jäänud tööde tõttu. Arhitektuurikorrus on ootuspäraselt asja-lik ja ratsionaalne. Keraamikud on kohandu-nud väga orgaaniliselt keldrikorruse atmosfää-riga.

**MAARIN EKTERMANN
ELNARA TAIDRE**

Soansi-Härmi-Laimre masinad ja Lapini "Masinad"

Vastuseks katketele Hanno Soansi, Anders Härmi ja Marco Laimre vestlusest (Sirp 21. V).

Kõigepealt tänan häid kolleege, et seoses Kraftwerkiga ja masina-kultuuriga märkisid nad ära ka mind, ent nende väidetest minu "Masinate" sarja "formaalsusele", "ääretule šovinismile" ning sellele, et ma "ei elanud masinad subjektivselt läbi", et see oli minu jaoks "tundmatu – totaalselt Teine", järeldan, et kõnelejad pole minu ca 150 teosest koosneva sarjaga üldse tuttavat ning teadmatuselt lihtsalt alavääristavad seda siiani rahvusvaheliselt aktuaalset, arvatavalt minu noorpõlve loomingut üht peateost.

Pole ka ime, sest sarja terviklikum näitus toimus ju 1977. aastal Kunstihoone galeriis. Et sellal kataloogi, veel vähem sellekohast raamatut välja anda oli võimatu, sest tsensuur kõrvaldas nimetatud näituseltki mõned tööd ning 1984. aasta juba väiksema ekspositsiooni Draakoni galeriis KGB hoopis sulges, andsin sarja tutvustava raamatu välja alles 1998. aastal: Leonhard Lapin, "Masinad. Machines. 1972 – 1978". Arvan, et vähemalt noored kunstiteadlased oleksid võinud sellega enne nii laiale üldsusele suunatud esinemist tutvuda. Ajal, kui ma seda sarja joonistasin, maalisin ja trükkisin, oli põhjalikum lähenemine tuntud kunstniku tuntud töödele veel tavaks; suhtusime oma loovatesse eelkäijatesse ikkagi teatava respektiga ning arvan, et ilma eesti vana avangardita ei oleks ka kõnelejad täna sellised, nagu nad on – uhked ja uljaspead.

See selleks. Nüüd aga pean lugejale, kes on ehk ka raadiokuulaja, vajalikuks nimetatud valetõlgendused ümber lükata ning oma tollaseid loomingulisi kavatsusi kõige üldisemalt tutvustada. Kui 1972 – 1979 seda sarja lõin, ei olnud siinkandis Kraftwerkist veel midagi kuulda. Hiljem olen neid mõnuga kuulanud ning teatavat hingelähedust tabanud. Minu "Masinate" olid muidugi omad ajaloolised eeskujud: kõigepealt vene konstruktivistid ja itaalia futuristid, aga nagu kõnelejad on tabanud, ka nii Duchamp kui ka Picabia. Viimastest eemaldusin ma kohe esimeses sarjas "Masinad", loobudes oma eelkäijate tuntud masinate-mootorite ja inimkeha mehhaanilisest ühendamisest ning **töötades välja masina kui märksüsteemi – masina avalduse minu kui inimese psüühikas.** Vähe sellest, võtsin varasemate kultuuride levinumad sümbolid fallosed, ovaalid, ringid ja ristid ning "tõlkisin" nad oma masinate keelde. Sündisid veel sarjad "Fallosed", "Ovaalid", "Ringid" ja "Ristid", millest kõik, peale mõnede piltide "Ristide" sarjast, on abstraktsed, märgilised ega kujuta ühtegi enne mind loodud masinat. Nende tööde peaaesmärk polnud üldsegi mitte esteetiline, kuigi olin sellal inspireeritud jaapani klassikalisest puugravüürist. Juba sellal teadvustasin sarja kontseptuaalse teosena, mis "ei kujuta, ei peegelda, isegi ei analüüsi masinate loodust, vaid esitab sümboolselt selle vastupeegeldusi

minu teadvuses" (tsiteerin oma 1977. aasta teksti). Kuidas saab selline lähenemine olla formaalne, masin mulle mingi "Teine" ja "tundmatu", kui ma kõike kujutatut aastaid ning paljude tööde kaudu läbi elasin! Või oleksin pidanud leivalõikemasinal, nagu tegi seda üks itaalia kontseptualist, oma jäigastunud elundi seibideks lõikama?

2

Siit jõuame ka minu väidetava šovinismini, kui kogu masinate sarja vaadata vaid ühe selle väikse osasarja, alles eelnimetatud sarjade järel valminud "Naine-masin" mõnede piltide kontekstis. Olin sellal küllaltki pöörane noor mees, mul polnud probleeme kallimate leidmisega ning seksuaalseks rahulduseks ei vajanud ma muid kanaleid kui ikka naist, keda ka külluslikult sain. Ka ei kandnud ma endas mingit salaviha naissoo vastu: mul olid lapsepõlves südamlikud suhted oma ema ja õega, armastasin ja austasin kõiki oma naisi ning ei tundnud mingit alateadlikku tarvet oma loomingus naist alandada, kujutades teda mingi naudingumasinana. Nii aga väidavad noored kõnelejad!

Käsitlesin "Nais-masinate" tänaseks juba kulmineerunud protsessi, kus naine kui ema ja elukaaslane devalveeritakse seksitööstuses tõesti naudingumasinaks ning kus tänaseks on juba loodud ka elektrilised rahuldumismasinad. Neid mõnedel Interneti lehekülgedel nähes tabasin end mõttelt, et olin ju sellised riistad juba kolmkümmend aastat tagasi välja mõelnud! Ent mitte seksiorjuse kultiveerimiseks, vaid irooniliste sümbolitena inimkonna võimalikule arengule viitamiseks!

Samas sekundeerivad mul "Naine-masin" töödele samas sarjas "Mees-masinad", üdini "feministlikud" teosed, kus kujutan meeste

masinustumist läbi bürokraatia ning spordi: seal figureerib ka tänane elust võõrandunud "pint-saklipslase" tüüp, ilma näota mees, kes ametipostil võtab vastu otsuseid, mille üle rahvas naerab, aga ametiasju ajades ka nutab.

Kuhu on jõudnud tänapäeva tippisport, seda teavad küll vist kõik, ent sarja loomise aegu veel amatöörspordi ja tippisporti eraldati, olümpiamängud olid veel keha kultuuri, mitte reklaamisündmus.

Ja veel, kui "Naine-masin" ja "Mees-masin" algavad figuratiivsetena, siis nagu kõik muud sarjadki, lõpevad abstraktsete kosmiliste struktuuridena, milliseid koondab kogu teose viimane osa "Kosmilised masinad". Kõik maised ja vaimsed probleemid taanduvad lõpuks sümboliseks energiaväljaks. See kogemus on mulle hiljem andnud julguse asetada pornograafilise suguakti kõrvale kuldse ringi – Püha Vaimu, kes on kohal nii kirikus kui ka lõbumajas, sest kosmiline energia läbib kogu meie reaalsust, on selle maailma algus ja ots. See osaleb meie parimates ja jälgimates toimingutes!

Lisaks liituvad mõlemad eelkäsitletud sarjad kolmandaga – "Hierarhiatega", piltide-skeemidega, milles käsitlen masinate-hierarhiiliste tabelitena perekonda, suguvõsa, asutust, riiki, kogu inimese elu sünnist surmani. Sarja lõpuks jõudsin kummalisel moel täpselt sama visuaalse struktuurini, milleni arenes Mondrian oma kirsipuud järk-järgult geomeetriliseks abstraherides.

Looduse ja inimese suhteid masinustumise võtmes käsitlesin eraldi sarjas "Fauna-masin" ja arvan, et tänaseid geneetilistelt muundatud taimi ja loodud loomi silmas pidades oli mul kaugelenägev silm. Niipaljukest võin ehk end ka esile tõsta, pidades silmas oma varasemale loomingule ning tegevusele viimasel ajal osaks

saanud mitmeid põhjendamatu laimist ja pinnalist käsitlust.

Soansi ja Härmi kapsamaale aga siirdusin sarjaga "Moodne masinkunst", milles käsitlesin moodsat kunsti, eriti selle krestomaatilisi autoreid ja teoseid, just masinkultuuri paradigmat. Nähes, kui ulatuslikult kaasaegne kommertsreklaam kasutab moodsa kunsti keelt ja kujundeid, ei olnud ma juba sellal kuigi kaugel tänapäeva kunstikäsitlusest, kus kõigele võib lisada kunsti sildi ning igasuguse vaimse saavutuse kõikvõimsa meediaga hävitada. Loodan, et see ei ole teie tegevuse eesmärk – kolleegid, kõnelejad.

3

Veelkordseks tõendiks, et Kraftwerkiga sarnaselt ma ka oma läbielatud masinakogemuse uuesti, juba iseseisva, kunstiks muundunud masinana realiseerisin, olgu sari "Masin-majad", hulk masin-arhitektuuri projekte, millest mõned on ka valmis ehitatud. Kes ei usu või tahab näha, sõitku Tallinnast Pääsküla poole üle vana silla Udu tänavale, nn. Lapini külla, kus kaks masin-maja on endasse neelanud kaks perekonda ja neid just masinate "uue loodusena" juba aastaid "töötlevad". Ei ole kuulnud, et neil minu masinates halb elada oleks olnud, kuigi ma täna enam sellist arhitektuuri ei loo.

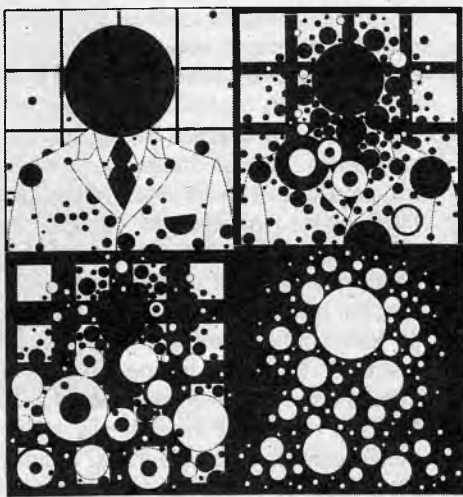
Ka mina ei ole Kraftwerki kuulates end viletsalt tundnud, ent arvan, et nad on küllaltki monotoonseid ning minust rohkem masinad müstifitseerinud. Ise olen aga nüüd juba masinate looduses pettununa asunud hoopis teisele – ehtsa looduse ning selles avalduva Puhta Vaimu poolele. Armastan nüüd Masinate enam Emakest Maad, nagu armastan oma kadunud ema. Kahju ainult, et inimeste loodud maailmas on just nii läinud, nagu ma oma kolmkümmend aastat tagasi ette aimasin.

Seega ei koosne minu "Masinate" sari ainult ühest "Naine-masin" sarjast, vaid hoopis kahe-teistkümnest alasarjast ning seda ette võttes peaks tutvuma tööga kogu selle ulatuses, mitmekihilisuses ning tähenduste sügavuses, mitte lähtuvalt vaid ühest, jalgu laiutavast masin-naisest, kellest tänane Tallinn kubiseb. Täna aga veel kord käreid kõnelejad, kes andsid mulle hea võimaluse ning parajalt indugi ühest oma mõõdaniku suurtööst veidi kirjutada, mida ma muidu ehk ei viitsikski teha. Nii palju on uusi ideid ja töid!

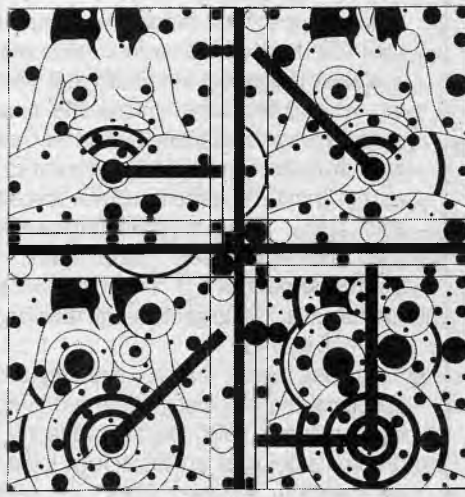
Lõpetuseks tsitaat 1979. aasta masinate tekstist: "...põhiline on soov viidata selle seeriaga uue looduse olemasolule, protsessile, mis kujundab uusi seisundeid kogu kosmilises looduses, tehismaailmale, mille toimest me endile veel vähe aru anname."

Professor

LEONHARD LAPIN

Mees-masin IV. 1976.

Naine-masin X. 1974.

REPROD

Poolakad eesti kunsti omaruumis

29. V toimus Vaala galeriis poola tegevuskunsti pärasünni pealkirjaga "Transmission". Tegemist oli poola performeerivate nn. *mainstream'i* (Dariusz Fodczuk, 1966; Wladislaw Kazmierczak, 1951; Ewa Rybska, 1958; Pawel Kwasniewski, 1963) elava esitlusega endise paberivabrik arhitektuurikompleksi sürealses atmosfääris. Projekt juhatas sisse rahvusvahelise videokunstimfestivali "Inport", mis toimub käesoleva aasta novembris Tallinnas.

Täenduslikuna mõjus galeriis väljas olnud Jüri Ojaveri ruumiinstallatsioon "...töökas ning leidlik". Seetõttu mõjus poolakate aktsioon invasiivseks kunstimaailma "omaruumi". Poolakad torkasid silma kontseptuaalsete ideede äärmise läbimõeldavusega. Wladislaw Kazmierczak ja Ewa Rybska on Balti Kaasaegse Kunsti galerii kuraatorid ning tuntumaid ja tunnustatumaid osalejaid Euroopa tegevuskunstnike festivalidel. 1997. aastast peale esineb Kazmierczak koos Rybskaga ning on samas ka rahvusvahelise *performance'* festivali "Castle of Imagination" kuraator ja korraldaja. Pawel Kwasniewski töötab TV -produtsendi ja ajakirja-

nikuna Varssavis ning on astunud üles tegevuskunsti festivalidel Põhja- ja Lõuna-Ameerikas, Aasias kui ka Austraalias. Kwasniewski oli oma etenduses tekstipõhine, vabas vormis ette kantud jutustust illustreerisid teatraalse elemendina mitmed atribuudid, alates süstlanõeltest ning lõpetades verd imiteeriva tomatimahlagaga. Dariusz Fodczuki *performance'* võib kokku võtta tema enda sõnadega mõne aasta tagant: "What I do is not what I'm thinking of I don't think of what I'm doing". Wladislaw Kazmierczaki neodadaistlikes poliitilistes etendustes on valdav (sõna)vabaduse ja tsensuuri määra tänastes postsotsialistlikes riikides. Kui masta ülikonna, valge pluusi ning ratastel reisi-kohvriga varakapitalistliku tarbijaühiskonna kaubanduskeskustes, suukorv peas, ringi patseerida, siis millisel hulgal võime "rääkida" vabadusest? Kas on võimalik elu eesmärgitusega leppides soostuda eesmärgitult töötama ja looma ning milline on tee, mis niisugusele vabadusele viib?

Temaatilisel tekkis poolakate aktsiooni ja Ojaveri installatsiooni vahel kokkupuutepunkt

just absurdi tasemel ning seda nii verbaalselt kui visuaalselt. Absurdiinimesel ei tule maailma enam seletada ja lahendada, vaid ainult kogeda ja kirjeldada. Kõik algab läbinägelikust ükskõiksusest. Kirjeldada – see on absurdimõtte ülim ambitsioon. Kunstnikud ei toonud absurdi vaataja silme ette mitte selleks, et neid eksiteele viia, vaid et osutada umbrajale. Absurdimailmas tähistab looming punkti, kus vallanduvad absurdikired ja kus arutlus peatub. Kui üht mõtet tahetakse liig sõna-sõnalt mõista, moonduvad see tingimata.

Nii Poola performeerivad kui Ojaveri kirjeldasid olukorra ruumispetsiifilisust pigem tegevuse kui arutluse kaudu. See omakorda reedab mõtteviisi, mis on neile ühine: veendumus igasuguse seletusprintsipi mõttetuses ja usk tajutava näivuse õpetlikku sõnumisse. Nad näevad kunstiteoses nii lõppu kui algust. Selleks, et absurdihoiak püsima jääks, peab autor olema teadlik oma kasutusest.

Selge on see, et seda kõike, mida Vaalas näha oli, on juba tehtud ja paljuski kuskil kunagi nähtud. Oluline on aga ehk hoopis see, et kaas-

Pawel Kwasniewski performance "Oh, tule välja, päike on punane ja määrg".

GERT HATSUKOV

aegne poola tegevuskunst Tallinna miljööväärtusliku linnaruumi hallide, kuid inspireerivate rusude vahele jõudis. Piiririiki jõutakse harva ja veel vähem äärelinna, ometi pakuvad mõlemad lisaväärtusena ka erudeeritust ja kultuurset tsiivilisatsiooni. Mõne žanri viljakus ja suurus on mõõdetavad sageli rämpsuhulgaga, mida selles leidub.

RIIN KÜBARSEPP

Barokk barokis

Sari "Akadeemiline kammermuusika Kadrioru lossis", Julia Lurye (viulil) ja Marju Riisikamp (klavessiin) 30. V.

"Akadeemilise kammermuusika" sarjas Kadrioru lossis esines seekord külaline Peterburist, viiulikunstnik Julia Lurye koos klavessinist Marju Riisikampiga pealkirja all "J. S. Bach & itaallased". Mõlemad interpreedid võivad uhkust tunda oma instrumentide üle nii eraldi kui koos kõlades, vaatamata asjaolule, et pillide vanusevahe ületab igatahes paari sajandit. Lurye barokkviulil on tiiroollane ja pärit XVIII sajandist, aga Riisikampi klavessiin – Joop Klinkhamer. Holland, aastast 2000. Julia Lurye ei ole eesti publikule uudis ning uudis ei ole ka tema professor Leningradi konservatooriumist Aleksander Fischer, kelle juures Lurye aastal 1987 lõpetas. A. Fischer töötab nüüd ka Rootsis Malmös ja sel suvel võib teda kohata Haapsalu suvekursustel.

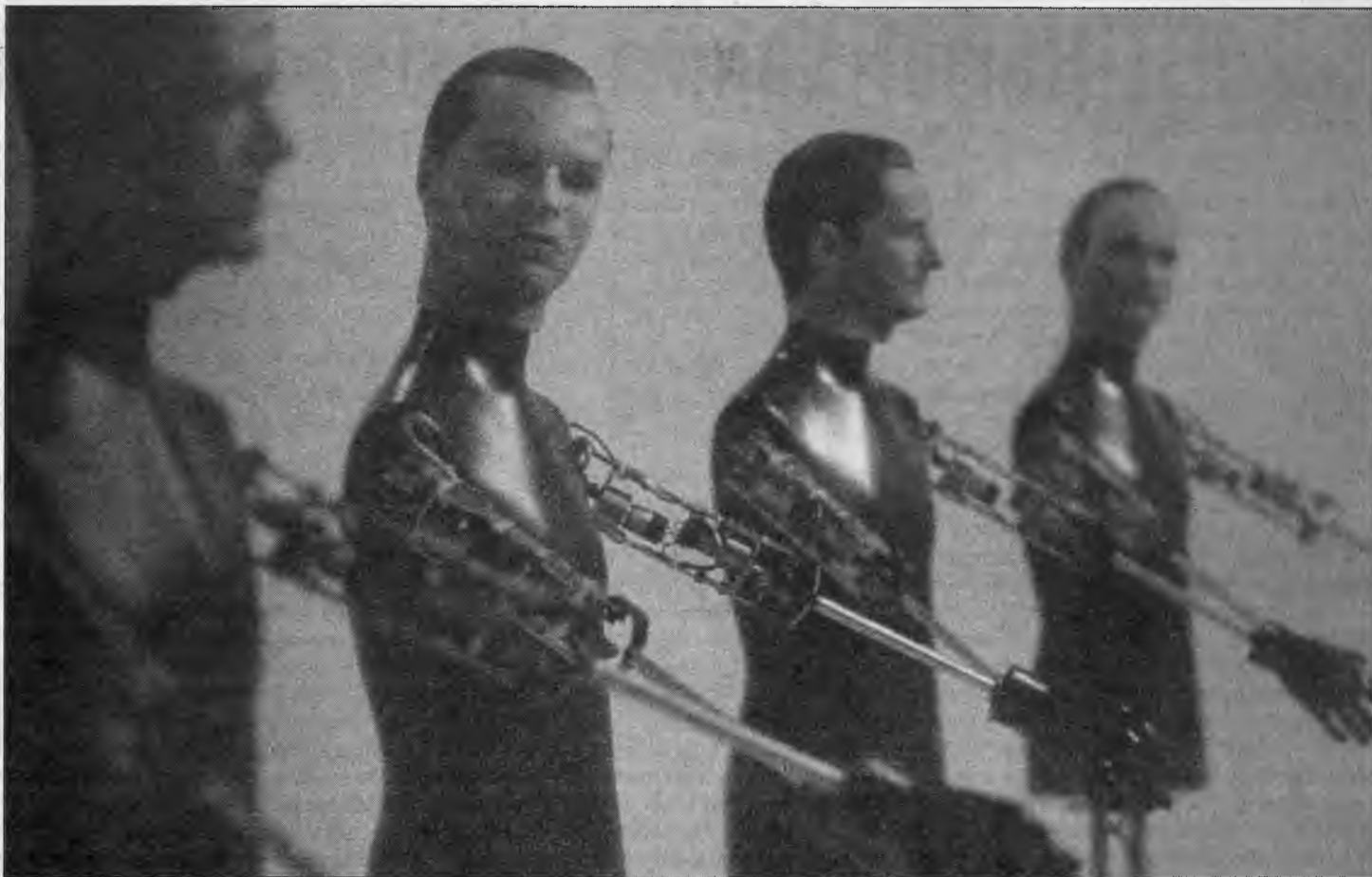
Möödunud kontserdil, kus kavas vaheldumisi J. S. Bach, Vivaldi ning Corelli, vaheldusid ka klavessiinimuusika ja duoteosed, raskuspunktiga ikkagi Bachil. Kontsert algas Antonio Vivaldi ke-na ja pretensioonitu Sonaadiga viiulile ja *basso continuo*-le a-moll. *Basso continuo* ehk generaalbassinstrument ehk numereeritud bass ehk numberbass. Siin pakun välja veel ühe variandi, näiteks "digibass" ning sellest lähtuvalt "digibasspill" – viimane imponeerib eriti oma hea rütmiga. Vivaldi sonaadist sai selgeks interpreetide suurepärane kõlaline ansambel ja ühtne harmooniline mõtlemine ning agoogiline väljendusviis. Kirjutusviis peaks aga sonaadi viimane osa välja nägema kas prantsuskeelsena "Allemande" või hispaaniakeelsena "Alemán(d)a" versus kavalehe "Allemanda", aga see kukkus nüüd irisemisenä välja, sest eks ta ole lihtne näpukas.

Kontserdil järgnes J. S. Bachi *Concerto* d-moll BWV 974. Selles teoses (aluseks B. Marcello oboekontsert) demonstreeris Riisikamp oma instrumendi võimalusi ning need olid nauditavad. Eriti võimenduvad lossi saalis klavessiini keskmine ja sealt madalamad registrid, kohati saali resonants isegi tapab ülemist registrit (*Adagio*), kuid selle eest on see keskmine vapustavalt kena ja sametise tämbriga. Lausa kustumatult kõlavad üksikud noodid väikese oktaavi d – a, see selgus järgmise Bachi klavessiiniteose *Canzona* d-moll BWV 588 esitusel. Tekkis uskumatu tunne, et keegi tõesti laulab neid noote kaasa! Kahju, et pilli häälestus hakkas reageerima vastikult külmale ja niiskele ilmale, aga eks head asjad ju ongi kapriissed.

Arcangelo Corelli C-duur Sonaadis op. 5 nr. 3 lubas Lurye endale sonaadi kahes *Adagio*-s suuremaid ja põnevamaid kaunistusi kui Vivaldis ja need olid kenasti pakutud ning hästi jälgitavad. Ka tiroollase alumine register kõlas selles saalis fantastiliselt, lausa viiolaliku, aga väga värvilise tämbriga. Bachi As-duur prelüüd ja fuuga (HTK I) oli kas tahtlikult range või tahtmatult kramplik, kuigi selgelt jälgitav, aga eelneva ja järgnevaga võrreldes otse öeldes igav. Kuid igavus võib ka kuulaja kõrvades tekkida ning seegi on emotsionaalne seisund.

Kontserdi lõpetasid Bachi F-duur Kontsert klavessiinile (originaalis Vivaldi viiulikontsert G-duur) ja lõpuks Bachi Sonaat G-duur viiulile ja digibassile (khm!) BWV 1019. Bachi kuus viiulisonaati saatega on üks põnev peatükk ja esitatud G-duur on küll enamikus väljaannetes viimane, st. nr. 6, kuid autori loomingus jälle esimene kuuest. Esitatud sonaadist on mitmeid variante ning seekordne oli variant, kus kolmas osa on klavessiini soolo ja osi kokku viis ning viimane, viies, ei ole mitte esimese kordus, vaid uus materjal. Bach oli lahke mees ega seadnud erilisi tingimusi oma teoste esitamiseks. Vahel nimetab ta ka neid sonaate triodeks (+ *viola da gamba*), vahel annab võimaluse duoks, *viola da gamba se piace*, kuid ütleb ka nii: *für ein Melodieinstrument und obligates Cembalo*. Nii see ka esitati ja see oli priima. Iga asi omal kohal – nii ka barokkmuusika barokksaalis.

TOOMAS VELMET

Androidne Kraftwerk – ja ikka veel!

Ansambel Kraftwerk 30. V Eesti Näituste paviljonide C-hallis.

Kui vaadata, mida kirjutavad **Kraftwerkist** maailma muusikaleksikonid, siis võime lugeda järgmisi värvikaid epiteete: *paranoid androids* või mis veelgi tabavam – *robot-n'roll* muusikud ("Guinness Rockopedia", 1998). Tegelikult on mõlemad mõisted samavõrra täpsed kui mõnevõrra hägused. Nimelt võib Kraftwerki kooslust vaadata 1970. aastatest tööpoolest kui lavastatud androide (st. tehisinimesi pärisinimese ettekujutuses) eksponeerivat assamblaazi, samas oleks tegelikult raske näha erilist korrastatud lavaruumis mingit haiglaselt mõjuvat paranoidset alget. Jah – liigne püüd korrastatusele võib ehk muutuda isegi paranoiaks, kuid Kraftwerki *outlook*-i ja tehnosteetika puhul tundub see küll pigem mingi teisejärguline küsimus olevat.

Iga aeg nõuab, teadagi, suuri tegusid, ent iga aastakümne ometigi erinevaid. See, millega Kraftwerk 1970. aastatel välja tuli, nõudis omajagu julget fantaasiat juba tollal, nõudis tulevikku vaatavat pilku ning terast ja täpset tehnoloogilist silma. Sest alustas (uskuge või mitte!) nüüdseks kõikide huviliste teadvusesse kinnistunud *techno*-bänd Kraftwerk aastal 1970 plaadiga ("Tone Float"), millel bändi praeguse imidžiga ei paista suurt midagi pistmist olevat. Ka mitte järgmisel plaadil "Kraftwerk 2" (1971). Ning see Kraftwerk, kes on maailma muusikamaailmas nüüdseks sööbinud sellisena, nagu ta on,

tuli avalikkuse ette albumiga "Autobahn" (1974). Ning otse loomulikult sai ka nüüdsel kontserdil kuulda lugusid "Autobahn"-ilt. Ent küsimus pole mõistagi üksikutes lugudes – asi on hoopis nähtuses nimega Kraftwerk.

Ent mis on teinud selliseks oluliseks nähtuseks just Kraftwerki ja miks on ta meile ka praegu kõnekas? Juhul mõistagi, kui üldse on? Siinkohal ei saa (ja ei kavatsegi) ma jätta kõrvale omaenda isiklikke emotsioone ei oma esmakordsest kokkupuutest (küll telepildi vahendusel) ansambliga aastal 1978 ning nüüd, 26 aastat hiljem. Tollal rabsid nad maailma kõigepealt täiesti uue lavalise esteetikaga: karvaste mässuliste hipijärgsete rokkarite kõrvale tekkis järsku seiltiga briljantsoenguga saksapärase (võrdlus Hitleri *Reich*-i aegsete inimeste väljanägemisega?) bänd, mis tegelikult ei eksponeerinudki endast kui bändi. Ei – nad polnud laval ka siis ju karvavõrdki inimesed, ikka robotid ja androidid. Ent küllap tollane sootsium tehisinimesi ootas ning – enna! – lõpuks ka sai. Mõistagi oli tollane maailm siis küllap ka mingi tehnoloogilise võidukäigu muinasjuttu lummuses, et androidide-kujutelm nii hästi peale läks. Nüüd oleme (vist) mõnevõrra targemad, ent küllap mees need tollased tehnoloogilised muinasjutud meil ju on.

Praegu on aeg teine: võime vaadata kinos Roland Emmerichi ökoloogilist katastroofifilmi "Päev pärast homset" ka popkorni kröbitades, tundes end kinosaaits küll hetkeks turvaliselt, ent samas siiski teades, et tehnoloogiliste küsimustega on inimkonnal ometi tõsi

taga. Ning sellel foonil on Kraftwerki siinsel hiljutisel esinemisel siinkirjutaja jaoks hoopis teine sisuline mõõtka.

Kust algab muuseum meie teadvuses ning kust jätkub see muuseum juba kontserdilaval? Kraftwerki puhul ei näinudki seda küsimust tegelikult tekkivat, kuna nad on nii kindlalt valinud n.-ö. muuseumseksponaadi staatuse. Teada on, et Kraftwerki viimane album ilmus aastal 1991 ("The Remix", vana-de lugude remiks) ning kõik muu on enam-vähem muutumatul kujul konserveeritud. Ka praeguseks, kevadel 2004. Tahes-tahtmata tõmbad paralleele teiste *techno*-bändidega (näiteks Yelloga) ning avastad, et ümberringi toimuvad muutused. Ning Kraftwerki puhul tekib hoopis huvitav paralleel – pigemini sobiks nad kui mitte just vahakujude muuseumi, siis (kunagi kindlasti loodavas) holograafiliste persoonide muuseumisse päris hästi. Sinna nad näikse ju kuuluvat ning seal saaksid nad virtuaalsel moel ka sajandeid hiljem oma virtuaalseid kontserte korraldada. Siis, kui liidreid Ralf Schütterit ja Florian Schneiderit isegi kalmistuplatsidel enam olemas poleks. Sest mis mõtet oleks tehnokultusel siis üldse kui mitte sedagi?

Lahkusin sellelt kontserdilt mõnevõrra hämmingulaadsete tunnetega – kohtusin küll möödunud nooruspõlve "elektrooniliste revolutsionääridega", ent tabasin end samas ka mõttelt: oh aeg, miks sa ühtelede küll peatud ning teistele sugugi mitte?

IGOR GARŠNEK

Neljakümnendad Ivari Ilja klaveriõhtul

Festival "Tubin ja tema aeg", Ivari Ilja (klaver) Estonia kontserdisaalis 30. V, kavas Prokofjev ja Tubin.

Ootamatult kummaline tunne tekib muusika erinevaid aastakümneid jälgides. Ivari Ilja klaveriõhtu festivalil "Tubin ja tema aeg" keskendus 1940. aastatele. See oli ängistav sõja-aeg, pagemisaeg. Aeg oli küll painav, kuid muusika mitte, rahuajal võivad peas olla ängistavamadki mõtted.

Selle aja hetkeline võimendumine pani keerlema teatud teemade ringi. Kõigepealt: kuulnud Prokofjevi Kuues sonaat ning Tubina Sonatiini d-moll (kaalukam kui mõni sonaat) ja "Ballad Mart Saare teemale" cis-

moll mõjusid helikeelelt, mõtteviisilt, ainele lähenemiselt nii sarnastena. See on ühest küljest heliline keeris, mis endasse haarab, teisalt väga isikliku osalusega neoklassitsism, puhastatud, väärikas, irooniline ja rebestatud muusika.

Prokofjevi Kuuenda sonaadi alguse summutamatu, ärev teema on kui kinnisidee. Need teemad ongi nagu sundmõtted, mis oma rännakuil arenevad, ja viivad põhjalikult läbi mõelduna tulemuseni. Need on inimlikud mõtted, inimlik nõrkus ja tugevus, kuulades nad korrastavad midagi ajus, likvideerivad segadusi.

Nii Prokofjevil kui Tubinal korduvad sagedasti n.-ö. kappavad, rütmiaavad *ostinato*-

kujundid. Neile võib ju juurde mõelda piltlike situatsioone, olukordi, mis on neid alateadvuses kujundanud. Jäägu need aga iga muusikakuulaja isiklikuks salafantaasiaks.

Ivari Ilja siiani eelistatud romantismi kõrval on seda tüüpi XX sajandi muusika miski, mis talle väga sobib. Nõuab ju nii Prokofjev kui Tubin jõulisust, pehmet täiskõlalist tooni, haaret, kirglike kulminatsioonide loomise võimet. Ivari Ilja esitus on midagi sellist, mille kohta võiks öelda "kõikehaarav", ta laseb muusikal selgelt ja väärikalt kõnelda. See interpreedile omane väärikus ning samaväärne esitus loobki tugeva, püsima jääva tõlgenduse.

IA REMMEL

Valgre – kas raidkuju või kokkupandav pilt?

CD "Veel viivuks jää".
Tiit Peterson (kitarr).
Raimond Valgre
muusika. © 2004,
Tiit Peterson.

Kitarrist Tiit Peterson on teinud Valgre muusikaga eksperimendi, esitanud seda nii, justkui sõda poleks olnud. Kuidas oleks kõlanud helilooja murtud laulude meloodiad siis, kui olekski jäänud briljantiinisoengute, tantsuorkestrite ja endise Eesti Vabariigi aeg?

Valgre on oma väikeste lihtsate laulukestega nagu hiidsuur raidkuju, mille juurde eesti muusikud ikka ja jälle avastustretki teevad ja mida alistada püüavad. Tagasi alla tulles aga selgub, et on ikka ainult ühe küljega tutvuda suutnud. Ja nii on meil terve plejaad erinevaid Valgre-interpretatsioone, aga igaüks neist õige mingi oma kitsa kandi pealt – suutmata hõlmata kogu Valgre loomingu karakterite skaalat.

Või on Valgre hoopis kokkupandav puzzle, millesse eesti interpretatsioonid oma tükikesi lisavad, kuni lõpuks pilt valmis. Kitarrist Tiit Peterson tõi nüüd oma, kitarripõhise tüki ja sobitas Sulev Luige, Mart Sanderi, Riho Sibula ning teiste väiksemate tükikesi kõrvale. Kas saab Valgre kokku? Ilmselt ei sobi puzzle'isse Francis Goya ja Ukraina meesansambli külalis-Valgre interpretatsioon – jäävad liiga magusaks ja intensiivseks.

Esmapilgul tundub Petersoni plaat ühes meeleolus väljapeetud biidipõhjalise rütmikaga meeleolumuusikana. Selliseid tundeid, nagu lauludes endis, eriti edasi ei kandu. Nad on läbinud Petersoni prisma ja muutunud. Ja ongi hea, sest milleks hale jäljendamispüüd – niikuinii tervet Valgret ei hõlma.

Plaadiümbriselt naeratav noor, ennesõja-aegne Valgre ja plaadibukletis esinevad tantsupaaride ja Pobedade pildid näitavad Petersoni rakurssi. "Veel viivuks jää", see kodanliku aja lõpu, läheneva äikesepilve eel eriti eredalt päikeselisena tunduv glamuurne salongielu. Peterson mängib Valgre rusutud pealesõja-aegseid lugusid nii, nagu polekski sõda vahepeal olnud. Nagu poleski Valgre murdunud ja alla vajuma hakanud. Kitarrist on võtnud meloodia ("Ei suutnud oodata sa mind", "Ma olen liig halb") ja pannud selle joviaalselt muretusse konteksti. Esmapilgul võõras, aga väga värske ja huvitav eksperiment.

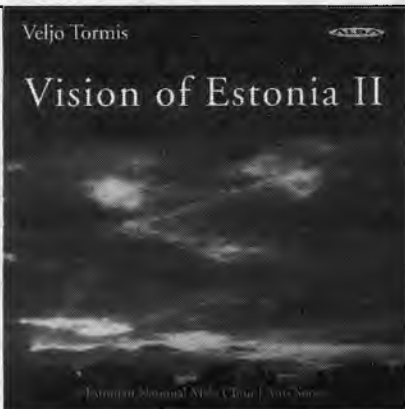
Plaadi avalugu "Ei suutnud oodata sa mind" on kerge biidirütmis lugu, milles paneb kuulama Petersoni improviseeritud eelmäng. Etteruttavalt ütlen, et just need eel-, järel- ja vahemängud ning arenduslikud lisaosad või huvitavad faktuuritüübid panevadki Petersoni versioonis kõige rohkem kuulama. Samas peab hindama seda, et plaadil kõlab ikka äratuntavalt Valgre muusika; see pole mitte nii ära peidetud, et pettunud Valgre-otsija (-ostja) plaadi nurka viskaks. Mitte intensiivselt kuulatavaks ja iga hetk midagi pakkuvaks, vaid pigem meeleolumuusikaks teeb plaadi aga see, et suur osa muusikat kulgeb sundimatus ja iseennast kordavas võtmes. Näiteks kestab "Ei suutnud oodata sa mind" lauluversiooni 2.39 asemel 4.00. Kõik salmid korrad, mängib Peterson loo veel kord algusest lõpuni läbi.

Meeldivad "Veel viivuks jää" virtuoossed lisandid ja figuratsioonidega täidetud faktuur, "Meloodia" värskest kõlav foksirütm, "Sinilinnu" huvitav algus ja kogu karakter. Esile tõuseb laul "Läbi saju" oma sarmi, loomingulisuse, erinevate faktuurileidude ja meeleolukäänakutega ning alguse armsate "vihmapiiskadega". Siin on just seda plaadibukleti veidi resigneerunud pidumeelolu, mis Valgre ühte külge tabavalt iseloomustab. Algu ehmatab laulu "Ma olen liig halb" kerglane tantsukarakter, aga hiljem paneb kuulama kitarristi vaba ja pikk vormiarendus. Huvitavad on tangoliku kuue saanud vähem tuntud lõpulood "Kas mäletad veel" ja "Suudlus kuulvalgel".

HEILI VAUS-TAMM

Hääled kadunud maailmadest

CD "Vision of Estonia II". Veljo Tormise koorilooming.
Eesti Rahvusmeeskoor, dirigent Ants Soots
Alba 2004

Eesti Rahvusmeeskoori teiselt plaadilt Veljo Tormise kooriloominguga kostab läbisegi loit-

se ja loosungeid, hümne ja niasõnu, sarkastilist intellektuaalset lõõpi ja rahvalikke lorilaule. Esimese plaadiga võrreldes on teine materjali poolest kirevam ja esituskõikuvama tasemega.

Üks ühine joon on Tormise lugudel: need on nagu hääled kadunud maailmadest – kannavad aja märke, vihjavad oludele. Selles on nende tugevus ja nõrkus. Sest kui "ajad ja olud" muusika ümber ära langevad, jäävad ainult muusika ja sõnad alles. Need kaks koos kas kannavad või ei kannu, veenavad või mitte.

Vladimir Karassev-Orgusaare samanimelisele filmile kirjutatud kolmest laulust üldpealkirjaga "Lindpriuse päevad" (1971/1979; Hando Runnel) kõlas nõukogude paatooset (marsilaul "Julgesti, vennad, nüüd tööle!") omal ajal vist tõesti üldhumanistlik paatos välja. Täna nõuab selle tabamine küll juba mõneti "alkeemilist" kuulamist. Ka metsosopran Kadri Hundi rahvalauliku stiililt "rinnahäälele" lülituvad soolod kõlasid plaadi pealt omajagu õõnsalt ja konarlikult.

Hoopis veenvamad olid Tormise ajatuma sõnumiga ja tavapärase helikeelega protestilaulud: tuntuks lauldud, kuid tänagi veel tähendusrikas "Maarjamaa ballaad" (1969) Jaan Kaplinski sõnadele, eriti aga kolm sõjalaulu.

Me teame, mis on Tormise helikeel: kitsad rahvalaululised intervallid, mõni avaram käik olulist tunnet või mõtet rõhutamaks, kõmised orelpunktid, staatilised kordused ja pingekruvimine rütmilise ning faktuurilise tihendamise läbi. Siin annab detailiga mängida. Üht-teist huvitavat oligi kuulda. Laulus "Kaitse, Jumal, sõja eest" (1984; sõnad Elias Lönnroti soome rahvalaulude kogust "Kanteletar") mõjus vaikne lõpuloits võimsamalt kui mõnigi ülekrutitud kulminatsioon. Noore Kalevipoja ulakusest pajatavas laulus "Jäta päike paistma" (1984/1992; "Kalevipoeg") tõi ettekanne ilmekalt välja päikeselise avafraasi ja kapriisse põhirütmi kontrastid. Ulatuslik "Sõjakulleri sõit" (1984; "Kalevipoeg") mängis üsna peent mängu intervallide ja rütmimotiividega. Kooritöö puudujäägiks oli nii siin kui mujalgi

üleekspluateeritud, rabe tenorikõla mõnes kulminatsioonis. Basse-baritone on põhjust rohkem kiita.

Stiililt erinev ja esituselt üsna tundlik oli "Mõtisklusi Hando Runneliga" (1981/2002), neli laulu venestumise ja stagnatsiooni ajast ("Üks väga vana rahvas", "Kas leiduks lohtu", "Ei ole Mekat meil", "Veel seitsesada aastat"), taustaks "Neljakümne kiri". Sarja muusikas on tähendusrikkaid ristumisi: "Meil aiaäärne tänavas", rahvalaululisus, otseki gregoriaani koraali tühjajad intervallid... Aeglane ja keskendunud, dramaatiline ja sarkastiline atmosfäär. Dirigent vormis üsna tundlikult mõttepause, koorirühmad – dialoogi. Kõrgregistri kiiretes kulminatsioonides tuli siiski ka väikest hägu ette.

Ka Gustav Ernesaksa mälestuseks loodud ja tema samanimelisel laulust inspireeritud "Meelsespeas" (1993/1996) vastandusid rahvalaululise itk ja "kultuurne" legato. Dokumentaalkantaadis "Hääled Tammsaare karjapõlvest" (1977) on üks sümbolne kultuuriline "aegruum" juba täiel häälel kõnelema pandud. Meeskooripartii sekka kõlavad kirjaniku õe Marta Hanseni lauldud rahvalaul, tenorisoolo sisse helisevad karjakellad, kuljused ja kirikukellad. Põimuvad vana rahvalaul ja uuemad viisid. Fragmentaarne ja mitmekihiline segadik, hääled, helinad ja kõlinad. Kohati näib seda kõike esituse ohjamiseks liigpaljugi olevat. Sõltumata esitusestki kõnelevad muusika "ajad" oma nostalgilist keelt.

Lõpus kõlab populaarne laulusari "Meestelaulud" Paul-Eerik Rummo sõnadele (1964/1965), uuema meeste külalaulu traditsioonil põhinev "laulupundar". Siin õilmitseb rahvalik huumor nii sõnas kui helides. On maskuliinset mõirgamist, müdistamist ja jämekoomikat ("Meeste laul", "Tantsulaul", "Lorilaul"). "Ehalkäimise laulus" häälitseb "lühiriline mees": kostab õrna tenoriüminat ja miskipärast isegi slaavilikke oiatusi. Sulaselget melanhooliat täis on ka "Teomehe laul".

Üldiselt võidutseb aus ja õige meestelaul. "Kosjalaulu" esitusest kostavad välja rahvatraditsioonist laenatud hingetõmbamise kohad. "Viinalaulu" kaunistavad eufoorilised hüüatused, tuiگردav rütm ja longu langev meloodiaaäär. "Türgi sõja laulus" kangastuv vene kroonu soldati slaavi uljus ei tule kooril eriti välja, kõlab eesti moodi – väikese sisemise piduriga.

Üks ilusamaid esitusi on "Meremehe laul", milles avarust, sügavust ja selgust, lõpetuseks võlts-pidulik koraalikadents ("Aamen konks ja hapud silgud"). Lõpulugu "Ümberküla-laul" on kaval parafras oma aja kirjandus- ja teatriringkondadest, mille tegelasi annab täna juba mõistatada.

Siis rahvusmeeskoor nagu ikka – oma keskmises ja ka üsna heas konditsioonis ning Veljo Tormise muusika mitmes erinevas olekus: selline, milles elus aeg sees tuksumas, ja mõni lugu, mille tähendus juba värvi muutnud või lukku läinud.

EVI ARUJÄRV

ERSO lõppes, Tubin algas

Festivali "Tubin ja tema aeg" avakontsert 28. V Estonia kontserdisaalis, ERSO ja solistid Nikolai Aleksejevi dirigeerimisel. Kavas Tobias, Tubin ja Šostakovitš.

Loodus ei salli tühja kohta. Kui miski saab otsa, siis peab ju midagi kohe algama. ERSO lõpetas oma hooaja ja avas rahvusvahelise muusikafestivali "Eduard Tubin ja tema aeg" 28. V Estonia kontserdisaalis maestro Nikolai Aleksejeviga dirigendipuldis. ERSO hooajast tuleb kunagi eraldi juttu, aga festivali kohta kas või niipalju, et programmides on rakendatud kaks-kümmend eesti interpreeti, kuid külalisigi on ohtralt.

Esimese teosena tuli ettekandele Rudolf Tobiase ballaad sopranile ja sümfooniaorkestrile "Sest Ilmaneitsist ilusast" (1911). Solist Maria Ljudko Peterburist Maria teatri noorte lauljate akadeemiast. See on põnev ballaad. Esiteks on autor eestlane, õigemini hiidlane, kes õppinud Peterburis ja teose kirjutas Berliinis. Eesti rahvuseeposest pärit tekst ("Kalevipoja" X lugu "Ilmaneitsi sõrmus") on saksakeelne ja esitajad rahvusorkester, dirigent ning solist Peterburist. Tõeline ideede ristree ja ilma jutumärkideta. Teine segane asjaolu on seoses selle Ilmaneitsiga, et kes ta siis on. Kas see nimi märgib persooni või ametit, kas suure või väikese algustähga. Eeposest see ei selgu, sest seal on ju iga värsirida suure tähega ja Ilmaneitsi esineb alati pärast punkti. Küll selgub kohe alguses, et tegemist on tegelikult selgelt linnuga: "Kõue tütar kähharpeaga, Sinisirje linnukene, Lendas palju, liugles palju... Lustiteeda tallemale". Ilmselt ei mõelnud ka muusika autor seda episoodi "Kalevipojast", kui ta ütles, et teda paelub eepose dramaatiline pinge ja "...tema sümfoonia mõjuavaldus".

Mind igatahes kisub vägisi muigele meie tõsimeelse kangelase tekst, kui ta on kaevust Ilmaneitsi kuld sõrmust otsinud ja kargab sealt mudasena välja sõnadega: "Muud ei leidnud mudasta, Suuremat ei puutund sõrme." Teos on ometi suurepärane ja tõsimeelne ning kõlab tänagi värskest. Maria Ljudko, Peterburi konservatooriumis topelt kõrgharitud laulja ja muusikateoreetiku-ajaloolase häälematerjal tõi esimese hetkega oma ülemise registriga meelde Rimski-Korsakovi ooperite sopranikõla ja teoseski üht-teist intonatsiooniliselt iseloomulikkuri autori Peterburi professorilt – ja miks ka mitte.

Avakontserdi Tubina teose, seekord Kontsertiino klaverile ja orkestrile Es-duur ETW 20, solist oli Vardo Rumessen. Rumessen on öelnud, et tema prioriteet on klaverimängus kõlakultuur ja see on selgelt viimistletult kuulda eriti soolopisoodides ning hõredama orkestrifaktuuri puhul. Esimeses osas *Allegro vivace* ja kolmandas *Allegro giocoso*, kus domineerib rütmiline element (kavaleht, V. Rumessen), oli soolopartii erinevalt orkestrist pehmelt lüürilise varjundiga, millest kujunes ka teatav kontrast ning dirigendi ja solisti eriline huvi üksteise suhtes, kusjuures mingit lahkeli sellest kontrastist ei tekkinud. Küll aga oli mõlema puhul tuntav dunaamiline vabanemine, kui selleks oli eraldi võimalus. Teades, et Rumesseni tegevuses puudub juhuslikkus ja kõik on tema puhul alati lõpuni läbi mõeldud-tunnetatud, siis võib Leo Normeti parafraasides öelda ehk nii; muidugi, ka selline Tubina Kontsertiino võib meil olla. Ja lisaks omalt poolt, et see teeb meid ainult rikkamaks.

Dmitri Šostakovitši Viienda sümfoonia (1937) esiettekandja noor dirigent Jevgeni Mravinski omal ajal ei eksinud, kui ta hindas teost kui paljutähenduslikku kogu maailma jaoks. Just nimelt paljutähenduslikku. Annotatsiooni algus kavalehel on muidugi sisult õige, kuid sõnastatud eksitavalt nende jaoks, kes Nõukogude Liitu enam ei mäleta. NLis ei olnud üldine hoiak sümfooniažanri suhtes negatiivne, selline võis olla ainult parteibürookraatlik hoiak. Üldine hoiak, ma mõtlen siin muusikakultuurilist ja ka muusikaringkondade hoiakut, võis ainult soosiv olla, sest nii palju sümfooniaid kui NLis XX sajandil ei kirjutatud ülejäänud 5/6 maailmas kokku.

Viendale eelnes Pravda artiklist "Segapudru muusika asemel" tingitud ja põhjendatult tingitud Šostakovitši nn. "surmahirmu" (D. Š. termin) periood ning Viies oli tema vastus artiklile ja sellele järgnenud üldisele materdamisele. Inimesed, kes viibisid esiettekandel, kommenteerisid teost ühemõtteliselt: "Vastas ja hästi vastas!". Teose "paatoslik finaali" on ju tegelikult väljapääsmatu traagika okastraat. Šostakovitš on seda umbes nii iseloomustanud, et kui sult, püstol kuklas, nõutakse, et sa pead olema õnnelik, siis sa lähedki marsisammul ja lõugad ebainimliku häälega: "Ma olen õnnelik!".

Olen korduvalt istunud orkestris selle teose esitamisel ja lugemat arv kordi seda kuulanud, kaasa arvatud Jevgeni Mravinski, Jevgeni Svetlanovi, Juri Temirkanovi jpt. meelde jäävates esitustes, ning arvan tundvat teost keskmisest paremini. Nikolai Aleksejev suutis ERSOga kustutada eelmiste tippettekannete muljed ja tõsta minu hinnangut peadirigendi loomingulisele koostööle orkestriga suurusjärgu võrra kõrgemale. Ma ei jäta mainimata, et see hinnang oli varemgi kõrge.

TOOMAS VELMET

Kuidas rääkida kamina ees tõelisest?

Intervjuu Rein Rauaga, kel ilmus just melanhoolne ja filosoofiline esse-romaan "Hector ja Bernard".

ROSITA RAUD

Kui ma jõudsin täna (1. VI 2004) varahommikustel tundidel su romaani lõpuni, siis see sentimentaalsus tõi mulle pisara silma... Oli see halb või hea?

Ma arvan, et see oli hea. Üldiselt, kõik need, kes arvavad, et see lõpp on liiga ilus, et olla tõsi, on vast need, kes ei taha oma pisarat poetada; nad on kadedad oma pisara peale.

Milline on intellektuaali roll ühiskonnas? Sa oled ise olnud viimaste aastate jooksul sotsiaalselt aktiivne, hakanud sotsiaalselt aktiivseks, sekkunud probleemidesse. Sinu õpetajatöö on ka valgustuslik...

Ma olen üks väheseid inimesi Eestis, kellel on tegelikult võimalik seda intellektuaali sotsiaalset rolli täita. Sellepärast, et enamus inimesi on seotud nii- või naasuguste jõujoonte, mingite võimustruktuuridega ja lasevad end nendest painutada. Nad ei saa oma arvamust vabalt avaldada. Sest äkki, kui ma oma arvamust avaldan, helistab kantsler see või see sellele või tollele ja ütleb, et minu "see" tuleb kinni pidada. Äkki antakse mõista, et kui ma saan "seda" raha, siis see pole soovitatav... On nii välja kujunenud, et see mind ei mõjuta. Ja ma olen pannud tähele, et kõik need, keda minu arvamus võiks puudutada, tegelikult respektiivad seda, et neil on olemas mingi aus vastane. N.-ö. partner, kes ütleb, kui nad mingit jama teevad – neil on mu meelest sellest salaja hea meel. Enamik inimesi mõtleb nii, et kui nad lõmitavad võimu ees, siis neil hakkab paremini minema. Aga ei hakka. Nad lõmitavad, järelikult pole neile mõtet tähelepanu pöörata. Nad on lasknud ennast murda ja nende arvamus ei tähenda enam. Isegi need, kes on niitidega seotud, peaksid leidma endas selle julguse, et öelda: see ei tähenda meile midagi.

Kas su romaanis oma korteris püsiva ja säält maailmaga suhtleva mõtleja Bernardi eskapistlik tee on sinu arvates hea valik, intellektuaali paratamatu valik, kui tema hää ei suuda asju muuta? On see kuju su pakutud lahendus?

Ei ole! Mõlemad peategelased Hector ja Bernard tulevad minu isiksuse kaheks äärmuseks lahutamisest: ühelt tuleb turjalt viisteist-kakskümmend aastat maha võtta ja teisele juurde panna. Aga elus oleks võinud ka nii minna. See on võimalik, kui mingisugused jõud Eesti kultuurikeskkonnas saavad raudselt ohjad oma kätte, et siis ongi siseemigratsioon, Bernardi tee, ainus ja loomulik. Ma loodan tõesti, et nii ei lähe.

Hectori (raamatu noor luuletaja) eluperiood on sul selja taga. Kas see oled mingis mõttes sina?

Nad mõlemad on mingis mõttes mina. Kui mind jagada kaheks, mitte päris nagu dr. Jekyll ja mr. Hyde... ja kumbki pool võimendada äärmuseni, anda neile oma elu, siis tuleks nii välja. Mina olen seal vahepeal. See, kes Hector natuke vanemaks saades võiks olla ja kes Bernard võib-olla kunagi on olnud.

Mis mulle meeldis, on see, et mul on tunne, et see raamat on kirjutatud valgustusliku, hariva eesmärgiga. Et seda võib mingil tasapinnal võrrelda "Sophie maailmaga", mis on rohkem laste-

le kirjutatud. Su raamat on kirjutatud rohkem noorte meeste vaimu kasvatuseks. Vana ja targa ning noore ja tarkuse poole püüdleva mehe sõprus. Kas tahtsid kirjutada oma filosoofia käsiraamatut? Sa käsitled mõnes mõttes kõige levinumaid põhimõtteid filosoofiaprobleeme, aga ka ühiskonnaprobleeme...

Päris alguses, kui ma hakkasin kirjutama, tahtsin ma kirjutada säherdust Platoni dialoogi, milles Bernard oleks enam-vähem olnud Sokrates ja Hector tema noor kaasvestleja. Aga see läks käest ära ja triivis rohkem sinna Voltaire'i "Candide'i" poole, sellise filosoofilise esseeromaani poole. Ja seal ikka juhtub ka päris palju. Tegelikult ma andsin selle teksti nii käest ära, et ma polnud päris kindel, et ta on... võib-olla oleks pidanud veel natuke laagerdama. Viimaseid versioone lugesid mõned mu sõbrad ja lähedased inimesed, mõned arvasid, et oleks pidanud olema veel puhtam ja klaarim, kristalliseeritum, vähem säärast narratiivi ja inimlikku, rohkem arutlust. Teised, vastupidi, ütlesid, et romaani telg on huvitav, aga vahel kaldub targutamis jne. Siis ma mõtlesin, et vahest ongi tasakaalupunkt käes.

Kas sulle meeldiks rohkem, kui seda vaadeldaks kui ilukirjanduslikku loomingut, mis võimaldaks teatavaid pehmeidusi, või kui sinu filosoofiliste arusaamade väljendust?

Kuidas nüüd öelda, eks see ole kirjandus, mis väljendab ka minu filosoofilisi vaateid. Aga need on loomulikult lihtsustatud: kui kamina ees ja veiniklaasi ääres mingi vestlus käib, siis see tekst, mis sünnib, on kindlasti midagi muud kui see, mille võiks saata teadusajakirja. Mitte, et üks oleks halvem või parem... Mõlemal žanril on oma võlu. Nagu sa ka raamatust nägid: mind ajab närvi, kui inimesed räägivad filosoofilistest probleemidest, mis on täielikult eristatud/eraldatud elutegelikkusest, kes lihtsalt üheksast viieni tegelevad filosoofiliste probleemidega ja panevad siis oma kabineti ukse kinni. Ja lähevad elavad täiesti teistsugust elu.

Mind paelub koht, kus Bernard räägib, et dialoog on konverents muutumas. See oli üks tugevamaid kujundeid raamatus üldse. Arutlusi asendavad tõepoolest mingid meedia-jututoad, kus mängitakse mõlema poole (eeldusel, et on kaks poolt, kaks väidet) tulisemad tunded, eelarvamused üksteise vastu välja. Telediskussiooni põhiline alus: pole võimalustki, et üks või teine pool saaks oma idee teiseni viia.

Sellel on nii... Ma olen oma elus olnud ehk mõnel suurepärasel konverentsil, kus keegi räägib 10 – 15 minutit ja pärast seda kestab kolmveerand tundi tuline arutelu, kus kõik saalis viibijad saavad tõesti kaasa rääkida. See on tõesti see, milleks nad mõeldud on. Aga siis on olemas rida konverentse ja sagemana kipub see žanr, kus inimesele on ette nähtud pool tundi, millest 27 minutit ta räägib ja ülejäänud kolm minutit täidab mõni ta sõber, kes räägib, kui tore see on, mis ta teeb... See on vastik, eriti ilged on poliitilise kaaluga konverentsid. Kui kuskil Aafrikas on näljahäda – mis me teeme? Rahvusvaheline organisatsioon eraldab raha, kutsub kokku inimesed, paneb nad elama luksushotellidesse, teeb neile suured banketid ja lõunad välja – ja siis igaüks räägib, kuidas tema arvates tuleks seda näljahäda likvideerida. See on ju haige! Sokratesest Habermasini räägivad filosoofid, et probleeme saab lahendada elavas dialoogis. Ja nii see loomulikult ongi. Aga need konverentsid pole elav dialoog, vaid surnud sõnad.

Selline dialoog, nagu sina kirjeldad, on üldiselt ühiskonnas väga haruldane. Ma ei tea, kas sa tunned muret raamatu kui vormi pärast. Või intiimse dialoogi pärast, mis võimaldab aru saada... Mõten laiemalt, isiklike diskussioone, kas või oma abikaasaga. Sõltub muidugi inimestest, osa elab palju tugevamalt meedia mõjuväljas. Isiklik aeg pärast tööd on väike. Kui töös puudub diskussioon...

Nii on tihti, jah. Märksõna on siin "võõrandumine". Selle üks võikamaid, ebameeldivamaid vorme on, kui keegi hakkab lausuma lauseid, mis tema jaoks valmis on tehtud. Võtab need enda omaks, räägibki nendega.

Mul tekib ajuti tunne, et Eesti ongi säärane kummaline ühiskond. Siin-sääll liikudes võid näha seebikamalle, õpitud käitumist.

Vaatan su rinna märki: "a zombi zdes tihihe", mis seal salata, see on hea iseloomustus Eesti Vabariigi kohta. Bernard räägib raamatus ka sellest, et ta võib-olla ratsionaalselt oletab, et asi on teisiti, kui ta loodab. Aga mingi hüsteeriline usk, et asjad on nii, nagu ta tahab, loodab, on ainus asi, mis teda elus hoiab. Kui ta tegelikult aru saaks, et olukord on teistsugune, siis ta läheks minema, tähendab, tapaks end ära. Mingis mõttes ta ongi ju minema läinud.

Seda Bernardi arvamust ma mingis mõttes jagan. Ma ei saa elada oletusega, et 90% inimestest on sündimisest saati loodud tõllerdavateks idiootideks. Ehkki sellel arvamusel näivad olevat peaaegu kõik tähtsamad Eesti poliitilised jõud.

See paistab nende meediakampaaniaist!

Ja ka poliitikast. Et eestlased peaksid tuima näoga panema välisinvestorile kuuluvast ettevõtte mobiiltelefone vms. kokku; et jumal hoidku, kui mõni neist ülikooli satub, sest see on rahvuslikule majandusele tohutu katastroof. Ja siis on väike-väike gru-

pik elitaarseid tüüpe, kelle vanematel on raha eliitkooli jaoks või lihtsalt hea positsioon, kes siis ka heasse ülikooli pääsevad, eelistatavalt kuskil läänes, siis tulevad tagasi ja hakkavad seda investori firmat *manager* idena juhatama. See asi ajab mind väga närvi.

Lased Bernardil öelda, et ei maksa liialt raamatute peale lootma. Neis on tarkust, aga sellest ei pruugi meile kasu olla, kui kogemus seda ei täienda. Mis see tegelik kogemuste maailm on, mis peaks olema filosoofia läte, mis ei eemalduks kabinetisügavusse... See, mida sa kujutad, Hectori ja Bernardi suhe, on ka ikkagi ideaal, seda ei ole olemas. Või on, aga väga vähe...

Minu arvates on väga palju. Kui ma olin noor, siis ma olin väga paljude inimestega sellises suhtes, nagu Hectoril on Bernardiga. Praegu, kus ma olen vahepeal, siis ma üritan mõlemat olla. Ja ma usun, et kui ma vanemaks jään, olen ma väga paljude noortega suhtes nagu Bernard. Ja ma ei arva, et see on eriline, ainukordne, see on lihtsalt kahe inimese teineteisemõistmisel põhinev puhas ja soe inimsuhe.

Mul on tunne, et seda siirast inimsuhtlemist on vähemaks jäänud.

Minu vanematekodus oli palju säärast suhtlemist, tihti, poole hommikuni, võidi arutleda mõnd tõsist filosoofilist probleemi. Ma ei arva, et see oleks kättesaamatu.

Äkki on neid noori vähemaks jäänud, kes säärast suhet ihkaks? Ma usun, et neid endid pole vähem: on lihtsalt mingi meedia poolt peale surutud mask, mis ütleb, et säärane suhe on hetkel *out*. Kui tahad elus edasi jõuda, siis ürita teeselda, et oled rohkem *in*-liini peal.

Avalikkuse ees esinedes, taotledes seejuures veenvust, usutavust, pead sa end näitama mõistuseinimesena. Aga kui sa ilukirjanduslikus romaanis hakkad filosoofilise ideena välja käima "tõelise puudutamist" kui midagi, mis annab olemisele mõtte, siis kas see on midagi säärast, mille taga sa seisaksid igal juhul?

Absoluutselt. See, mida siin on nimetatud "tõelise puudutamiseks", on midagi, mida keegi ei saa monopoliseerida: me õpetame teid viieteistkümnepäevasel kursusel puudutama tõelist! Selline silt tühistaks selle mõtte. Kahtlemata on neid, kes üritavad nii-öelda müüa tõelist kogemust, aga nad on enamasti kuritegelikud ahistajad. Tõelise puudutamine on midagi, mida iga inimene saab ise teha. On asju, mis saavad teda aidata, toetada. Ma loodan, et see raamat on üks neist, aga ma ei saa seda kellelegi õpetada.

See on suuresti säärane "meestelugu". Võid nõnda feministidele hambu jääda: et naised on ainult vahendiks tõeliseni jõudmisel? Kuigi sa kirjutad ehk vahetust kogemusest – tunned meest palju paremini.

Minu jaoks on selle raamatu üks võtmepeatükke see, mis algab kohe pärast Hectori naasmist Pariisist. Nad arutavad omavahel asju ja Bernard teeb sellesama etteheite Hectorile. Väidab, et too ei saa hakkama naistega, kes on midagi ise, ta tahtvat neid kui sümboliteid või abivahendeid.

Ja kui lõpu juurde tulla, siis Viola, toosama, kes võttis Hectorilt oskuse luuletusi kirjutada ja kes loodetavasti tal selle hiljem tagasi annab – ma loodan, et viimastest peatükkidest selgub, et ta on üks neist, kes otseselt, vahetult on võimeline puudutama tõelist.

Tema on selline intuiitiivne tegelane, kes ütleb otse välja, et tal pole midagi teha intellektuaalse poolega...

Miks tal peakski olema. Intellektuaalne lähenemine on lihtsalt üks võimalik lähenemine tõelisele, mis ei vii lõpuni. Ükski tee ei vii lõpuni. Lähenemine sõltub sellest, milline on tüüp ise. Kõik need lähenemised jõuavad mingi piirini, sellest piirist on siis vaja üle astuda, et seda tõelist puudutada. Tõeliseni võib jõuda samahästi kunstnik, tantsija, langevarjur, ükskõik, mida tehes võib inimene jõuda sellele lähedale...

Aga mobiiltelefonide kokkupanija?

Tegelikult ka tema, aga mitte inimene, kes on võõrandunud. Kellel on täiesti ükskõik, mis ta teeb, peaasi, et ta raha saab.

Milleks meil üldse on vaja sellist kirjandust ja kõrgkultuuri, mis eksisteerib ikkagi omaette hermeetilises ruumis, tal on vaid piisikesed kontaktid muu eluga. Ta turvab mõnes mõttes lihtsalt selle, et võime öelda: meil on see kultuur olemas.

See on nii: keegi läheb teatrisse vaatama Shakespeare'i draamat selleks, et teada saada, mis seal toimub. Keegi teine selleks, et vaadata, kuidas lavastaja asja on käsitlenud, milliseid sümboliteid ta kasutab. Aga tegelikult tuleks Shakespeare'i või ükskõik mida muud vaatama minna selleks, et saada vastus mingitele enese sees põletavatele küsimustele. Avatud peaks olema mitte selleks, et saada teada, vaid selleks, et mõista.

Mis sa veel tahaks oma raamatu kohta öelda? Ma olen võib-olla halb küsija, sest mulle see tõepoolest lihtsalt meeldis.

Seda, et tegelikult ei ole see ju keeruline raamat, põhimõtteliselt peaks see olema loetav gümnaasiumiõpilasest kuni kaheksakümnenenda eluaastani. See on nagu kamina ees toimuv vestlus...

Küsis

JÜRGEN ROOSTE

Teater

Kriitikud muretsuvad: äkki on Eesti teater kriisis? Ema (Mari Lill) muretsseb, kas tema tütar Lea saab viimase nihilisti juures tööd. Madis Kõiv, "Finis nihili" (lav. Priit Pedajas).

TEET MALSRÖÖS

Kriitikud vestlustules: kas Eestis on mandunud Lääne teatrikriis?

Lehekuul kogunes Eesti Teatrikriitikute Ühendus oma kevadisele seminarile teatri üle mõtteid vahetama. Osa sellest vestlusest jõuab ka Sirbi veergudele. Üritame seekord otsida probleeme-valupunkte, seepärast on siinne vestlusring pigem kriitiline, probleeme esile toov ja analüüsiv, mitte traditsiooniline hooaja ülevaade, kus iga teater ja lavastus linnukesega ära märgitud.

Teatri imago on kehv ja seda aitab kujundada meedia

MARGOT VISNAP: Tänavune hooaeg, kui mitte arvestada alles algavat suveteatrite melu, hakkab läbi saama. Milliseid mõtteid on lõppev hooaeg tekitanud? Milliseid tendentse, probleeme võiks esile tuua?

MARGUS KASTERPALU: Möödunud hooaja suurim probleem on: kuidas teater avalikkuse silmis välja paistab? Sisulisest tööst ju tavavaatajad avalikkuse kaudu palju ei tea, nad käivad teatris küll, aga meie lehtedes ei ilmu metatekste, mis aitaksid vaatajat kirjul teatrimaastikul paremini orienteeruda. Taolisi artikleid ilmub väljaannetes, mida suurem publik ei loe või ilmuvad need viisil, mis küll annavad teada, et üht-teist teatris toimub, aga ei analüüsi ega väärtusta seda piisavalt. Kui teatrist kõneldes on ajakirjanduses esil põhiliselt raha, võlgade, juhtide ja haldussuutmatuse jms. ümber tiirlev arutelu, siis eesti teatri mainele see küll kasuks ei tule. See ongi minu jaoks tänavuse hooaja olulisem, paraku mitte meeldiv märksõna.

ANDRES LAASIK: Küsiks Marguselt: tõepoolest, lehelugeja arvab, et teatrites on mingid jamad ja ei räägita asjast, millist teatrit tehakse ja miks. Aga kas ei ole nii, et kõik need "jamad" on millegi tagajärg? Tegelikult kõneleb olukord sellest, et pole tõelisi eesmärke. Ei ole niisugust pilti, et teater on suur ja uhke ning skandaalid varjutavad seda. On just selline mandunud läänemaailma teatrikriis.

KRISTIINA GARANCIS: Küsimus on siiski ka selles, kuidas ühiskond hetkel teatrit kui tervikut vastu võtab. Kui vaadata ajakirjanduse käsitletud rahaskandaale või teatrijuhtide liidu ja Draamateatri vastasseisu, näitlejate jagamisi jne., siis on tunne, et seda teatrit ei võetagi enam tõsiselt. Teater on muutunud klouniks, kes on rakendatud meediavankri ette. Ajakirjandus ei süvene, mis ühe või teise juhtumi taga täpselt ja tegelikult on, aga teatriteema satub esikaanale, sest teatrimaailm on atraktiivne. On tekkinud väärtuste devalvatsioon: mida teater ühiskonnas üldse tähendab? kui tõsiselt seda keegi üldse veel võtab?

ANNELI SARO: Meedia soodustab kogu kultuurielu teatraliseerimist, see paistab kirjanduses ja kujutavas kunstis palju rohkem silma. Ka kirjanduses on kirjanikud kui isikud tihti olulisemad kui teosed, nagu teatris on näitleja ja lavastaja olulisemad kui lavastus või roll. See on üldine kultuuri liikumine teatraliseerituse suunas.

K. G.: Kes teab, kuidas ajakirjanduse huvi tekitada, see võib ka ise meediaga manipuleerida, aga mõni teine neelab ajakirjaniku landi rõõmsalt alla, läheb provokatsiooniga kaasa ning ajakirjandus saabki sealt kätte selle, mida ta tahab. Hea näide oli hiljutine Postimehe vestlusring, kus teatridirektorid hakkasid seal omavahel tüli kiskuma, üksteisele kõikaid kodaratesse loopima ja tekitasid tunde, et teatrid ei võitle ühise asja eest. Ajakirjanikud teavad täpselt, kelle

konnasilm valutab ja kelle egole pressida ning saavadki klounilt kätte selle, mida nad tahavad. Teater on piisavalt atraktiivne, et tekitada esikaanelugu, kui õhus on väiksempi skandaal, aga kui teater rahulikult toimib, ei tunne selle vastu keegi huvi.

A. L.: See ei ole ka päris nii. Mingid teemad küpsevad ühiskonnas. Usun, et praegu on õhus diskussioon ka teatrite küsimuses: mille eest neile ikkagi makstakse? Et hakataks rääkima kvaliteedist ja loobutaks kvantiteedikultusest. Et teater tõesti midagi tähendaks, tõstataks ja oleks. See on ikkagi õhus. Ei ole päriselt nii, et kõik on sulepeast välja imetud. Need võlad ja kogu sopp viivad ikkagi diskussioonini, mis on veel pidamata.

Lavastajatest on saanud töövõtjad

M. V.: Aga mida see sisuliselt tähendab või praeguse teatri seisuga kohta ütleb? Puuduvad eesmärgid ja ideed – kas see pole liig karm hinnang?

JAAK ALLIK: Mul on tunne, et enamik meie keskmiisi lavastajaid on töövõtjad, mitte kunstnikud. Tööandja on kas teatri juhtkond, kirjandusala- või reklaamiosakond. Lavastamine on täna töövõtutöö. Ideid kindlasti on, aga idee peaks tulema kunstniku suhtest ühiskonda; ükskõik milline on ühiskond, kunstniku suhe sellesse on alati elav nähtus. Aga lavastajate sotsiaalset hoiakut ma enam eriti ei märka. Ja üksikud nn. mittekeskmised lavastajad teevad üha vähem või hakkavad ka üha rohkem muutuma töövõtjateks. Lavastaja kui ideekandja, kui teenäitaja roll kaob teatrist ära. Ta muutub üha rohkem lihtsalt teksti lavaaleseadjaks.

M. V.: Noor lavastaja Mart Koldits ütles ühes intervjuus, et ega ta ise poleks "Lendas üle kõo-pesa" lavastanud, aga teater tellis. Mõtles, et üks ma võtan siis vastu, teen ära, käitus nagu töövõtja.

M. Kasterpalu: Jaagule vastulauseks: lavastajatega rääkides olen aru saanud, et nende reaalne hirm ongi see, et üle kahe korra sa ei saa keelduda projektist, mida sulle pakutakse. Siis oled mängust väljas ka.

M. V.: Lavastajate liidus on üle 70 lavastaja, konkurents peaks ju tihe olema, see peaks lavastuste tasemele vaid positiivselt mõjuma.

J. A.: Eelmine aasta lavastas meil 118 lavastust 74 inimest – lavastajaid justkui jalaga segada, aga meie siin kurdame.

K. G.: Kas asi pole ka selles, et kogu ühiskonna rõhk on muutunud killustatumaks, hajutatumaks. Lavastajal pole võimalik teha vaid konkreetset teatrit üht lavastust, millele ta tähelepanu ja aeg siis läheb, sest on veel tuhat asja: ta võib lavastada reklaame, teha dokfilmi, seriaali... Samamoodi on ka näitleja ennast totaalset killustanud. Näiteks Jan Uuspõldu tuleb uksest ja aknast sisse: tema nägu on plakatil, reklaamides, tal on oma saade, ta teeb veel viies teatris korraga rolle. Lavastaja ja näitleja hajuvad sellesse killustatusse. Hajub kontsentratsioon, intensiivsus, mille nad võiksid ühte heasse lavastusse või paari heasse osatäitmisel panna.

GERDA KORDEMETS: Lavastajate probleem, õigemini nende vähesuse probleem on vist olemas jah. Kui otsustasin teha läbi ühe lavastuse prooviprotsessi vaatlejana, mõtlesin enne ping-salt, millise lavastaja proovides ma tahaksin olla. Et kelle töömeetod mind huvitab. Neid peaaegu ei olegi! Ma ei näe saladusega lavastusi, mille puhul mind hakkaks huvitama, kuidas see inimene mõtleb ja töötab.

RAIT AVESTIK: Ehk on see üldisem probleem, mis hakkab maad võtma ja loodetavasti mingil hetkel jälle taanduma, et teatrites valitseb müügi- ja kahtlaste teatrijuhtide anarhia. Et ka neil, kes muidu on kunsti teinud ja tahaksid teha, tuleb ikkagi veel tahes või tahtmata teha seda, mida rahvas tahab.

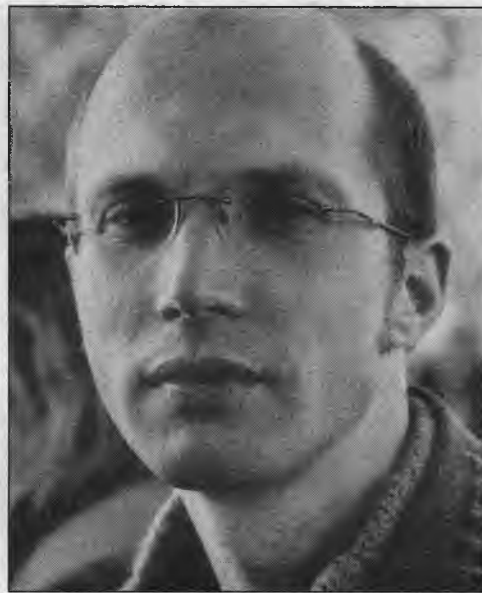
KRIITIKUD VESTLUSTULES: KAS EESTIS ON MANDUNUD LÄÄNE TEATRIKRIIS?

Jaak Allik

Pille-Riin Purje

Rait Avestik

Sven Karja

G. K.: Ma usun, et üks iga lavastaja tahaks ikka kunsti teha, aga neid võimalusi on liiga vähe. Muud ametit nad sageli ka ei oska, nii tuleb klammerduda olemasolevasse ja nii ei saagi endale oma keskpärasust tunnista. Siis tehakse lavastajatööd, mille eesmärk on põhiliselt kasulikult müüdnud saada.

R. A.: Ta teeb oma lavastuse võibolla söödavamaks suuremale publikule, kuna müüa on teatrit vaja.

MADIS KOLK: Söödavaks tegemine tähendabki seda, et ta kõnetab seeläbi rohkem ühiskonda. Miks arvatakse, et see tähendab lati maldamist nii tasemes kui taotlustes, kui ideaalis peaks see tähendama topelt missioonitunnet. Kleepida asjale oma keskpärasuse õigustamiseks külge silt "rahvas tahab", on väga mugav ja samas solvav. Selle tulemusena ei kõneta teater lõpuks enam mitte kedagi.

M. V.: Teatritel läheb liiga palju auru ja energiat sellele, et riigitoetusele raha juurde teenida, mistõttu sisulise kunsti jaoks ei jää piisavalt aega ja jõudu.

J. A.: Siit tulebki see, et lavastajad peavad "midagi" tegema.

M. Kasterpalu: Aga saab mõelda ka teistpidi ja küsida, et kes see käsib nii palju juurde teenida? Riigidotatsioon pole viimase viie aasta jooksul eriti muutunud, äkki siis peabki hakkama tegema täpselt niipalju kui selle raha eest saab. Niimoodi saab ka mõelda.

M. V.: Aga see tähendab truppide, uuslavastuste, etenduste vähendamist ja lõppkokkuvõttes publiku vähenemist.

ENE PAAVER: See tähendaks ka loomingulise potentsiaali alakasutamist, hästi renoveeritud teatrite pooltühjalt seista laskmist ja välja üürimist konverentsideks, pidustusteks jne.

M. Kasterpalu: Aga milles on siis lahendus? Kui me praegu täidame teatreid lavastustega, mille on kaasa toonud rahateenimise sundus, siis see tähendab, et suur osa nii tekstide kui inimeste tegelikust kunstilisest potentsiaalst jääb nagunii kasutamata.

A. S.: Siin on jutuks olnud professionaalsuse küsimus. Kui mõelda Eesti teatri peale kümme aastat tagasi, siis esiteks võiks kindlalt väita, et palju professionaalsemaks on muutunud teatri

müügi masinavärk. Teiseks, praegu mängitakse keskmiselt palju paremaid näidendeid. Ka lavastajate keskmine tase, käsitööoskus on tõusnud. Ja nagu ikka: eesti teatris on palju toreid näitlejaid ja häid rolle. Aga see väline, vormiline professionaalsus petab ära, loob täiskõhu tunde: näitleja mängis oma tuntud tasemel, lavastaja oli teinud ka korralikku tööd. On mitmeid lavastusi hooajast, kus mul lavastajale pole nagu otseselt midagi ette heita – vormiliselt on kõik hästi, vaataja peaks olema õnnelik. See on sümptomaatne ja sümptomaatiline, et üldse võtsite üles selle teema, et teatril/lavastusel peaks olema ka mingi sisu, idee või tähendus. Mu meelest on see täiesti ebamoodne termin kaasages kunstikriitikas. Me ju räägime, et elame postmodernses ühiskonnas, kus sõnum, idee polegi oluline. Vanamoodne on sellest rääkida. Ja nii on ka teatrikriitikas, kust ma loen, kuidas me imetleme neid suurepäraseid rollisooritusi, suurepäraselt lavakujundust, aga me ei räägi/hooli sisust. Meile mängitakse jälle ühte hästikonst-rueritud lugu toredas esituses. Aga miks? Miks ma peaksin seda vaatama? Seda küsimust ei esitata.

SVEN KARJA: Mõtlesin ka just ajale 10 aastat tagasi, mille suhtes praegune seis on mõneti kahetine: kui 10 aastat tagasi hakkas mõnes teatris isegi professionaalsuse miinimumi kriteerium kaduma (Rakveres enne Jalakat, Vanalin-nastuudios, Vanemuises, ka Draamateatris 90ndate alguses), siis praegu võib inimene teat-ripiletit ostes olla kindel, et ta näeb profes-sionaalset teatrit. Ent olukord on vastuoluline: on kätte õpitud lavastuste professionaalne vormis-tamine, käsitööoskus, puuduste peitmine, lava-tehnika, valguse jne. kasutamise, samas on raske leida seda sisulist niiti. Kui vaadata asjale soodsalt, siis võiks selle nähtuse nimi olla sta-biilsus, kui kriitiliselt – siis hästitoimiv teatriva-rik.

J. A.: Aga seetõttu, et puudub sõnum, kuigi on omandatud professionaalsus, on hakanud teat-rist ära kaduma intelligents. Mõelge oma tutvus-ringkonnale, kes ei ole teatralid, kõik käivad üha vähem teatris. Kes on asemele tulnud? Mõ-nevõrra teine seltskond – publik, keda on kujun-danud suvelavastused.

M. V.: Ilmselt on Eestist saanud üsna valmis ja küps tarbimisühiskond. Selles kontekstis võime rääkida ka teatrisõppajatest, sest on olemas po-tentsiaalne publik, kes on valmis igat sorti mee-lelahutuse alla neelama, olgu ostukeskuses või Linnahalli saalis.

R. A.: Sellest nn. uuest publikust. Näiteks nuku-teater kuulutab väga jõuliselt: teatrisisik nuku-teatrist! Aga kui me vaatame, mida nad suures jaos pakuvad, siis see hetk on juba käes või ko-he saabumas, mil me peame hakkama neid vaatajaid "piskutest" ravima. Kasvatatakse pub-likut muusikalidele ja muule kergemale mee-lelahutusele.

Meil ei julgeta nii vastu lõugu anda nagu Brecht

M. Kolk: Halli hooaja tendents on kestnud juba paar viimast hooaega. Kui veel paar aastat taga-si jäi mulje, et ühel või teisel heal lavastajal po-le midagi õnnestunud, sest on lihtsalt kehvem periood, siis sel hooajal märgib see juba uut etappi ühiskonna arengus. Ühiskond on valmis,

välja kujunenud. Me oleme harjunud mingisu-guse üleminekuperioodiga, kus pelk idee üksi omas väärtust. Aga praegu on struktuur seda-võrd valmis, et teater teatrina on nagu alasti. Ühiskonnas valitsev pragmaatilisus ei nivelleeri idealismi, vaid nõuab sõnumi teostamist, pel-gast kõrgvaimsuse deklareerimisest enam ei pii-sa. Kui tegijal oleks väärt ideid, siis tal oleks või-malik ühelegi rahajamale näpuga näitamata need teatrilaval suureks mängida, aga millegi-pärast kohtab seda harvem kui kurtmist üleüldi-se inertuse ja mandumise aadressil. Ka laie-malt ühiskonnas, nagu ajakirjanduseski, otsi-takse kunstlikult mingeid vanu vastasseise, et on justkui mingi juhtiv ideoloogia ja siis on min-gi kõrvalliin, vastandile on hea oma platvorm ehitada, aga tegelikult juba nii need juhtivad ideoloogiad kui ka ühiskonna valvekoerad, kõik täidavad rolli, mis neile on ette antud. Vaelnasi otsitakse valedest kohtadest.

J. A.: Madise mõtet edasi arendades: jah, meil on valminud korralik kapitalistlik ühiskond ja valminud ka korralik kommertslik ülemiste kes-kuse kõrvalt vahel ka teatris käiv publik. Aga kui me ajalukku vaatame, siis missugune teater on sellises ühiskonnas saanud suureks teatriks? See, kes vastu lõugu annab, ühiskonnale näkku sülitab. Brecht, *Living Theatre*, tänane saksa teater (Marthaler, Ostermeyer, Langhoff). Aga seda meil noortest keegi veel ei julge teha. Sel-les ongi probleem.

M. Kolk: Näiteks lavastuse "Asjade seis" puhul oli vaja sotsiaalse teatri fakti mitu vinti üle rek-laamida. Klassikaline näide, et kreeka koor tun-neb kaasa vaataja eest või humoriseriaalide naer võimaldab telekavaataja eest ära naerda. Meil tuleb isegi sellise sotsiaalse teatri eest see sotsiaalne toime enne ära teha või läbi mängi-da. Mingid lahtrid on nagu kivistunud, aga miks see ei võiks lavalt välja kasvada?

A. L.: Kas sa tahad öelda, et "Asjade seis" imi-teerib sotsiaalset teatrit?

M. Kolk: Lavastus käidi välja sotsiaalse teatrina, mida ta oma olemuselt, kui me räägiksime as-jadest nii, nagu nad on, ja kriitikud kirjutaksid sellest teatrist, mis laval toimub, ju ei ole.

Kõik need teatri kategooriad ja lahtrid täidavad väljakujunenud masinana oma rolle. Nagu me ei saa ka enam eriti öelda, et vaid Von Krahlist tuleb avangardne teatrimõte. Tuleb lihtsalt leppi-da sellega, et me oleme jõudnud mingisse val-mis järku ja ideed peaksid mingilt uult tasan-dilt üles kasvama. Võib-olla on selleks tarvis settimis- ja kogumisaega, kuid ühiskonna surve seda igal juhul ei takista, pigem ootab.

G. K.: "Asjade seisus" oli minu meelest veider nihe: seda nagu püüti serveerida nende noorte platvormina. Aga jäi hoopis mulje, et nad olid rakendatud kellegi teise mõttevankri ette. Võin eksida, kuid mulle jäi kahtlus, et see, mis väl-ja käidi, polnud päriselt nende seisukoht. Aga see oleks mind just huvitanud: mille vastu astu-vad nemad?

R. A.: "Asjade seisus" abil võiks üldistada möö-duvat hooaega: lavastus tahtis olla sotsiaalne teater, mida ta tegelikult ei olnud. Aur läks min-gile vahule. Mööduv hooaeg mõjub nagu ülemi-nekuperioodina, kus on palju hämarust, vahtu ja teatrikunsti mitte puutuvat.

G. K.: "Asjade seis" ja see, mis juhtus "Minu veetleva leedi" õhumüümisega, Nukuteatri

"Grease" ja mõned projektid veel näitavad sel-gelt, et teatrite müügistrateegia prevaleerib sisu ees. Kõik lavastused müüakse justnagu ette vaatata maha, tema ootusi köetakse üles ja kujundatakse kindlas suunas. Aga sageli ei vas-ta tulemus sellele kujundatud ootusele. Tundub, et teatri on jälle vallutanud "pudukaumeeste ajastu".

A. L.: Võrdleme teatrit eesti filmiga, mis on võrd-lemisi mannetu oma kutseoskuste ja potent-siaali poolest. Samas võib öelda, et eesti filmis on kordades rohkem kui teatris noori mehi, kes hoolivad sellest ühiskonnast. Pean silmas doku-mentaalfilme. On näha, et nad on kunstnikud ja neil ei ole ükskõik, mis Eestis toimub.

J. A.: Teater ei toimu selles ühiskonnas, milles me elame.

M. Kolk: Sa see lähtub ju lavastajast. Kas keegi siis takistab neid ühiskonnaga suhestumast?

J. A.: Keegi ei kärbi tiibu, aga lavastaja elukut-se sisu on hakanud nende jaoks muutuma: teen, mida soovite; mida on vaja kassa ja pub-liku jaoks.

G. K.: Oma sõnumiga, oma maailmapildiga la-vastajaid ootaks just noorte hulgast. Lavakun-stikateeder koolitab neid eraldi. Võibolla on see loll küsimus, aga olen endalt küsinud, kas seda üldse peabki tegema. Kui mõelda maailma fil-mikunstile, siis tõeliselt filmipilti kujundanud režissööridest on vaid üksikud tulnud filmikoo-list. Tullakse hoopis teistelt aladelt – majandu-sest, kirjandusest, geograafiast. Eesti uusim fil-misündmus on Õ-fraktsioon – ja vennad on po-litoloogid hoopis. Aga neil on vägi taga. Just vä-ge tahaks näha, ja soovi maailm pahupidi pöö-rata. Sageli kurdetakse ju, et meie teater on va-na ja hapu. Aga kus on siis see uus mõte, mil-lega võrreldes ülejäänul on "vana ja hapu"? Se-da toob siia hoopis Pepeljajev.

Kui mõtlen viimaste aastate peale, siis Saue-augu Teatritalu on ainus tõeline teatrisündmus – oma mõtte ja õhustikuga. Teater, mis on tegeli-kult palju suurem, kui lihtsalt teater. Elu, maail-mapilt. Kuna see on tegijatele tähtis, saab see tähtsaks ka minu kui vaataja jaoks.

J. A.: Mõeldund hooajast tuletaks meelde Jaan Toominga lavastust "Tagasi Metuusala juurde", kus oli äkki tõesti selge, miks ta seda tegi. Ja la-

Kristiina Garancis

Madis Kolk

KRIITIKUD VESTLUSTULES: KAS EESTIS ON MANDUNUD LÄÄNE TEATRIKRIIS?

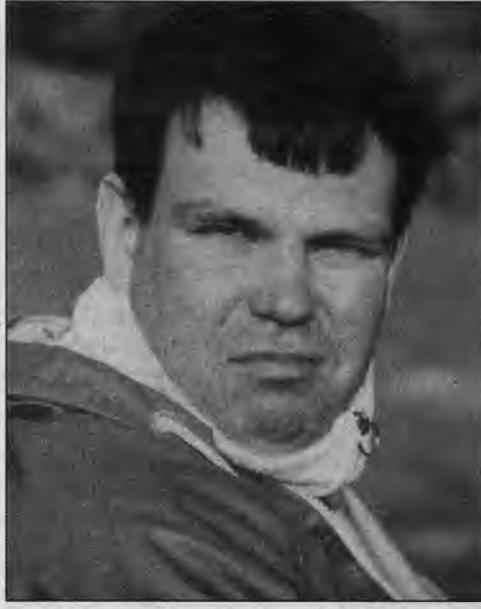
Anneli Saro

Ene Paaver

Andres Laasik

Valle-Sten Maiste

vastus oli seekord saanud kunstilise vormi ning mu meelest olid ka noored aru saanud, mida nad teevad. Erinevalt "Asjade seisust" said nad Shaw'st väga hästi aru.

E. P.: "Asjade seisus" leidsid noored näitlejad ehk ühe teise konksu, mis neid innustas ja etendused ikkagi energiaga laadis: see oli publiku kohati tormiline tänulik tagasiside. Kuigi lavastus tahtis olla ideelisem, programmisem, tõusis esiplaanile sooritus ise, mängulust, mille ka publik nii tänulikult vastu võttis.

M. V.: Ju see lavastus reklaamiti siis välja teises pakendis: et mind kui vaatajat tullakse solvama, raputama, šokeerima.

J. A.: Sotsiaalse ambitsiooni seisukohalt oli lati alt ikka kõvasti läbi joostud. Mõned on leidnud seda sotsiaalsust, mida me siin otsime VAT-teatri "Kolumatsist" ja "Kalevipojast", mida mina isiklikult ei leidnud. Mis on siis nende lavastuste fenomen?

M. Kolk: Need kaks VAT-teatri lavastust on selles mõttes ehedad ja ausad, et nad pakuvad asja, mida saab sama asjana ka analüüsida, vastu võtta, kõigi selle vooruste ja puudustega ning lisaretoorikata, mis lavale ei jõua. Põhjani ja lõpuni saab minna mitmes suunas, ega publiku ülesraputamiseks üksnes vastu lõugu pea panema. Nad näitavad elavat teatrit toimimas. See on ausam, kui teha mingit asja ja öelda, et see on see, aga kahjuks ei saa keegi sellest aru. Sa Jaak ütlesid, et meil ei julgeta ühiskonnale vastu lõugu anda. Olen nõus. Aga mida kardetakse? Kes keelab teha teatris samu asju, mida teeb ESTO TV oma vahenditega. Kui vastu lõugu ei panda, pole mõtet ka öelda, et "sellega me paneme vastu lõugu, paluks seda niimoodi tõlgendada".

R. A.: Aga kas siin polegi samuti tegemist sama probleemiga, millest juba räägitud. Ei juleta vastu lõugu andvat teatrit teha, kuna kardetakse, et publik lihtsalt ei taha vastu lõugu saada ja seega jääb ka lavastus müümata. Arvan, et salaja ihalevad mingit Artaud'likku raputust suurem osa teatripublikust.

A. L.: Metsik vajadus on selle järele, publik tuleb isegi selle aseaine peale kohale.

Muusikalid solgivad teatriturгу

Margus Kasterpalu

K. G.: Kui eesti teatrit vaadata, siis aeg-ajalt tekib tunne, et ta hakkab Euroopa ääremaa seisusse jääma. Me ajame mingit oma asja, aga kus on areng? Muu Euroopa, eriti vana Ida-Euroopa ja Saksamaa, see teater, mis seal tehakse, meie läheme sellest täiesti mööda. Ega mõtle, mis võiks olla see, mis rikastaks meie teatrit. Euroopas on palju ekspressiivset, füüsilist, ka vastu lõugu andvat teatrit, võimsate emotsioonide tekitamist. See teater on nagu kokkusulanud žanr: on tantsuteatrit, sõna, hästi palju füüsilist, pantomiimi. On teater, mis ei baseeru ainult sõnal, eepikal, aga kus võib olla tugev sõnum ja see on visuaalselt väga ekspressiivselt edasi antud. Sellist teatrit igatseks nurkapidigi Eestis näha, kui see laad Euroopas nii võimsalt liigub, areneb ja publikut kogub.

M. V.: Meie mässame siin veel muusikalidega. Muusikalide ja suviste suurprojektide, "Vanade ja kobedate" jms. tulek on mingis mõttes ka teatriturгу solkinud, tekitanud teatrist hoopis teistsuguse kuvandi ja tõmmanud ära häid näitlejaid kergetesse projektidesse, samal ajal kui nad võiksid oma teatris midagi tõsisemat teha.

R. A.: Mingis mõttes saab muusikali võrrelda umbrohuga. Kõlab küll paradoksaalsena, aga ohtralt muusikali tarbida on kahjulik just publikule endale, eriti noorele publikule. N.-ö. turu solkimine ja näitlejate peibutamine on vast teisejärgulised. Pean silmas just oleva ja tulevase publiku kasvatamist ja harimist. Paraku on vist muusikalist saamas teatri sünonüüm. Ega muidu polekski midagi, aga see hetkeline vahetus tekitab õudust.

M. V.: Ja ikkagi ei tahaks nõustuda sellega, et riigiteatrid toodavad suurmuusikale. Saan aru, et nendega võib teatril raha juurde teenida, aga kas see on riigiteatri ainus eesmärk? Tegeldu sellega erafirmad.

G. K.: Nii muusikalid kui ka suvised kapustnikud võtavad ju tegelikult teatrit publikut ära. Meie käime aastas mitukümmend korda teatris, siis pole üldiselt vahet, kui palju soga me selle hulgas ära vaatame, sest me teeme vahet, mis on mis. Aga need inimesed, kes kirjutavad oma ankeetides, et käivad aastas korra teatris, on pärast suvise lavahaltuura vaatamist oma korra "teatris" juba ära käinud. Nad ei osta enam "Finis nihili" piletit.

S. K.: Lisaks otsele turusolkimisele on muusikalid mõjutanud ka kogu teatritegemise sisulist külge. Pea kogu lavaproduktioon – lastetükist suhetedraamani – liigub järjest enam värvilise vaatamängu poole, kus toimivad lihtsustatud, etteaimatavad lahenduskäigud ja pingutatud tasakaal emotsionaalse ja intellektuaalse tasandi vahel. Samas mõjuks üsna värskest näiteks üks avameeleselt tekstiteskne lavastus, mis ei muiretsks nii väga visuaalse vaheldusrikkuse pärast.

A. L.: Ei ole nõus väitega, et muusikalid solgivad turгу. Teater polegi turufenomen, tal peavad mingid muud eesmärgid olema. Nagunii tuleb varsti terade ja sõkalde eraldamine. Arvan, et me peame joonduma Saksamaa järgi, kus korralik teater ei vaata muusikali poolegi, lavastatakse Lessingut, Schillerit ja kaasaegset näitemängu ning teatril on selged hariduslikud eesmärgid. Peaksid olema mingid muud eesmärgid peale turu – ja ühiskond maksab selle eest.

VALLE-STEN MAISTE: Kuidas sa saad vastu

vaielda, kui massimeelelahutuse tootmise tendents on täna arenenud kaugemale kui kunagi varem. Olen teatrit jälginud 90ndate algusest alates. Millele tuginedes sa ütled, et varem või hiljem tuleb see tõsine joon – just praegu? Mu meelest on praegu kõige vähem selliseks optimismiks põhjust.

A. L.: Mulle tundub, et see arutelu on ühiskonnas õhus, et varsti lihtsalt tekib vajadus muutuste järele.

M. Kasterpalu: Seda aspekti pole veel puudutatud, et muusikalid ja suured kommertsprojektid rikuvad teatriturгу ka ses mõttes, et läheb pagast ära näitlejate ja lavastajatele tasu maksmise süsteem. Mul on tõesti hea meel, kui inimesed töö eest võimalikult palju raha saavad, aga kui oma päristöö eest saadav ei ole ligilähedane sellele, mida pakutakse või mida saab vähemalt küsida mõnes suurprojektis kaasalöömise eest, siis muudab see lõpuks suhtumist ja mõnel halvemal juhul vahetavad töö ja haldura oma positsioonid.

J. A.: Siit hargneb veel üks teema: külalislavastajad, keda on olnud sel hooajal rohkem kui varem. Nad töötavad siin kulka (maksimum on 120 000 kr.) ja riigiteatrite raha eest; mõnede honorarid on kuni mitusada tuhat. Nad ei maksa teatriliiidule ega lavastajate liidule sentigi liikmemaksu, võtavad ära meie lavastajate töö. Kui ma õigesti mäletan, siis möödunud aastal oli meil 17 välislavastajat – seda aspekti pole keegi analüüsinud. Mis see meie teatril andnud on?

A. S.: Näiteks Ugala "Dekameroni" puhul oli tunda küll uut hingamist, erinevust, aga paljude teiste külaliste puhul seda ei taju. Tekib küsimus: mida sa meile näitad, mida meie ei oska või ei tea?

J. A.: Ka Ugala "Naisevõtus" oli täiesti teistsugune lähenemine, tehtud "Naisevõtus" tragöödia, kus Peeter Tammearu ja Andres Noormets teevad ikka väga head osatäitmised.

K. G.: Mäletate, kui Georg Malvius omal ajal tuli, tegi "Viuldaja katusel", "Ämbliknaise suudluse" jne., siis ta lähenes eesti näitlejale hoopis teise pilguga, äratas paljud näitlejad üles, pani mingeid muid asju enese juures avastama.

J. A.: Kui Malvius omal ajal eesti teatrisse saabus, olid näitlejad temast ülivaimustuses, kõik igatsesid koos temaga töötada. Aga kui ta hakkas tegema neli lavastust aastas, ületas see mingid piirid. Algul tuli, tegi oma kunsti, siis sai varsti aru, et siin lollide maal saab hästi teenida.

K. G.: Malviuse fenomen on selles, et Eesti teatriruum on niivõrd väike, kõik teavad, kes on kes. Malviust tunneme ta erinevate lavastuste kaudu, teame tema tugevaid ja nõrku külgi. Aga pole mõtet suhtuda temasse kui teatri "päästjasse". Ta oli just see, kes ta oli. Osale näitlejatele mõjus kindlasti väga hästi, aga ta oskas ka siinsete tööde pealt kasumit teenida. Küsimus on selles, kui kaua üks fenomen püsib värskena ja millal ta oma väärtuse kaotab.

G. K.: Nikolai Krutikov Moskvast lavastas Vene Draamateatris "Ivanovi". Kuigi sel lavastusel olid ka omad puudused (vene kombe kohaselt tehti mõni asi ikka "puust ette ja värviti punaseks"), oli see sümpaatne, kontseptuaalne ja hea lavastus. See avas mitu Vene teatri näitlejat täiesti uuest küljest.

Püramiidi tipus on vähe lavastajaid

A. L.: Anneli rääkis professionaalsuse kehtestamisest eesti teatris, aga minu meelest see alumine ots on professionaalne, kuid praeguses teatris on perfektsionismi vähem kui enne – püramiidi tipus pole eriti palju lavastajaid. Vaadake Nüganeni ja Pedajast, nad ei viitsi teha. Näiteks Pedajase "Finis nihili's" on potentsiaali, mis ei realiseeru. Oleks mees endale planeerinud korralikult 70 proovi, viitsinud natuke käpida, mõelda, mis seal tekstis on, sealt oleks tulnud küll. Aga töö jäi kuidagi pooleli.

J. A.: Räägid tõsiselt või? Mul oli lavastust huvitav vaadata, kuigi ma ei saanud peaaegu mitte midagi aru. Aga mul oli huvitav. Seetõttu peaks hr. Laasik seletama, miks ta arvab, et 70 prooviga oleks selle materjaliga parema tulemuse saanud. Näitlejad mängisid ju suurepäraselt, proovide vähesust nende mängust küll välja ei lugenud.

A. L.: Aga puudu olid lavastajapoolsed aktsendid. Mis lugu see on?

J. A.: Sa oleksid tahtnud Kõivu primitivistlikku kontseptuaalset tõlgendust?

A. L.: Publik peab väga pingutama, et saada aru, et lavastuse lõpus jääb üks noor andekas mees ilma oma naisest, tema ideed varastatakse ära ja ta pistetakse hullumajja.

G. K.: Mu meelest ei teinud Pedajas lavastust ühe mehe loost. See oli pigem lugu kahe maailmavaate põrkumisest – millest meiegi oleme siin palju rääkinud – ideede ja rahamaailma kokkupõrkest. Teadlaste hulgas on neid, kes on orienteeritud edule ja tulemusele ning teisi, kes on orienteeritud protsessile. See teema tuli lavastusest välja küll.

A. L. Aga Anselm Apostata pikk monoloog elektrisokist on välja kärbitud. Miks? Terve teema kadus sellega ära, kuigi just seal oli selline tugev sõnum: mida tehakse inimesega, kes ei mahu ära raamidesse?

G. K.: Minu meelest ei huvitanud Pedajast siin mitte niivõrd see, mida ühiskond või ideoloogiline masinavärk võib inimesega teha. Ta pigem rõhutas, et keegi pole kellegi üle kohtumõistja, vaid ongi olemas kaks maailmavaadet, mis

Gerda Kordemets

KRIITIKUD VESTLUSTULES: KAS EESTIS ON MANDUNUD LÄÄNE TEATRIKRIIS?

reeglina eksisteerivad paralleelselt, kuid on mingid olulised hetked, mil need ristuvad ja me oleme sunnitud ühte teisega võrdlema.

A. L.: Minu jaoks on see pehme kõik. Näiden-dis endas on tugev lugu olemas. Aga Nüganen ja Pedajas ei kasuta oma potentsiaali enam nii kui varem.

J. A.: Pedajasele teed sa nüüd küll ülekohtut. Kõiv ja tema näidend on väga Pedajase potentsiaal, kuidas välja tuli, on iseasi.

A. L.: Ega ma ei ütle, et see on keskpärane lavastus, aga mulle tundub, et seal on viriseda põhjust.

PILLE-RIIN PURJE: Selles lavastuses on ikkagi palju kihte ja saladusi ning väga häid osatähti. On need kaks mentaliteeti, millest Gerda rääkis, aga ka palju puudutavaid kihte, mis on olulised ja kõnetavad. Ses mõttes ikkagi üks rikkamaid lavastusi viimasel ajal.

G. K.: Seal oli see olemas, mida te taga otsisite: miks lavastaja tegi just selle lavastuse ja just praegu. See lavastus räägibki praegusest ajast: tänases päevas meil ju need mentaliteedid pörkuvad. Kuid ta tegi seda looritatult, läbi teise aja, ja mitte nii, et ma pean iga hinna eest aru saama, mida lavastaja täpselt mõtles. Mind see mõnikord häirib, see on selline kontseptuaalsuse mängimine. Kõige ilusam ongi, kui lavastajamõte jõuab minuni küsimustena, mis jäävad painama ja tuleb endal ära vastata. Selles mõttes on Kõivu ja Pedaja koostööd alati head vaadata.

P.-R. P.: Selles väljendub ka Pedajase laad enamasti ta paremates asjades, et saladused on õhus.

M. Kolk: Pole näidendit lugenud, seega saan lavastust võrrelda ainult Pedajase eelmiste Kõivutõlgendustega. Sellelt pinnalt nõustun, et mistahes põhjustel, aga mul tekkis ka see poolikuse, lõpetamatus tunne. Mõtlesin Undi kinniskujunditele, mida ta tirib lavastusest lavastusse, nii et ta eeldab Undi sihtgruppi, kellele need kujundid on kõnekad. Mõtlesin, et ehk on Pedajas Kõivu suhtes jõudnud samasuguse tunnetuseni, et ta ei suuda võibolla enam distantstilt vaadata, kuidas see suhestub publikuga üldse. Sisse süüvimine ei pane alati väljapoole kiirgama.

P.-R. P.: Aga mind see ei häiri, et ma kõigest aru ei saa, ta puudutab alateadvuse salakihte ja paneb mind mõtlema elu oluliste, igavikuliste väärtuste üle. Võibolla see ongi see, mida teatris on liiga väheks jäänud.

J. A.: Nüganeni viimase lavastust "Äri" vaadates tekkis küll tunne, et kui ma ei teaks, et selle on lavastanud Nüganen, siis ma ei tuleks ialgi selle peale, et see on tema lavastus. Ega Nüganeni puhul vist ikka ei saa arutleda nii, et kas ta on sisu- või vormilavastaja. Aga "Äris" on ta tõesti lavastanud lugu, mingit detektiivlugu, kuigi näidend on mu meelest hoopis millestki muust: äärmiselt kummalistest karakteritest ja nende omavahelistest väga keerulistest suhetest. Nüganen on need suhted ära lihtsustanud ja karakterid jätanud välja voolimata, mis on tegelikult tema suur anne – näitlejaga luua koos karakter. Lugu iseenesest ei ole ju ainult loona huvitav ega usutav, aga Mameti näidend pole mitte sellest loost, vaid äärmiselt sügavale põhja langedud inimestest, mis on väga sotsiaalne ja aktuaalne probleem ka Eestis. Lavastuses ei teki kahjuks ka seda Eesti paralleeli.

M. Kolk: Võibolla mina läksin ka enne intervjuudes väljareklaamitud idee õnge, sest teatris mind hämmastas see, et Nüganen tahab selle looga puudutada ühiskonnas esinevat tendentsi, mis seondub äritegemisega, aga millest see lugu nagu ei ole. Nüganen läinuks justkui kaasa kohustusliku nõudega, et tuleb olla sotsiaalse närviga ja valis valed vahendid selle väljendamiseks.

J. A.: Ütlesid täiesti õieti: on tekkinud täiesti uus žanr, lavastajate intervjuud esietenduse eel või kavalehel, lisaks Nüganenile Ojasoo ("Asjade seis"), Toompere ("Polkovnik lendab õhku"), Koldits ("Käopesa"). Loen ja mõtlen, jumal, kui targad lavastajad! Kui seda kõike loed, see on nii huvitav. Pärast näed laval hoopis midagi muud või üldse mitte midagi sellest, mis enne on räägitud.

M. Kasterpalu: Ega teatrite müügisakonnad ju ei tea, mida nad müüvad. Ja siis nad müüvad-

ki seda, mida lavastaja on enne rääkinud. Lõpuks ongi tulemus: pealkirjad on suured ja valed.

G. K.: Mina tõstaksin sellest hooajast esile ühe lavastaja, keda kutseline teater võiks rohkem kasutada – see on Taago Tubin. Tema ajab tõsiselt mingit oma asja, praegu ma veel ei saa päriselt aru, misasi see on, aga see igal juhul huvitab ja puudutab mind. Ma tajusin seda nii Ki-viräha "Helesinises vagunis" kui ka – ja eriti – Kõivu "Ennolas".

A. S.: Eestis on suhteliselt lihtne kellekski saada, igal alal. Teatris ka – kui sa lõpetad lavakooli, siis juba oledki tegija. Tubin on nn. perifeerias – marginaal, kes peab tööd tegema, see loomulikult motiveerib. Aga ma arvan, see on üks üldine väikese kultuuri probleem: me lõpetame kooli ja tunneme end juba vingete tegijatena!

Eesti teatrisüsteem on täissöönud

A. L.: Anneli ütles välja tegelikult julma tõe: eesti teatrisüsteem on täissöönud. Keegi ei pingutagi enam.

K. G.: Sellesse konteksti sobib hästi rahvuskooper Estonia näide. Võibolla me pole muusika-teatri alal kompetentsed, aga ikkagi tahaks küsida: mis toimub Estoniaga? Rahvuskooperit rahastatakse maksumaksja raha eest, aga teatri üle pole absoluutselt mingit kunstilist, majanduslikku kontrolli. Estonia saab riigieelarvest ligi 80 miljonit, hoolimata sellest, mis seal toimub või mida seal tehakse.

G. K.: Steineri ooper elavdas Estonia pilti kindlasti. Küllap tuli see vähemasti osalt sellest, et sinna kaasati nii palju värsket verd: noor helilooja, Volkonski... "Estonia" üks võimalusi on kindlasti just suurem avatus, kapseldumisest väljamurdmine, uue muusika ja noorte tegijate kaasamine. Ka tantsupooles. Jumal küll, modernitants õilmitseb Eestis nii et vähe pole, aga neid tantsijaid meid Estonias vist küll ei näe. Estonia balletist kuuleb põhiliselt seda, et nad on kõik tüüls.

A. L.: Peeter Volkonski tegi möödunud aastal Timo Steineri ooperi, mis oli hästi tore ja elus lavastus, muusikaliselt huvitav materjal. Volkonski tõi kaasa väga head vormi. Aga mängiti ainult kaks korda! Kuigi usun, inimesed tuleks seda vaatama küll. Neil on etendused välja müüdnud, soome turist tuleb iga asja vaatama.

G. K.: Steineri ooper elavdas Estonia pilti kindlasti. Küllap tuli see vähemasti osalt sellest, et sinna kaasati nii palju värsket verd: noor helilooja, Volkonski... Estonia üks võimalusi on kindlasti just suurem avatus, kapseldumisest väljamurdmine, uue muusika ja noorte tegijate kaasamine. Ka tantsupooles. Jumal küll, modernitants õilmitseb Eestis nii et vähe pole, aga neid tantsijaid meid Estonias vist küll ei näe. Estonia balletist kuuleb põhiliselt seda, et nad on kõik tüüls.

K. G.: Eesti maksumaksja raha eest peetakse rahvuskooperit üleval, aga tegelikult on see soome turistide filiaal. Balleti kontekstis on olukord ka hirmuäratav: trupist on pool teatrist lahkunud, kõik tantsijad, kes koolist tulles endast midagi kujutavad, lendavad rahvusvaheliste konkursside kaudu maailma laiali, tantsivad Zürichis, Madalmaades, Bostoni balletiteatris jne. Trupis pole enam ühtegi põnevat solisti, kelle pärast tahaks ja tasuks teatrisse tulla.

M. V.: Estonia puhul tundub, et tegu on riigiga riigis, kus võib teha või mitte teha mida tahes. Aga kui me nendime, et Estoniaga pole asjad korras, siis küsiks, kes peaks nii rahvuskooperi või ka mõne teise teatri puhul olema see "valvekoer", kes annaks märku, et asjad selles teatris lähevad allamäge?

Pealtnägija küsib: mida on öelda Eesti teatritele?

G. K.: Mina tahaks näha noort lavastajat, kes lihtsalt tuleks ja lööks pildi täiesti sassi. Kes vi-hastaks kriitikat ja vaatajat, kes ei meeldiks kõigile, aga kes oleks jõuline ja isepäine tegija. Kes ei oleks nii pagana aktsepteeritud! Ma ei tea, miks, aga juba mõnda aega tundub, et eesti teater on liiga korralik ja kuidagi ühtlane selles korralikkuses. Teatrisse oleks vaja ESTO-TV sarnaseid tüüpe.

Veel ma tahaks, et teater võtaks endale natuke tagasi sellist didaktilist rolli. Minu meelest ei tohi leppida selle mõtteviisiga, et rahvas peab seda saama, mida rahvas tahab. Rahvas enamasti ei tea, mida ta tahab. Talle võiks seda näidata, mida ta tahta võiks. Ja mõtlemise lattu peaks olema nii kõrgel, et lajatakse vastu silmi, mitte et hüppad lusti üle või jooksed alt läbi.

M. Kolk: Ootaks ka nagu seda lavastajat. Samamoodi nagu iga teater peab oma juhtimis- ja muud kriisid läbi tegema, nii on ka see kunstiline-ideeline stagnatsioon omamoodi paratamatu, ka see tuleb läbi teha või üle elada, sellisena omaks võtta. Ja kui see sellisena omaks võtta, saab oma situatsiooni adekvaatselt tajudes sealt üles ehitama hakata. Ehk siis lõpeb ka ära see muusikalide süüdistamine selles, nagu nad lämmatakse kõrgkultuuri. Olen nõus eelpoolkõnelduga selles osas, et muusikaliprojektid on tekitanud segadust tööjõuturul ja finantsküsimum-tes. Rääkida aga seda, et kolm-neli muusikali sajakonna muu uuslavastuse kohta aastas rikub ära publiku maitse, on lihtsalt silmakirjalik. See peaks just nimelt mobiliseerima neid praktikuid ja kriitikuid, kes selle kõrgkultuuri nimel kõnelevad. Keegi küll ette ei pane. Ei saa nõuda publikult teatrihuvit, kui see huvi on väike ka tegijate poole. Kui näitlejaid tõepoolest loominguliselt motiveeriks see põhitöökohas viljeldav teatritegevus, ei oleks neid ka nii lihtne sealt eemale osta. Kui valiku ees seistes aga loomingu-liselt erilist vahet ei ole, miks ta peakski siis tulusamast loobuma. Võideldakse mingeid vanu võitlusi ja otsitakse väljast vaenlasi, aga see stabiilse ideelise igavuse periood võiks teatritele anda just enesepuhastuse aega. Ehk siis settib ka lavastajamõte.

P.-R. P.: Kuigi jäin "Grease"iga põhimõtteliselt rahule, ei tahaks, et näiteks Vanemuine kesken-duks muusikaliprojektidele. Aga noorte lavastajate suhtes olen mina pisut optimistlikum. Mina ei arva, et Mart Kolditsi "Lendas üle käopesa" peaks mind ilmingimata šokeerima, mina leidsin sealt seda ajatundlikkust, mis on hillitsetum, sordiini all. Noor lavastaja võib tulla ka vaikse-malt ja tasasemalt. Mind huvitab, mis Koldits ja Eva Klements edasi teevad. Kui rääkisime lavastajatest, siis me ei nimetanud Lembit Petersoni ja tema "Hamletit", mis oma süvenemistaotlusega seisab vastu kõigele pealispindsele, mida siin tauninud oleme.

K. G.: Me ei tohiks jah unustada "Hamletit" ja Petersoni tema süvenemistaotlusega. Aga mina rõhutaksin veel kord avatust muu maailma suhtes: eestlased on ikka nii, et mina olen, oskan ja teen. Aga tegelikult võiks natuke rohkem reisisda ja vaadata, mis mujal toimub, ning püüda ka natuke midagi siia üle tuua. Kindlasti see rikastaks eesti teatrit.

A. S.: Üks vana mõte tagataskust: tundub, et eesti teater põeb üht salajast foobiat – kardab igav olla. Teater ei pea inimesi kogu aeg lõbus-tama, teater võib igav ka olla. Teater on peale la-va- ja müügikunsti siiski ka vaatamiskunsti sünte-tes. Midagi peab jätma vaatajale ka teha ja mõelda.

E. P.: Tahaksin, et võimaluste lehvik oleks lai ja teatris elaks palju eri nähtusi. Teater kõrgkultuuri on eluküsimus, aga pinget kõrgkultuuri ja kommerts vahel jääb nagunii ka. Nagu kõigis kunstides, sulanduvad ka teatris kõrge ja madal teineteisesse, vahetavad positsioone, laenavad teineteise elemente, mõned tegijad liiguvad ühest teise, võitlevad turu pärast, eraldusjoon on mõnes kohas ähmane ja see võib olla vilja-kas pinnas millegi uue sünniks. Kaasaegne tea-ter, nagu ka kaasaegne kunst, kirjandus, muu-sika peab sellega toime tulema. Las õitseb tuhat lille!

M. V.: Mulle meeldiks, kui teatrid rohkem kokku hoiaksid ega tõttaks ajakirjanduse abil üks-teist mustama. Ja veel: kordan üle, ma ei arva, et riigiteatrid peaksid tegelema muusikalide tootmisega. Usun et muusikalibuum on end ka ammendamis. Samas ei ole mul midagi riigi-teatris väga hästi lavastatud komöödia vastu.

S. K.: Kui ennist kõlas mõte, et muusikalid on devalveerinud maitset ja nõudlikkust, siis vähemalt sama tüütu on teatud mõttes teine äärmus, pseudofilosoofitsemine, pingutatult kunstipüha hoiak. Asjaoluga, et võetakse rääki-

da elust ja surmast, lisandub nagu automaatselt hoiak, et tegeletakse millegi "kõrgemaga" kui "madal" olmesfäär. Kõige selgemalt tundsin seda tendentsi ehk Endla "Meie linnakeses" – poolkuuldavalt muusika saatel hardalt oma rep- liike pomisevaid näitlejaid mitu tundi jälgida oli tõesti pingutav kogemus.

Kui aga vaadata juba uude hooaega, siis muidugi tekitab kõrgendatud ootusi Vanalinna-studio uus profiil. Tiit Ojasoo oma teatri and-mine võiks küll kohalikku teatrimaastikku mõ-nevõrra loksutada. Samas ei saa kuidagi tagasi tõrjuda pragmaatilisi kaalutlusi: kas on ikka Tal-linnas veel ühe nn. tõsiseltvõetava teatri jaoks ruumi? Kujuneb siit konkurent Draamateatrile või pigem Von Krahli? (Ilmselt vähem Linna-teatrile). Ning kes ja kuidas hakkab täitma ko-möödiat nišši? Kuna riiklik süsteem on selle tu-ruosa "vabaks andnud", kas võib oletada, et see "sektor" läheb erakapitali kätte?

R. A.: Ootaks midagi taolist, mida lubas "Asjade seis", aga ei täitnud lubadusi. Oleks vaja teatrit, mis tekitaks sündmuskohal olles heas mõttes füüsiliselt tajutava mitteturvalise seisundi. Olen kindel, et taolisi tegijaid leiduks, aga kes leiab sellisele asjale raha ja katuse?

J. A.: Eesti teatri põhihäda või probleem on sel-les, et ta pakub üha rohkem ainult kitsalt teatri-huvilistele. Jumala õnn, et teatrihuvilisi on meil veel üsna palju. Aga kui teater pakub huvi ainult teatrihuvilistele, siis jääb neid huvilisi objektiiv-selt üha vähemaks, seetõttu teeb teater kramp-likke katseid pakkuda teatrit vaatamänguhuvilis-tele, keda meil on hästi palju. Aga need on tei-sed huvilised. Mõtlevale, analüüsivale osale ühiskonnast, kes ei pruugi olla konkreetselt tea-trihuviline, pakub teater üha vähem. See on va-lupunkt, millele tasuks mõelda.

M. Kasterpalu: Üks võimalus teha teistmoodi ja võib olla siis ka paremat teatrit on jõuda riigitoe-tusega teatrites kokkuleppele, et on kasvõi üks lavastus aastas, mille peale lavastaja saabki võt-ta nii palju aega ja ressursse, kui palju selle keerulise projekti jaoks on vaja. Et ei ole kaks kuud norm ja jälle pead välja tooma. Mõnda as-ja võiks teha kaks aastat nagu Nekrošius teeb, siis äkki ei olegi vaja teda Leedust sisse tuua.

V.-S. M.: Väga suure osa eesti rahva jaoks tea-ter tähendabki neid suuri projekte, olgu nad Malviuse, Vanemuise, Eesti Nukuteatri omad. Ja tavaline vaataja seda ei erista. Mina viskaks teatrist kirjutajate kapsaaeda sellise eksituse: kui kunstist kirjutab Hanno Soans, Anders Härm või Johannes Saar, siis tean, et ta kirjutab juba asjast, mille taga on kunstiline pretensioon. Saar ei võta kunagi ette suvalist tarbekunstinäi-tust või kommertsmeremaalide väljamüüki. Ees-ti teatrikriitikas pole tekkind eristumist, et mingi osa vaatab oma nišiasju, otsib teatrist sügava-maid huvisid. Ikka kehtib endine universaalsus, et me käsitleme teatrit kui tervikut. Ei tea, kui suur mõju on kriitikal publikule ka eesti rahva kultuureaduse kujundamisel? Ma ei taha väi-ta, et kriitik ei saa aru, millal on tegu suure kommertsprojektiga ja millal psühholoogilise või avangardteatriga, kriitik saab aru. Aga sellest kirjutiste massist ja eriti päevalehtede kirjutiste omast vaataja seda küll enam välja ei loe. Kui Allik rääkis, et mõtleb vaataja ootab ühiskondli-ke probleemide käsitlemist, siis seda ei loe enam kriitikast välja. See on minu arvates tea-trikriitika probleem.

Üles kirjutanud
MARGOT VISNAP

Viru väljak kui edasiarendamisvõimaluste paljusus

Saarineni maja idee

Uus Viru keskus hakkab moodustama uut ja seni olematut linnasüdant, olles ühtlasi üheaegselt nii bussijaam, hotell, restoran, kiirsöökla, toidu- ja pudupood, elamu, garaaž, vaateplatvorm, katuseaed kui ka loodetavasti kunstikeskus ning kohtumispaik.

Viru megaväljakuga seondub lähiajalooos kaks mentaalselt tähelepanuväärset objekti: veel seitsmekümnendatel asus seal toekas paksude kiviseinte, võlvlagede ja hollandi ahjudega lastepoliklinnik, milles on ilmsesti käinud kõik nüüdseks keskealised tallinlased, ning selle läheduses paiknes legendaarne pika saaliga kino Foorum. Foorumi põnevat pseudo-klassitsistlikku fassaadi soovitas **Vilen Künnapu** kunagi ühes kirjatükis säilitada intrigeeriva detailina olümpiatuhinas Narva maantee algusesse pressitud büroohoone fassaadis. Peale nimetatud ammu kadunud objektide ei olnud Viru väljakuks nimetatud ehituskruundi mõjuväljas midagi tähelepanuväärset peale Viru hotelli alusel läbipääsul tekkinud kurikuulsa tuulekoridori.

XX sajandit läbiv linnaplaneerimisunistus Viru väljaku näol sai hoo sisse **Ellei Saarineni** "Suur-Tallinna" projektiga enne I maailmasõda, mil seal pidid koha leidma uus Raekoja väljak koos raekojaga. Saarinen mainib oma Suur-Tallinna planeeringu seletuskirjas: "Rekonstrueerimine muudab väljaku linna elavaimaks ärikeskuseks, nii et väljakuäärsete kruntide omanikud võivad olulise kasumitõusuga arvestada." Prohvetlikud sõnad. Samas märgib ta, et kaasaegse *city* rajamiseks on sobivaim piirkond nimetatud Raekoja väljakust edasi piki Tartu maanteed. See tendents on viimastel aastatel realiseerumas.

Viru väljaku planeerimiskonkurss mõned aastad tagasi tõukas protsessid Tallinna keskosa suurimal tühermaal käima. Konkursitöö lahusmahtudega tagasihoitumast kompleksist on saanud Tallinna esimene megastruktuur, kus põimuvad ajalooline linnastruktuur ning kesta all segilöödud funktsioonid. **Toomas Tammis** kirjutas 1997. aastal ajakirjas Maja (nr. 1) esees "Arhitektuuri jõud" Saarineni projekti järgi 1912. aastal Pärnu maanteel valminud endise Krediidipanga majast, et " ... just organiseeritud prügikoristust ning senisest märksa tihedam ning suuremastaabilisem kaupade juurdevedu nõuavad suhteliselt väikesel krundil uut ruumilist keerukust. Neile lisandub veel teise korruse siseõu klientide ning elanike tarbeks. Siin on selgelt näha, kuidas tüpoloogiad hakkavad ruumiliselt läbi põimuma ning kattuma. /---/. Sisulist paindlikkust ümbritseb veel traditsioonilise linna pilti mahtuv väline nahk. /---/. Millega Saarinen katsetas Tallinnas 1912, oleks nüüd vast võimalus juba uuel tasemel edasi minna."

See tõdemus on nüüd saanud uue väljundi Viru keskuse näol; mainis ka Viru keskuse üks arhitektidest **Ain Padrik** eriliselt ära Saarineni maja kui kunagise eeskuju ja arhitektide unistustemaja.

Viru keskuse ja Tallinki hotelli valmimisega on Laikmaa tänav valmis saanud. Kammerlik rulameeste väljak tulevase Hämariku kuju ümber haarab maapinna kohal hõljudes enda viisuaalsesse ruumi ka ümbritsevad tänavad ning vaatab pisut üleolevalt tänavatasandi saginale. Põhjamaades ei leidu just ülearu palju hästi toimivaid väljakuid, ikka kipuvad need devalveeruma busside ringipööramise kohaks nagu Helsingi raudteejaama esine või paremal juhul väikelinna haljastatud ruumiks nagu Seinäjoki Aalto objektidega. Viru keskuses algab kohisev allmaaelu Kaubamaja esiselt ja suundub mööda pandusi bussiterminali. Sinna suundub ka seni lakkamatut kirumist leidnud jalakäijate tunnel. Meenub prantslaste idee kuuekümnendatest rajada Pariisi olulised objektid Seine'i alla. Kaubamajast kulgev galeriimaht üle Gonsiori tänav tekitab tuttavas inseneris küsimuse, et miks see mõned korrused kõrgem ja dünaamilisem ei võiks olla. Vaated vanalinnale on jalutajale tagasi kingitud vana head moder-

nismitraditsiooni pidi katseterrassidelt ja parklatest. Keskuse kui masin-maja sisemuses sagivad toidupoest tulevad ja Lasnamäe bussile tõttavad inimesed, mööda panduskruvi liiguvad autod ja noored ringi hängima, tsillima, snillima, šaikima ja mida veel. Linnafiiling, ootamatud vaated ning vertikaalühendused, lõhnad, sumin...

Künnapu, Padrik ja Raha

Tallinn on logistiliselt raske linn: liblikakujulise kahe vee vahele pressitud, ringteid pole võimalik moodustada või need ei tööta, loendamatud raudteeliinid eraldavad müürina terveid linnajagusi, mille elanikud pole teisel pool raudteetammi võibolla kunagi käinudki. Kuna-gine veetlev kujund Linnahalli puhul, kus hoones kasvas üle sadamaraudteede, on eelnevast tulenevalt võibolla Tallinna võimalus. On ju Künnapu – Padrik oma LA Gateway kogemustki uue Viru keskuse struktuuri sisse mahutanud. Palju räägitud edaspidine areng viitab võimalusele liikuda Kaubamajast läbi Viru keskuse üle Narva maantee Rotermanni kvartalisse ja sealt otse sadamasse. Endise Viru väljaku nimelist ala kattev hoonestus võiks kujuneda teatavaks teedrajavaks ja printsiipe loovaks üksuseks, millele **Peter Cooki** vanas heas Archigrami ajast tuttava *plug-in City* laadis võiks lisanduda rohkelt uusi ühikuid Rotermanni kvartalis ja sadamas. Selle utopia järkjärgulist teostumist soosib muuhulgas ka asjaolu, et Eesti meri on tegelikult tuuline, hall ja kõle ning paljukiidetud mereäärsetel krundidel saab tegelikult merevaadetest osa enamiku

aastast siiski siseruumidest, mitte aga rootsi arhitektide poolt meile vägisi imporditavatelt bulvaritelt ja jahisadamatest.

Viru keskuse üldilmel on kolm kujundajat: Künnapu, Padrik ja Raha. Kusjuures esimeste sõna on peamiselt peale jäänud, arhitektid on koordineerinud päris meeletut masinavärki, kus tihtipeale ei juhitu enam (nagu moodsates juhtimistooriateski) mitte protsesse, vaid inimesi. Ülakorruse kunstikeskus kui objekti tuum alles ootab heatahtlikku kosilast. Kohale pole jõudnud ka sensuaalne ja vene konstruktivistide ning neobrutalistide unistusi tasakaalustav hiidnaine rulaväljakule. Võiks vihjamisi väita, et Tallinnas on metamorfoosi tulemuse-na Niemeyerist saamas Meier.

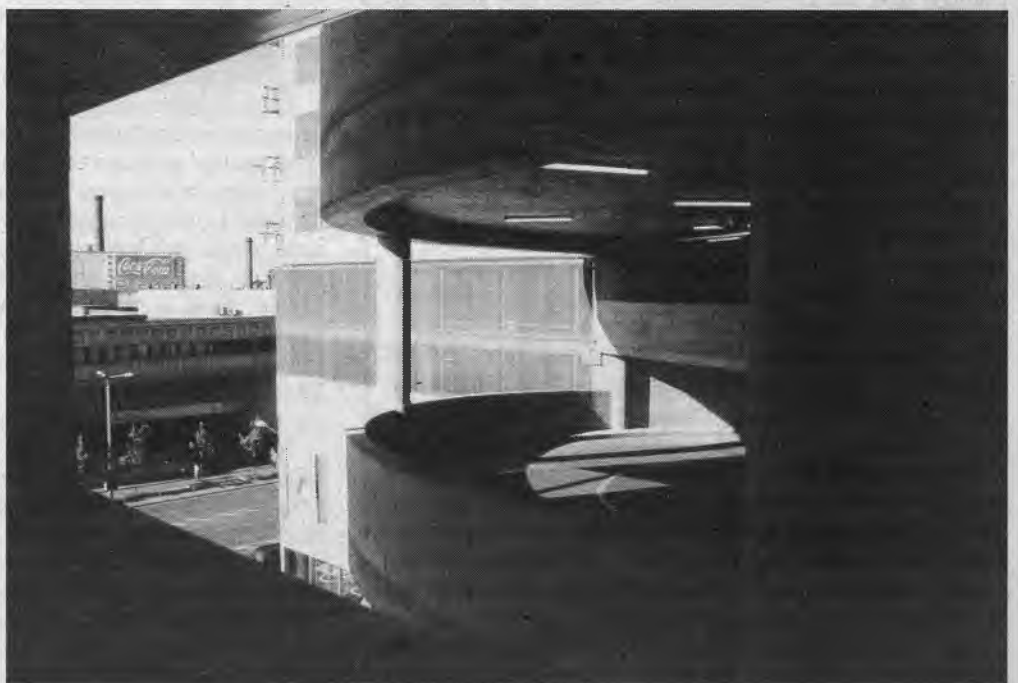
Lisaks läbi korruste ulatuva eri funktsioonide virvarri on seni olematu Viru väljak võtnud üsna müstilise esinemisvormi, liueldes tükina hiidnaise jalge all tänavapinnast tõstetuna ning ülal keskuse katustel. Viimase on ära tabanud noored, kes tsillivad ja hängivad seal kümnete kaupa tundide viisi. Tekkinud on kvaliteetne, linnalikult anonüümne *urban space*, mis vonkleb tänavatasandilt mööda pandusi ja treppe parklatesse ja sisetänavatele ning sealt jälle välja.

Viru keskuse kargevalge mütolooiline arhitektuur, tohutu aatrium siseruumis, sisemine ja välimine dünaamika, edasiarendamisvõimalusvõrrandite paljusus annavad lootust, et Tallinnast kujuneb linn, mille fiilingut kiidetakse sarnaselt Londonile või New Yorgile. Laviin on teele läinud.

TOIVO TAMMIK

AUTORI FOTOD

VVF

Rikkus silmusena kaelas

Eestikeelne TV 1000 näitab sagedasti venelaste 2002. aastal tehtud ekraanitööd "Kukkudes üles". Minult on küsitud, et mis kummaline filmivärk see on: ühelt poolt valitseb justkui professionaalne tõsimeelsus, teisalt kommertslik primitivism, kolmandast kandist nostalgiline tagasihhaare XX aastasaja filmiklassikasse.

Vene üks autoriteetsemaid kriitikuid Kirill Razlogov nimetab mõni aasta tagasi sealsesse filmi tunginud vastset suunda "uusvenelaste kinoks". Koos kapitalismiga sigines Venesse teatavasti äkkrikaste sotsiaalne kihistu, kuhu kuuluvaid indiviide karakteriseerivad eeskätt märksõnad "kuld" ja "ajutühjus" ning keda sootsiumi varatum osa ka destava irooniaga kutsus uusvenelasteks. Erilise kiivusega teritab uusvenelaste peal hammast nõukaajal hästi tasustatud, nüüd aga halliks ja vaeseks minoriteediks taandunud inimkiht nimega "intelligents". Uusvenelastest on loodud satiiriline stereotüüp, miski venevereline jänki, jõukas ja juhm, kes ooperisse satub prestiižipüüdlusest ja etenduse lõppedes kutsus lavale Puccinit.

Tegelikkuses on lugu sootuks mitmepalgelisem ja vastuolulisem. Uusvenelasteks on tõusnud ka paljud just sellesama nõukaage se intelligentsi lihalised järglased. Näiteks terve plejaad uusi filmirežissööre, produtsente, näitlejaid. Nende perekonnanimed viitavad selgesti, kelle võsud ollakse: Filipp Jankovski, Stepan Mihhalkov, Fjodor Bondartšuk, Aleksandr Striženov, Roman Prõgunov, Jegor Kontšalovski, Sergei Ginzburg jne. Näitleja ning režissöör Stanislav Govoruhhin on salvavalt kinnitanud, et tänapäeval pääsevadki Venemaal filme vāntama vaid kuulsuste järeltulijad või nende sõpruskond.

See uus plejaad tegijaid ei murdnud suurele ekraanile otse, vaid lõi enne läbi televisioonis, meedias, reklaamis, teenides kolmeminutilise klipi pealt sama palju, kui nende isad said vaevarikalt täispika mängufilmi eest. Kārmelt jõukaiks kerkinuna kuuluvad ka need noored tulijad uusvenelaste eliitsesse kihti, ehkki tegu pole ju ajukāābikute, vaid vastuoksa, genuinselt vaimuerksa põlvkonnaga. Suurt kino tegema tõukas neid faatum, sisesund, mis ei johtu üksnes päritolust, vaid ka hingeseisust, kuhu nad jõudnud. Nende filmides ei käsitleta uusvenelaste maailma konjunktuuriselt, väljastpoolt, pūūdega jõukurist vaataja kulul teenida. Noored Jankovskid-Mihhalkovid lahkavad iseend, kasutades omaenda uusvenelaslikust vaimumaailmast võrsuvat esteetikat.

Põlvkond, kelle jaoks välismaa pole enam ammu välismaa ja keda finantsiline ahistatus hetkekski ei halva, kujutavad oma filmides tegelasi, kelle probleemiks pole jõukuse kasvatamine, vaid kes seisavad eksistentsiaalse dilemma ees. Sergei Ginzburgi ja Aleksandr Striženovi film "Kukkudes üles" on üks seesuguse toodangu karakterne näide. Filmile võib ette heita mõndagi, näiteks koormavat sisemonoloogide ohtrust (K. Razlogov), ent samas on tajuda autorite uljast vilistamist kaanoneile või siis vastupidi – nende teadlikku ülerõhutamist. Filmis puudub žanri alibi, sūūeelised käigud on banaalsed, sest tähtis pole kõitev faabulajooks, vaid kangelanna nõõriv hingeseisund, eesmärgipuudus, piinav tegevusetus. Just lõplik materiaalne kindlustatus avab äkki vaimse perspektiivituse, hingelise lageduse. Kangelanna ei märka ammu enam luksust enda ümber, see on talle iseenesestmõistetav keskkond, tema arvates elab nii kogu maailm. Just staadiumis, kus on hājunud riskivalt võidukas pūrg uute miljonite poole, kus kõik on juba käes, vāreletakse äkki kuristiku serval.

Muidugi, jõukuse ja vaimuse vastuolusid on kunstis setseeritud ammuilma. Seepärast joonistuvad ka uusvene filmi puhul paratamatud rōõbitused kinoklassikaga. "Kukkudes üles" on kriitikuile toonud meelde Louis Malle "Armukeses" või Antonioni mõne töö. Filipp Jankovski filmitōōd "Liikumises" on võrreldud Fellini "Magusa eluga" jne. Selge see, et iga tulek filmi toetub nii oma põlvkonna kui maailma kinematograafia kogemustele.

Nende noorte tegijate puhul lisandub aga veel üks empiiria, omaenda vanemate kunagine looming. Filipp Jankovski filmist võib aduda postperestroikaliku kuldse nooruse āngi, nii nagu ta isa Jankovski seeniori osatāitmisest filmis "Lennud unes ja ilmsi" õhkus seitsmekümnendate aastate intelligentsi hingetuskat. Ehkki isa-poja esteetiline kreedo jookseb jārsult hargu.

Samas, ei Brežnevi-aegse intelligentsi morn hinges sobramine ega ka praeguse uusveneliku kuldnooruse jõukusest tõusvad vaevad vāljenda vene rahva enamuse seisundit. Jaksamata midagi muuta, jääb filmiline tusklemine objektiivselt viljatuks, omaenda positsiooni või perspektiivi maailmas ei suudeta määratleda. Poiste loome tōestab, et uusvenelane pole üksnes anekdootide karikatuurne jōmm, vaid võib osutuda ka kannatavaks olendiks. Kannatus ei haju vene hingest iial, ka kullakuhja tipus troonides.

VAAPO VAHER

Õise eluviisiga kāhrikoera pesakonnas võib olla 20 poega.

KAADER FILMIST "SUNDASUNIK"

Luiged ja kāhrikud

Loodusfilmid "Reekviem laululuigele" (Gaviafilm, 2003) ja "Sundasunik" (Gaviafilm, 2004). Stsenarist, režissöör, autor ja produtsent Rein Maran.

Kino Sõprus hakkab üha enam kujundama oma āngu vāārtfilmikeskusena, eesti dokumentalistika klassikute autoriōhtud on üks tānuvāärne osa sellest. Neljapāeval, 22. mail nāgime Rein Marani kahte uut filmi "Reekviem laululuigele" ja "Sundasunik". Arvan, et looduse poole tōmbab meid tōe- ja puhtusejānu. Loomad ei valeta, see eristabki neid inimestest. Taimed on veel ausamad, neid ei saa isegi dresseerida, ehkki mõned riukad on neilgi varuks. Lāhevad nāiteks õide ja peibutavad putukaid. Kivid ei tee sedagi, need ei teeskle ega liigu, vāhemalt mitte ise, neil ei ole instinkte nagu kogu anorgaanikal.

Loodus ei vajakski inimese poolt vāārtustamist, seda aksioloogiat on tarvis inimesele endale.

Luiged surevad

Maran on neid igavikulisi tōdesid ja ājatut puhtust meie ette oma loodusfilmides toonud mitu aastakūmmet. Nūūd on aeg temagi muutnud publitsistlikumaks. Kas on inimesed ikka juba sellisteks kātte lāinud, et aeg on neile pāris nāpuga nāidata, millised nad tegelikult on?

"Reekviem laululuigele" ei ole enam puhas aime- ega vaatefilm, pigem probleem- ja hoiatusteos. Ja keskendub ainult ūhele sūndmusele, nagu dramaturgiareeglid soovivad.

Jāneda jārvedes elavad luigepereid, et jārvede vahelt lāheb lābi Piibe maantee, mis Tartust Tallinna viib. Luikedel on aeg-ajalt ūhelt jārvelt teisele asja nagu inimestel Tartust Tallinnasse. Luiged ei ole tapnud siiani veel ūhtki inimest, ent inimeste juhitud autod ajavad luiki alla ikka ja jālle. Ja hukuvad just luigepojad, kel lennukaar madalam ja ohuaimus vālja kujunemata.

Marani luigelugu koondub juhtumile, kui auto luige vaid viga-seks sōitis ning loomaarst pidi oma sūstlatorkega luige elu lōpetama. Lugu on lihtne, ūpetlik ja suur. Sisaldab nii uudist kui sōnumit. Nāe, mōisnikud rajasid tiigi, peibutasid kohale luiged, et neid imetleda, teised inimesed on jālle neile luikedele kallale lāinud, maantee valesse kohta teinud.

Lugu ei lohise niisama, nagu teinekord dokfilmides juhtub. Tegemist on vāljapāāsmatu olukorra kujutamisega, see peaks tekitama vaataja emotsioonides pingeid ja tema peas mōtteid. Mida teha? Raha ja vōimalusi maanteed ūigemasse kohta viia ei ole. Kasvatada luiki? Kasvatada inimesi? Viimast on Maran juba kaua-kaua teinud, aga kui palju sellest kasu on olnud, vōib otsustada selle filmi jārgi. Inimesed jagunevad ikka kaheks: ūks osa hindab loodust, teisel ei ole sellest sooja ega kūlma, nemad kihutavad tāie tambiga kahe tiigi vahelt lābi. Ūhed inimesed toidavad ja ravivad luiki, teised sōidavad surnuks. Ūhed toidavad vālesti, otse teepervel, nōnda et meelitavad luiged nokkapidi maanteele; teised teavad, et ūige toitmiskoht on kaugemal, kus ei ole autoōhtu.

Tundub, et ūmber ei kasvata ei luiki ega tuimi inimesi ja Maran nāitab meile hāid, luikedest hoolivaid inimesi, teeb neist intervjuude abil miniportreed. Tegelikult on kaunis vāhe vaja selleks, et tuua ekraanile inimese pōhiolemus, ent filmitegija ūlesanne on see ūles leida. Marani ūtleb loomaarst "tuli teostada eutanaasia!" ja kōik on paugupealt selge. Mitte keegi teine ei saa lausuda selliseid sōnu, ainult tema.

Kāhrikoerad elavad

Igasuguse loometegevuse eesmärgiks on minu meelest inimeste mōjutamine. Luigefilmiga riivas Maran meie ohu- ja kaastunnet, "Sundasunik" on klassikaline populaarteaduslik film, millega rikastatakse meie teadmisi. Vaadake, intervjueeritavad on ainult kommentaatorid, nende inimlik olemus ei ole enam oluline. Nad on nagu entsüklopeediad ilma isikliku karakterita.

Mina pean ennast looduse tundmisel Harju keskmisest veidi targemaks, ent tūkk maad rohkem teada sain minagi. Kes oleks vōinud arvata, et kāhrikuperes vōib olla 19 poega! Mul polnud varem āimugi, et mõned kāhrikud tulid ise Eestisse juba enne sōda Pihkva kandist ūle riigipiiri, mina mōtlesin, et liik introductseeriti 1950ndail aastail. (NB! 1938. aastal ei olnud veel Pihkva oblastit, nagu lausub kommentaator.) Ja et vāldavalt ūise eluviisiga kāhrikoer ei kardagi filmimeeste prōūktorivalgust. Ja veel ja veel ja veel. Kohe hea tunne on, kui midagi uut teada saad.

Oma dramaturgia on peidus selleski muidu rahulikus teoses, nimelt jagunevad kommentaatorite seisukohad vōōrliikide sisse-toomise kūsimumses kaheks: mõned on selle vastu, teised vōtavad seda kui looduse osa ja paratamatust, mida on tehtud sajandeid meie jaoks plussmārgiga riikides. Ja kas vāldavalt sissetoodud kāhrik teeb meie loodusele kasu vōi kahju? Autor on andnud sōna mōlemale poolele.

Filmi lōbusa taustana kumab aga ūks nōukogudeaegne riiklik lollus, mida Maran loodusevaatlejana ei ole hakanud ūles puhuma, vaid on selle esitanud delikaatselt tāhelepandamatu kōrval-detailina. Kuidas sa vaikid maha, et tagasihoidlik ja arg loomake jõudis isegi EKP Keskkomitee būroole? Nimelt ilmus kunagi ājakirjas Pioneer Arvi Siia luuletus "Māgra maja", mille sisuks oli tōik, et introductseeritud kāhrikud rōōvivad kodu meie metsade pō-lisasukailt mākradelt. Ja kui kunstnik oli kāhriku pannud oma illustratsioonil kandma venepārast teekannu, oli ju ilmselge, mida taheti ūelda: migrantidele antakse kortereid, eestlased jāāvad ilma. Torm teeklaasis!

Alustasin sellest, et loodus on loomulik. Alati, kui vaatad tavalist dokumentaalfilmi inimestest, lipsab peast lābi kahtlus: ākki on see lavastatud, aah?

Pāris ilma lavastuse abita ei saa teha ka loodusfilme. Kōigepealt tuleks kūsida, kelle vōi mille vaatepunktist peab ūlesvōetu olema ehe? Kaamera ja inimene nāevad ūhte ja seda-sama objekti tāiesti erinevalt. Kaamera on nagu visuaalne entsüklopeedia, mis aitab meil pilku heita sellele, mis meile muidu peaaegu silma ei puutu. Enamus pealt- ja altvaated on meile uudiseks, nagu suured ja ūlisuured plaanidki. Samuti rakursside kiire vāheldumine. Niisiis, juba pilk lābi kaamera ei ole pōhimōtteliselt ehe. Teiseks on inimeste intervjueerimine kindlasti lavastus, kuidas siis teisiti? Usutletavale ei tohi kūll ette kirjutada seisukohti; erinevalt mõnest teisest autorist Maran seda ka ei tee. Ent Maran rāākis esitusjārgsel kohtumisel publikuga nipidest, mida kasutatakse loomade filmimisel. Nāiteks harjutatakse kāhrik sōõtmisega ūhes kohas kāima. Kāhrik tassib suus tavalisi kanamune, mis ju metsa iseenesest ei satu.

Neid professionaalseid kavalusi on vaja just tōe esitamiseks, muidu jāāks tōde meil teadmata. Kes aga tahab absoluutset loomulikkust, mingi ise loodusesse! Huvitav, kuna tal igav hakkab, seirates ainult ūhest, oma silmade kōrgusel asuvast vaatepunktist? Ja mida ta nāekski, kui ta ei oska otsida! Aga pārast Marani filmide vaatamist on pilk terasem kūll, lisaks infojagamisele tōstsid filmid tuju, tegid stressist vabamaks.

OLEV REMSU

Naiste kool ja antiigihärra õhtumaised õppetunnid

"Salakired" ("Choses secrètes", Prantsusmaa 2002). Režissöör Jean-Claude Brisseau. Osades Sabrina Seyvecou, Coralie Revel, Roger Mirmont, Fabrice Deville, Blandine Bury.

Mõistujutt antikvaarist

Pole vajadust tagasihoidlikkuseks, tuleb tunnistada, et Jean-Claude'i antiigiaril läheb hästi. Kuidas siis muidu? Vanahärra on ju oma aarete kui lihaste lastega kokku kasvanud! Kõik rahutu vaimuga unetud ööd, aovalged hommikutunnid, keskpäevased siestad ja laokil veerandtunnid enne külalisterohket õhtusööki on ta pühendanud esiisade pärandi kasimisele, lihvimisele, poleerimisele, lakkimisele, filigraanase viimase lihvi andmisele nii, et tema kuninglik lauahõbe, ajanäitajad või portselanfiguurid on justkui ülestõusnult valmis uusrikaste toidulaudadele, salongi seintele või kaminasimssidele sööstma.

Ent te eksite, kui arvate, et antikvaari hing seiskab pärast väsitavat andumist oma kontrollmehhanismid, võtab aja maha, et lihtsalt olla või vahest mõni pikem väljasõitki teha. Ei, nagu salasilml jääb ta kirglikult oma eksemplaride edasist elusaatust jälgima.

Venuse lugu

Brisseau puhastab tolmukorra alt kaks õhtumaa müüti armastusest. Töö on iseenesest väga tundlikult tehtud, päevavalgele tulevad ka tähendusvarjundid, kuhu tahes müütide ajalooline elu neid ka poleks jätnud.

"Salakirgedes" ärkab me silme ees ellu võidutõotaja Venus, kõigi roomlaste (tinglikult selle Rooma Impeeriumi, mis kultuuriliselt tänapäevani ulatub) ema.

Filmi avakaadris lamab paljas naine linadel, silmad suletud, käsi häbemel. Kuid mitte selliselt nagu Giorgione "Lamav Venus", ümbritsevat mitteteadvustav, kergesse suigatusse vajunud kaunitar loodusidüllis. Pigem ikka interjööri suletud Manet' asjade seisust vägagi teadlik prostituut Olympia, kelle käsi päris üheselt mõistetavalt ja väljakutsuvalt naiseile osutab. Ehkki kaadri kompositsioon järgib hoopis Manet' tsitaati Cézanne'ilt ("A Modern Olympia") – daam lopsakate kardinat ja nende taha varjunud tumedate figuuridega.

Ka Brisseau' Venust raamivate tüllide taga peitub müstiline figuur suure linnu, kotka või kulliga. Ent see looritatud naisekuju ei tekita tunnet, nagu oleks keegi enne meid intiimsele situatsioonile peale sattunud, vaid buduaar ja selle sünges valguses ennast rahuldav naine mõjuvad endistviisi privaatsest.

Hämmingut tekitab aga järgnev, kui naine hakkab Bachi saatel üha groteskselt, samal ajal masturbeerides, liikuma kui *catwalk*'iv mannekeen. Kui kaadrisse vilksatavad laua-, tooli- ning inimjalad, saab äkki selgeks, et oleme sattunud striptiisibaari. Teekond privaat-sfäärist avalikku lõpeb kaadriga letitugusest baaridaamist, kelle nägu (Sabrina Seyvecou) vägagi üht teist Manet' baaridaami meenutab ("Baar Folies-Bergère'is").

Palja naise orgastiline tantsufinaal paneb mehed lavale tungima, ent turvameeste seksumisel kehtestatakse uuesti Venuse/Olympia/Nathalie (Coralie Revel) puutumatus: need naised on vaatamiseks, imetlemiseks, armastamiseks, aga mitte kunagi omamiseks.

Sellise teatraalse sissejuhtava stseeniga on Brisseau andnud võtme järgneva läbinägemiseks, ise läheb ta aga mõneks ajaks harjumuspärasemat popkultuuri visuaalsust ja Hollywoodi-laadseid sündmusi konstrueerima. Brisseau' filmikeel jääbki sümbolismi ja naturalismi vahele pendeldama.

Venuse müüt ei piirdu aga viidetega kunstiajalukku, vaid leiab verbaalse ja karnaalse väljenduse Nathalie' tegelaskujus.

Endisest baaridaamist Sandrine'ist (Sabrina Seyvecou) saab Nathalie' hoolealune tema klassikalise-manipulatiivses armukoolis. Nathalie õpetus lähtub meeste psüühika peenustest ning sisaldab õpilase jaoks nii teoreetilist kui praktilist poolt, kuhu kuuluvad ka tree-

ningud enne välitöid (kui nüüd kasutada akadeemilis-formaalset keelt). Iseenesest mõista toimub teadmiste edastamine ja ratsionaalne tegevus ikka meelelises vormis.

Geiõalikkude hommikumantlisse rõivastunud hundiilmne Nathalie seletab voodis *femme fatale*'i olemust: kätteandmatuse saladus peitub armastuse vältimises, tunded on saatustlike naiste surm. Nathalie' väitel peitub enamuse *femme fatale*'ide mänguili põhjus nende friigidses lesbilisuses.

Praktikas näeb õpetus ette mehe ümber sõrme keeramist võimalikult paljude "ei"-dega, mõne aja möödudes enese kätteandmist, mis peab kindlasti sisaldama suurepärasest orgasmsimuleerimisest stseeni, ning seejärel mahajätmist, soovitatavalt mõne lesbilise sõbrannaga. Sandrine sooritab selle ülesande kui näidiseksemplari Nathalie' kirjutamata õpikust valimi nõuetele vastava ametnikuhärra Delacroix'ga (Roger Mirmont). Pole vaja mainida, et mehe hävitamiseks rakendatavad meetodid seisnevad ka häbematuses peibutus- ja peitusemängudes, õokeerivate situatsioonide loomises ning armukadedususside nuumamises.

Ja nii nagu töötati – võit kuulub Venustele ja Olympiatele.

Vana-Rooma kultusejumalanna Venus ning tema renessansiaegne armastuse- ja iluideaali kloon on impressionismis kaotanud oma ülla sisu ning saanud taevase armastuse puudumise võrdkujuks. Ent ka maise armastuse puudumise võrdkujuks, kuivõrd lihaliiklalt väljapakkuvaid saatustlike naisi võib vaadata, aga mitte võtta. Jah, neid tuleb armastada, aga nad ise ei armasta kunagi, neid ei tohi puudutada, küll aga võivad nad seda ise, kui neil peaks selline tahtmine muidugi peale tulema. Igal juhul dirigeerivad kasinat kodanikke jultunud, ent ihaldatavad jumalused stripilaval. Brisseau läheneb müütidele deduktiivselt. Venus ja tema ajaloo poolt modifitseeritud mõtteviis kehastub konkreetse naise Nathalie's, kelle naiseks sirgumist ehk Venuse sündi mõjutas ema laibiilne eluviis ja suhted meestega. Ehk siis, kui viitsiks Brisseau' vihjeid järgida, võiks Venuse müüdlile anda korraliku psühoanalüüsi. Ja mitte ainult sellele müüdlile.

Lugu don Juanist ehk Peetri pidusöögist

Teisest poolajast sekkub mängu veel üks suur müüt armastusest, millele Brisseau on algusest peale ka õrnenelt vihjanud. Tegu on kesk-aegse õpetliku legendiga jumalakartmatust aadlikust ja tema kohutavast, ent õiglasest lõpust, mille on kõige jõulisemalt kultuurilukku salvestanud klassikalise teatri truu teener Molière. Filmis kehastab seda *homme fatal*'i korporatsiooni bossi poeg Christophe (Fabrice Deville), kelle alluvuses Sandrine ja Nathalie töötavad.

Brisseau otsib ka Christophe'i kristlikku moraali ja surma eiravale mõtteviisile põhjust tema lapsepõlvest: poisiohtu Christophe ei teatanud kellelegi ema südamerabandusest ning viibis kaks nädalat laguneva laiba kõrval, aegajalt vaid imikust öde toites. Pärast seda ei hooli Christophe enam millegistki.

Nagu don Juan võrgutab ta kõiki naisi selleks, et nad maha jätta. Vallutab ja omab neid, kuni nad ammenduvad. Naised usuvad, et just nemad on need, kes Christophe'ile midagi uut pakuvad, kasvõi äärmusteni välja, kasvõi enese süütamise ja bensiniileekides põlemiseni ta silme ees, kuid Christophe'i vaid tüütab see mõttetu traagilisus.

Christophe on tüüpiline Camus' absurdi-inimene, donjuanismi ehe eksemplar. Ta on tuleviku ja lootusteta inimene (mitte et ta kurdaks selle üle), kes ammendab end destruktiiivsel, valimatul ning jumalat, saatust või ükskõik millist igavikulist pretensiooni ning fataalist ideed trotsival viisil. Christophe mängib kõrgete panustega, sest riskida pole millegagi. Ta on siin ja praegu oma tahtmist maise riigis ning ta ei kohku tagasi mitte kellegi ega millegi ees. Brisseau paneb selle rebasenäoga kaunitari oma lossi müüride vahel dionüüsilisi pidusöö-

Kõrgete panustega mängiv Christophe on tüüpiline Camus' absurdi-inimene, donjuanismi ehe eksemplar, kes võrgutab kõiki naisi selleks, et nad maha jätta.

Ka Venused ja Olympiad peavad oma võitudeks vaeva nägema.

ke-orgiaid korraldama. Sinna pääsevad vaid kutsutud nagu Schnitzleri "Unenäonovellis" (Kubricku "Eyes Wide Shut").

Nagu don Juan, mässab ka Christophe oma isa vagatseva maailmakorra vastu ning allub finaalil silmakirjalikult isa soovidele. Kiriku ja abielu rüppe heitmisega loodab Christophe võita *jackpot*'i oma eksistentsi hasartmängus, mis isa surmateate kättesaamisel ka õnnestub, pannes Christophe'i kuulutama: "Le president est mort! Vivre le president!"

Mida arvab antikvaar neist asjust?

Müütide ja nende tõlgenduste detailne käsitus saadab käsitlejale bumerangina tagasi nõudmise võtta seisukoht müütide teemade suhtes. Seda juhul, kui tegu pole referaadiga, milles "Salakirgi" süüdistada muidugi ei saa. Milline võiks olla Brisseau' seisukoht?

Brisseau' positsioon on tuvastatav nende kahe müüdi reaktsiooniproduktis, ta asetab ülkirjeldatult desinfitseeritud müüdid kaas-aegsesse elusituatsiooni ning jälgib nende reageerimist uutes tingimustes.

Reaktsiooni saadused on sellised: Venus (Nathalie) langeb don Juani (Christophe'i) manipulaatsioonide võrku ning saab tunda kõige traagilisemat armastust ja kõige mõrtsukalikumat armukadedust. Kui müüdi don Juan ei armastanud pimestunult kedagi nii, et see teisi armastusi varjutanud oleks, siis filmi lõpus ilmutab Christophe salakirge ning pimedat armastust oma õe Charlotte'i (Blandine Bury) vastu. Tundub, et Christophe'i pulmaööst pidi kujunema mitte tema naise, vaid õe "süütuse" võtmise riitus – sündmus, mida Christophe oli vaid petinguid lubades ammu oodanud. Ma ei tea, kas ta jõudis lõpuks selle ka ära oodata või põletas enne teda nähtamatu leek. Venuse õpilane Sandrine ületab oma õpetajat: don Juani viimase ohvrina ei kaota ta oma südant täielikult ning nopib saatuse tahtl müütide kokkupõrkest mahlaseid võiduvilju.

Filmi naturalistlikult kujutatud siinpooolsuses saavad kõik väljateenitud tasu: Christophe surma, Nathalie esiotsa vangistuse ja seejärel perekonna, Sandrine aga pool finantskuningriiki koos printess Charlotte'i ja käskjala Delacroix'ga.

Brisseau kukutab mõlemad armastuse puudumise müüdid armastuse endaga, see armas-

tus aga lõpeb nii Nathalie'l kui Christophe'il kollapsiga, nii et valitsema jääks justkui Sandrine'i armastusega elu. Kuniks ta kohtub metroomi sissepääsu juures vangist vabanenud Nathalie'ga. Nende sõnatu pösesuudluste vahetus paiskab viimase Brisseau armastuse surmasõlmene õhku küsimuse Sandrine'i ja Nathalie' suhtes: kas see seisnes vaid kaaraadlikus teadmiste jagamises või milleski sügavamas, mida üksteisele üles ei tunnistanudki?

Ja millega tegeleb "Salakirgede" teine, sümbolne tasand, mis filmi sidusat süžeed ja naturalistlikku filmikeelt aeg-ajalt katkestab? Kuidas mõista looritatud naist suure linnuga, kes ilmub kella tiksumise saatel iga kord, kui kaks armastuse müüti kohtuvad Nathalie' ja Christophe'i ühisstseenides?

Molière'i "Don Juanis" võtab looritatud naise kuju Vaim, kui edastab sõnumit teispoolest: "Don Juanile on jäänud veel üksainus hetk, et kasutada taeva halastust. Kui ta siinsamas pattu ei kahetse, siis on tema hukatus otsustatud" ("Don Juan", 1964, lk. 78).

Looriga naine ja lind on kohal ka Christophe'i surmastseenis, kui naine kummardub teda suudlema ning lind südant nokkima. Lind, juhul kui ta on kotkas, võiks viidata Prometheuse karistusele jumalatele vastuhakamise pärast. Ka Prometheus on Camus' järgi absurdi-inimene.

Kui sümbolite valik väljendab Brisseau' enese positsiooni, siis võiks arvata, et Brisseau tunnistab seda teispoolest, mida tema kangela-Christophe eitab (või vähemasti ei arva, et sellesse uskumisest oleks siinpooleluses mingit tolku). Seega inimene, kes saadab kotka absurdi-inimest karistama, peab tunnistama üleloomuliku võimu ja ettemääratuse kohalolu ega saa ise olla absurdi-inimene. See aga ei tähenda, et Brisseau oleks kristliku tõe kuulutaja.

Brisseau' uitkäik radikaalsustes toimub humanismi sandaalides: Brisseau jaatab armastust, saatust, julgust mängus osaleda ning samuti loodab ta tegude eest suhteliselt õiglasel tasumisele. Antikvaarina kuulutab ta teile vanu ja mugavaid õhtumaa sinivereliste väärtusi, mis lubavad mõõndusi teha nii mõneski kristlikult keelatud valdkonnas, näiteks homoseksuaalsuses ja intsesis.

KRISTIINA REIDOLF

KUNST

Kunstimuuseumi viimane näitus Rüütelkonna hoones

Täna kell 22 avatakse Eesti Kunstimuuseumi Rüütelkonna hoones näitus "Kohatunne. Eesti kunsti klassika XVIII sajandist 1940. aastani". Kell 22.30 toimub kontsert. Esinevad Eneli Hiimaa (flööt) ja Jelena Ossipova (klassikaline kitarr). Muuseum on lahti kella üheni öösel.

Nagu eelmisedki kunstiklassika väljapanekud on ka see näitus üks etapp KUMU püsiekspositsiooni loomise teel. Seekordsed teemad on "paikus" ja "kohatunne". Lokaalselt on pigem tegutsemise kontekst, mõtteviis või hoiak, mitte tegevuspaik. Nii XIX sajandi baltisaksa maalijate looming kui 1930. aastate Pallase koolkonna esindajate tööd kinnitavad, et provintslikkus ei pruugi tähistada kolkust, vaid positiivset enesekeskust, ühise elamisruumi jagamisest tingitud kogemust. Näitusel näeb taas Johann Köleri, Amandus Adamsoni, August Weizenbergi, Kristjan Raua, Nikolai Triigi, Konrad Mäe, Jaan Koorti, Aleksander Vardi, Adamson-Ericu, Kaarel Liimandi teoseid, tavapärasest rohkem on väljas skulptuuri. Kõrvalepõikena ekspositsiooni põhiliinist eksponeeritakse Eduard Wiiralti 1929. aasta hiliissuvel Antrainis valminud inimlikele nõrkustele osutavaid fantastilisi päid. Näituse valgustundliku graafikaosa tööd vahetuvad iga 3-4 kuu tagant. Kuraator on Tiina Abel.

► Homme kell 15 on väliskunsti muuseumis taas "Laupäevaakadeemia" sarja loeng.

Näituse "Balti rokokoo: Läänemereaaide XVIII sajandi fajanss" kuraator Kersti Kuldna räägib fajansist kui materjalist, kaubandus- ja kunstisidemetest Läänemere ääres ning rokokooajastu kommetest ja olustikust, mis peegelduvad XVIII sajandil valmistatud fajanssesemetes.

► 3. VI avati Tallinna Kunstihoone galeriis soome skulptorite Heli Ryhäneni ja Anne Meskaneni näitus "Skulptuurid". Näituse nimetus on pisut eksitav, noorte soomlannade ruumiinstallatsioon meenutab pigem *Kunstammer*it, rariteetide, veidruse, ebaloomulikkuse kogumikku. Nad ei esita küll süstematiseerimatult neid kõitnud eripärasid, vaid on keskendunud inimesele. Pehmest materjalist suured ja väikesed nukud on esitatud kummaliste, isegi võõristust tekitavate märkidena: neil on kas liiga suur pea või liiga tiilukesed jalad; nad meenutavad veel sündimata loodeid; nende pea või nägu on kokkusurutult omandanud moonutatud vormi. Pehme, soe, turvalisustunnet tekitav materjal ning mahe värvivalik suurendab võõristusefekti veelgi. Soomlannade "skulptuuriruum" testib omamoodi vaataja tolerantsi, mõtteavarust, aga ka valuläve.

► 2. VI avati Tallinna Linnagaleriis noore maalikunstniku Tõnis Saadoja bakalaureusetöö "Harjutus". Harjutus kui viimane juhendatud õppeülesanne loob näitusele kontseptuaalse raamistiku. Saadoja ei ole eesti kunstis tundmatu nimi: ta osales multu eesti kunstimuuseumi näitusel "Paratamatus elada ühel ajal" ning koos Maarit Murkaga Vaala galeriis. Kaido Ole õpilasena esindab Saadoja eesti maalikunsti viimast sõna, kus maalilised väärtused on taandunud kontseptuaalse ja kontekstuaalse mõtlemise ees. Seeria koosneb viiest pildist, mis kujutavad maali valmimise protsessi alusjooni: sest kuni selle eksponeerimiseni välja: üks maal viies "vaatuses".

► 7. VII avatakse EKA galeriis graafikamagistrant Juha-Pekka Pohjalainenini magistrinäitus "Siuetipidid", alapealkirjaga "Lihtsad pildid keerulistes süsteemides". Pohjalainen on läbi uurinud ja magistri-töö teooriaosas lühidalt ka markeerinud ajaloo siluetikasutuse olulisemad ilmingud. Näituseprojek-tis lähtub ta Soomes Emil Cedercreutz'i muuseumi neegerteenija siluetist, tuletab-konstrueerib sellest enamiku oma ekspositsioonist. Näituse sõnum on rassismi- ja kolonialismililmingud tänapäeval ning sellega kaasnevad probleemid. Pohjalainen kaitseb oma magistritööd näitusel 8. VII kell 10. Magistri-töö juhendaja on Enno Ootsing, oponent on Jaak Kangilaski.

► 1. VI avati rahvusraamatukogu fuajees Ülle Mesikäpa esimene autorinäitus Tallinnas "Mesikäpa magusad asjad". Oma töödes armastab kunstnik kasutada eelkõige looduslikke ja traditsioonilisi materjale nagu hõbe, kuld, kivid, klaas, puit, luu, pärlmutter, korall, kookosekoor j.m. Näitusel on eksponeeritud üldkujult minimalistlikud, sirgjoonelised, kohati jõulised ehted.

► Kuni 11. VI on TPÜ keeltemaja fuajee galeriis Naba väljas noore kunstniku Pille Vassari maali-näitus "Tobiasele". Väljapanek on kummardus õpetajale ja suurele eeskujule Peeter Mudistile, kel ilmus hiljaegu kunstiraamat "Illustreeritud Mudist ehk Tobias". Selle idee haakub ka Vassari püüdlus-tega, et sünniks kunstiteos, mis loodud hoole ja armastusega.

► Sally stuudio lõpetab hooaja kahe näitusega. 3. VI avati Ülemiste keskuse II korrusel stuudio täiskasvanud maalijate Rene Kari juhendamisel valminud tööde väljapanek ja täna kell 14 avatakse stuudio ruumes (Uus tn. 16/Aia 13b) laste ja noorte "viguriga" tehtud Tallinna raekoja fotode näitus.

► Homme avatakse Haapsalu Linnagaleriis Jaan Toomiku maalinäitus. Toomiku töid on viimasel ajal mujal maailmas rohkem nähtud kui Eestis: mullu Veneetsia biennaali kuraatorinäitusel väljas olnud video "Peeter ja Mart" on võetud biennaali valiknäitusele Lõuna-Itaalia linnadesse, alates 11. XI võib seda videot näha Põhja-Hispaanias San Sebastianis, alates 1. V on kunstniku töid võimalik näha ka Küprose Nikosia kaasaja kunsti keskuses Küprose Euroopa Liitu astumise puhuks korralda-tud näitusel "Keha kunst". Haapsalus näeb Haap-salust pärit Toomiku uusimat maaliloomingut. Sõl-tumata maali spetsiifikast, ei lase kunstnik end pei-butada traditsioonilise tehnika võimalusteküllusest, vaid kasutab seda, mis hädavajalik. Tulemus on vi-sualiseeritud seisund, vaba dekoorist ja esteetili-sest niudevööst, mis peaks informatsiooni vaataja-le suupärasemaks muutma.

► 1. VI avati Haapsalus taas Evald Okase muu-seum. Vaatajaid ootab uuendatud Evald Okase graafika ja joonistuste ekspositsioon. Võib näha va-nameistri 1960. aastate välisreisidest inspireeritud graafilisi sarju ning joonistusi ja akte. Üllatuseks on Evald Okase 1930. aastate maalid, mida pole-gi seni eksponeeritud. Programmi mahub fotonäi-tus "Väikeste majade Haapsalu", rahvusvaheline kuumaklaasi *workshop* ja klaasinäitus "Maritima", kunsti suvekool, Eesti Maalikunstnike Liidu näitus "Ma olen olnud Haapsalus" jpm.

► Homme kell 15 avatakse Kuressaare Raegale-riis ja kultuurikeskuses pikaajalises rahvusvaheli-ses koostöös valminud näitus "100 Open Windows / 100 akent". 100 elusuurust 17 Euroopa linna koduakna fotot annavad vaatajale võimaluse suhestuda Euroopa ühiskoduga inimlikul ja samas atraktiivsel moel. Kohalike raadiosaadete helitaust annab aimu Euroopa paljumeelsusest ja installeerit-ud akendesse piiludes on võimalus vaadata vöö-rast televiisorit. Kolme aasta jooksul on plaanis se-da väljapanekut eksponeerida vähemalt kaheksas linnas. Näituse on ette valminud ühendus Kunsti-suvi koostöös eelkõige Flandria (Belgia) linna Kuurnega. Näituse kuraator on Sirje Eelma. Pressi-esitus Tallinnas on 7. VI kl. 16 City Plaza kohvikus (Tartu mnt. 2, VI korrus). Esitatakse 15-keelset kunstkataloogi, videot "Ypres 25.03.2004" ja tut-vustatakse ka X "Kunstisuve" kogu programmi.

► 29. V peeti Narva kunstigaleriis traditsioonilist kunstnikupäeva. Tänavu oli see pühendatud Sal-vador Dalí 100. sünniaastapäevale. 53 Narva, Ivangorodi, Kohtla-Järve, Jõhvi ja Tallinna kunst-niku eksponeerisid sürealismi suurkuju loomin-gust inspireeritud töid. Päeva külaline oli Tallinna Katariina gild eesotsas Kaire Taliiga. Sündmuste ahela avas teatri VB *performance* "Aastaajad. Mit-gard".

► Kuni 10. VIII on Jäneda klaasgaleriis vaadata näitus "Akvarellisuvi". Eksponeeritud on 70 akva-relli 19 kunstnikult, kelle seas Valli Lember-Bogatkina, Mari Roosvalt, Mall Paris, Tiina Tarve ja Rein Mägar.

► 1. VI avati Lihula mõisas kogu suve kestev näi-tus "Naise elu". 20 eesti kunstnikku analüüsivad eesti naise elu erinevate meediumite – maali, graafika, aga ka keraamika kaudu. Näha saab Orest Kormašovi, Valev Seina, Mari-Liis Laane-maa, Marie Soosaare jt. töid.

► 28. V – 1. VII resideerib Mooste külalisateljees serbia installatsiooni- ja tekstiilkunstnik Tamara Jelaca. 5. VI on kella 11 – 16 Mooste mõisapäe-val MokSi uksest avatud ning saab tutvuda ka Jela-ca kunstiga. Kunstnik on õppinud Belgradi ülikoo-li tarbekunsti ja disaini teaduskonnas tekstiili. Ta on loonud keskkonnainstallatsioone, kudunud raa-matuid, tikkinud koomikseid, aga valmistanud ka traditsioonilist tekstiilkunsti. Mooste mõisapäevadel töötab veel Signe Kallsoni viltimise töötuba, väljas on Priit Pajose maalinäitus "Külas", soomlannade Lost Foundationi väljapanek ja näidatakse video-ja filmiprogrammi MokSi arhiivist.

► Kuni 13. VI on Vilniuse Kaasaja Kunsti Kesku-ses vaadata Vilniuse Xli maalitriennaal "Maali-kunsti seitse reeglit". Kuraator Ignaz Kazakevicius valis oma näitusele eesti maalikunstnikest Alice Kase, Tiina Tammetalu, Mari Roosvalti, Valeri Vinogradovi ja Mall Parise tööd. Ekspositsioon on seekord korraldatud mitte esindatud maade, vaid näitust läbivate suurte teemade järgi. Ligi pool va-litud osavõtjaid olid leedu kunstnikud, ka esimese preemia pälvis leedu maali-ja Vaitkunieni.

► 24. V avati Bremeni Kunstihoones näitus "Albrecht Dürer. Ristija Johannes – Tallinnast taga-si! Püha Onufrius ja teised pühakud". Üle kuue-kümne aasta jõudis Albrecht Düreri maalitahvel "Ristija Johannes" taas koju Bremeni Kunstihoo-nesse, kust see kadus II maailmasõja ajal. Saksa renessanssgeeniuse Düreri maali väärtustav poliiti-line tähelepanu tõestas kunstipärandi tähtsust tä-nases Euroopas. Kunst tõi kokku kahe maa valit-susjuhid ning andis Eestile võimaluse tutvustada end rahvusvahelise pressis ees kultuuri ja seadusi väärtustava maana. Saksa meedias on Düreri maa-li tagastamine leidnud ülimalt positiivset ja rohket vastukaja.

► Kuni 6. VI on Salzburgi galeriis Diakone-Zen-trum vaadata Eesti ja Austria kunstnike ühisnäitus. Eestit esindavad Mare Vint, Andres Tolts ja karika-turist Eduard Tüür. Tolts ja Vint esinesid kumbki 15 viimasel ajal valminud tööga (Vindilt sarjad "Maa ja taeva vahel" ning "Müürid", Toltsilt sari "Tekstuur"). Austerlane Peeter Rilder esineb Balti-teemaliste maalidega ja Regina Rieder fotosarjaga "Reis Eestisse – 2003". Mõlemal on olnud näitus ka Eesti rahvusraamatukogus. Alates 15. VIII eks-poneeritakse näitust Obernbergi kunstimajas.

► 26. V avati Saksamaal Lichtenwaldes rahvus-vaheline tekstiilidisaini näitus "Rooms for Free". Eesmärk on tutvustada tekstiilitudengite ideid ning luua kontakte nn. vana ja uue Euroopa Liidu kõrg-koolide vahel. Esimesest üritusest võtavad osa nelja4 riigi kunsti- ja disainikõrgkoolid: Saksa-maalt Halle, Berliin ja Schneeberg, Tšehhi Vabarii-gist Praha ja Liberec, Poolast Łódź ja Eestist EKA tekstiilidisaini osakond. Tudengitel oli ülesanne si-sustada üks ruum Lichtenwalde renoveerimata barokkloosis. EKA tekstiilitudengite tööde teema oli barokk, *punk*, *pattern*, *beauty*. Kuraatorid on tekstiilidisaini osakonna professor Mare Kelpman ja magistrant Annike Laigo.

► 31. V avati Eesti Instituudi ja Arvo Iho koostöös sündinud fotonäitus "Mereline Eesti" Olešnice lin-navalitsuse ärkligaleriis. Varem on Eesti Instituut ja välisministeerium näidanud "Merelist Eestit" suure eduga Ungaris, Rootsis ja Poolas, sellel suvel ring-leb see Tšehhimaal, kus on juba üleval olnud Pra-has Eesti saatkonnas ja Česke Budějovicis. Iho näitus tutvustab Eestit kui merega lahutamatult seotud maad: fotodel on kiviaedadele tõstetud va-nu paate, merele minevaid kalureid, sadamasse sõitvaid laevu ja päikeseloojangut merel kujutavad tööd.

MUUSIKA

Eesti muusika Londonis ja Oxfordis

26. ja 27. V andis Suurbritannias kaks kontserti Eesti trio koosseisus Arvo Leibur (viul), Terje Te-rasmaa (vibrafon) ja Heiki Mätlik (kitarr). 26. V esineti Oxfordi Mansfieldi kolledži kirikus, esitati Bachi, Mederi ja eesti heliloojate teoseid. Sooja vastuvõtu saanud kontserdi korraldamist toetas Oxfordi Littlemore'i kiriku pastor Bernhard Schünemann. Schünemannil ja Littlemore'i kirikul on eesti muusika tutvustamisel juba pikem tradit-sioon; 2001. aastal pühendas Arvo Pärt kirikule oma teose "Littlemore Tractus". 27. V astus trio üles Londoni maineka Royal Festi-val Halli kammersaalis Purcell Room. Korraldami-sel osales Latin American and Caribbean Society, mis edendab Euroopa ja Ladina-Ameerika muusi-ka sidemeid, korraldades vastavate saatkondade toel riikide muusika kontserte.

Osa kavast oli pühendatud hispaania ja ladina-ameerika heliloojatele (Granados, de Falla, Piazzola). Kontserdi teises pooles kõlas eesti heliloojate muusika: Ester Mägi "Huikeid", Erkki-Sven Tüüri "Drama" ja Raimo Kangro "Kevadnägemused" op. 66. Nimetatud teosed olid Suurbritannias ettekan-del esmakordselt.

Tormise "Ingerimaa õhtud" USAs

Taas on USAs kõlanud Veljo Tormise koorisari "Ingerimaa õhtud" suurtsüklist "Unustatud rah-vad". Selle esitas Massachusettsi osariigis Cam-b-ridge'is tegutsev kammerkoor Musica Sacra oma neljaosalisel heategevuskontserdil "Songs of Love and Nature" *Old Cambridge Baptist Church's* 22. V. Dirigeeris Mary Beekman, kes seisab koori ees juba 25. hooaega. Samas kavas kõlasid veel Jo-hannes Brahmsi "Armastuslaulud-valsid", Ben-jamin Britteni "Lillelaulud" ("Flower Songs"), sa-muti Ameerika jazzmuusika seaded, autoriteks Dave Brubeck, Cole Porter ning Kirke Mechem.

PRIIT KUUSK

Moniuszko-nimeline laulukonkurss

13. – 22. V toimus Varssavis V rahvusvaheline Stanislaw Moniuszko nimeline laulukonkurss, mil-le ajal viidi läbi ka V Poola lauluõpetajate rahvus-vaheline sümposioon teemal "Vokaalkunst XX ja XXI sajandi vahetusel".

Kolme päeva jooksul kuulati paljude Poola laulu-

õpetajate kõrval mitmete tuntud laulupedagoogide ettekandeid, teiste seas esinesid loengutega Ger-hard Kahry (Annely Peebo ja Juhan Tralla õpetaja) Viinist ja Tom Krause Hamburgist. Samuti tegi tun-niajalise ettekande EMA professor Mati Palm Eesti-Poola kultuurisuhetest pärast vabanemist Vene tsaarivõimu alt ning Eesti professionaalse laulu-

FILM

kunsti arengust tänaseni.

Eesti etnofilm võitis Moskva festivalil debüüdi-preemia

24. – 28. maini Moskva peetud visuaalse antropo-loogia festivalil osalenud üle 70 filmi seast valiti selle festivali ainukese preemia vääriliseks eesti fil-mitegija Janno Simmi debüütfilm "Sügis Obi jões". Praegu Norras Tromsö ülikooli magistrantuuris vi-suaalset antropoloogiat õppiva Simmi film võitis festivali debüütfilmide võistlusprogrammi preemia väikerahva kultuuri sügavuti käsitlemise eest. "Sü-gis Obi jões" vaatleb hantide traditsioonilise elulaa-di toimetulekustrateegiaid tänapäeva elulaadi pea-letungi taustal. Filmi tegemiseks käis ta korduvalt Siberis ekspeditsioonidel, jäädvustades hantide elu läbi nelja aastaaja. Võtete ajal elas ja töötas Simm abilisena handi perekonnas.

Noor filmipõlvkond tulekul

Eesti filmi suvepäevade raames esilinastus eile õh-tul Piritä kloostris varemates neli uut lühimängufilmi Eesti noortel režissööridel.

Esmakordselt jõudsid publiku ette Tanel Toomi "2.68" (peaosas Mait Malmsten), Margus Paju "Teispool vihma" (osades Nero Urke ja Risto Kü-bar), Kaupo Kruusiaugu "Sünnipäev" (osades Tam-bet Tuisk ja Carita Vaikjärv) ja Anu Auna "Liivakel-lade parandaja" (osades Karol Kuntsel, Maria Soo-mets, Peeter Tammearu ja Janek Joost). Kõik neli noort režissööri õpivad Tallinna pedagoogikaüli-kooli filmi ja video õppetooli teisel kursusel mängu-filmi režissöörideks. Kursuse juhendaja on Jüri Sil-lart. Eesti noore filmipõlvkonna filmiprogrammi saab 4. – 6. VI näha kinos Sõprus ja Eesti audio-visuaalset loomingut koondavas teleportaalis ITV. Kuni 6. VI on Café Anglais's üleval ka noorte režis-sööride filmifotode näitus.

TEADUS

► Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Eesti Teaduste Akadeemia kutsel külastas 31. V kuni 2. VI Eesti teadusastuti USA Rahvusliku Teaduste Akadeemia president, rahvusvaheliselt tuntud teadlane Bruce Alberts.

Prof. Alberts tutvus Eesti TA ja Tartu ülikooliga, kohtus Eesti peaministri Juhan Partsi, Eesti TA presi-dendi Jüri Engelbrechti ning haridus- ja teadus-ministri Toivo Maimetsaga. Ta pidas Eestis kaks avalikku loengut: ülikoolis käsitles ta teaduse ja hariduse tuleviku suundumusi, Tallinnas Eesti TA majas kvaliteetse tippteaduse arendamist ja selle majanduslikku tagamist. Üks ettekande põhiteese oli teaduse juhtrollist ühiskonna tehnoloogilises ja sotsiaalses arengus.

RTA on ligi 2000 tippteadlast koondav kaalukaaim USA teadusühendus, mis teostab teadusuuringuid valitsusasutuste tellimisel. Akadeemia loodi föde-raalvalitsuse poolt juba 1863. aastal ning selle põ-hikirja kinnitas oma allkirjaga toonane USA presi-dent Abraham Lincoln. Ka Albert Einstein, nagu paljud teisedki maailmas tuntud teadlased, on ol-nud selle akadeemia liige.

VILLI EHATAMM

► Üliõpilaste teadustegevuse innustamiseks ja toetamiseks on Eesti TA juba 1994. aastast and-nud välja auhindu parimate uurimistööde eest. Akadeemia tunnustust on üliõpilastel võimalus taotleda ka tänavu.

Eesti TA juhatus kuulutas välja 2004. aasta pari-mate üliõpilastööde konkursi. Kavatsetakse välja anda kuni 20 2500 – 4000 krooni suurus au-hinda. Teadustööde võistlusel võivad osaleda Eesti ülikoolide üliõpilased ja eesti päritolu üliõpilased välismaa ülikoolides, kui nad töö esitamisel jätka-vad ülikoolis diplom-, bakalaureuse- või magistri-õpet või on lõpetanud need perioodil 1. IX 2003 – 31. VIII 2004.

Konkursile võib esitada õpingute ajal lõpetatud ning vormistatud teadustöid, samuti nende tööde tulemuste põhjal avaldatud teaduspublikatsioone, kui üliõpilane on ainus või esimene autor. Esitata-vad tööd võivad olla vormistatud ka diplom-, ba-kalaureuse- või magistritööna. Vastu võetakse töid (kõidetult), mille koos isikliku kirjaliku avalduse ja vajalike isikuandmetega (nimi, aadress, õppeasutus, eriala, kursus, telefoninüm-ber, e-post) esitavad või postiga saadavad tööde autorid ise. Tööle lisada juhendaja kirjalik arva-mus. Võõrkeelne töö peab sisaldama ka eestikeel-se pealkirja ja lühikokkuvõtte. Töid võetakse vas-tu 15. septembrini aadressil Eesti Teaduste Aka-deemia, Kohtu 6, 10130 Tallinn.

V. E.

ARON STERN

26. V avati Tallinna lähisel Jõelähtme kirikus võlvide peal meeleolukas näitus Saha kabelist. Ajalooliselt Jõelähtme kirikuga kokku kuulunud 15. sajandil ehitatud Saha kabel seisab künkal uhkes üksinduses suurtest teedest eemal ja nii pole ta kaugema rahva seas kuigi tuntud.

Näitus on üles ehitatud legendidele ja 1960ndatel toimunud restaureerimistöödele, mida illustreerib rohke pildimaterjal. Ajaloolist hõngu lisab kiriku võlvidepealne, kuhu pääseb mööda kitsast müüritreppi. Võlvidele on liikumiseks rajatud laudteed, näha saab katuse- ja võlvkonstruktsioone. Näituse avamise lõpetasid kirikukontserdiga Marek Talts klassikalisel kitarril ja Anu Mänd viiulil. Näitus jääb avatuks sügiseni.

Näitusega tähistatakse ka Rebala muinsuskaitseala muuseumi 10. aastapäeva – kaitseala keskusehoones asuvas muuseumis on avatud Jõelähtme kivikirstkalmeid tutvustav püsiekspositsioon.

MARGIT PÄRTEL

SUVEÜRITUSED MAAKONDADES

JÕGEVAMAA

05.06. Jõgeva maakonna memme-taadi pidu Kuremaal. 25.06. Palamuse amatööriteatri esitusel O. Lutsu "Tagahoovis" Palamusel Rehe-Mödre aida õuel. 19.06. käsitöölaad ja Enköpingi päev Laiuse lossivaremetes. 21.-22.06. festival "Helisev suve-öö" Jõgeva linnas ja vallas. 22.06. folkloorifestival "Baltica" Põltsamaa kultuurikeskuses. 23.06. "Vaiga jaskar" Jõgeva linnas. 10.07. veinipäev Põltsamaa Roosisaarel ja lossihoovis. 17.07. diskorite suvepäevad Palamuse laululaval. 18. – 30.07. XI puhkpillimängijate suvekool Põltsamaal. 22. – 30.07. puhkpillimängijate kontserdid Põltsamaal. 24.07. Saadjärve Beach Party Tabiveres. 2., 9., 16., 22., 30.07. Palamuse amatööriteatri esitusel O. Lutsu "Tagahoovis" Palamusel Rehe-Mödre aida õues. 31.07. puhkpilliorkestri festival "ToPoF 2004" Torma Rahuorupargis. 31.07. suur veepidu Mustvee rannas. 31.07. kultuuripäev vöökudujatele Põltsamaa kultuurikeskuses 07.08. järve muusikakontsert Koogi külas, 09. – 14.08. X keelpillimängijate suvekool Põltsamaal. 14.08. keelpillimängijate kontsert Põltsamaa kirikus. 14.-15.08. Theodor Lutsu filmipäevad Palamusel. 21.-22.08. 770 aastat Palamuse esmamainimisest.

JÄRVAMAA

Paide suveüritused. 05.06. meistrite laad Vallimäel: rongkäik, rahvamuusika kontsert, Türi laste moe-show "Emad õmblevad, lapsed näitavad", Vao näitering etendus "Tohuvapohu". 23.06. maakaitsepäeva tähistamine ja võidutule üleandmine Keskväljakul. 01. – 10.07. VII Paide paepäevad. 01.07. Leipzigi lastekoori kontsert Paide Püha Risti kirikus. 04.07. liivalinnapäev, rannapidu järve ääres. 05.07. Paide muusikakooli puhkpilliorkestri kontsert Vallimäel. 08.07. paekonverents Paide paesel pinnal Järvamaa muuseumis. 10.07. VIII rahvusvaheline tegevuskunsti festival "Aeg. Ruum. Liikumine" Keskväljakul. 16.07. USA Marylandi osariigi Carrolli maakonna lastekoori kontsert Paide Püha Risti kirikus. 01. – 10.07. Eesti Kujurite Ühenduse fotonäitus "Skulptuur fotol" ja rühmituse 312A näitus Vallitornis. 30.06. – 08.08. portselaninäitus "Kruus kui meene" Järvamaa muuseumis. 22.06. jaaniõhtu Anija mõisa pargis. 22.06. kodukandi päevade laste ja noorte päev. 23.06. ko-

dukandi päevade kultuuri- ja spordipäev. 31. 07. Põrgupõhja päev (ühe Kehra linna linnaosa päev isetegevus- ja kultuuriprogrammiga).

SAAREMAA

Neljandat korda korraldab Saaremaa muuseum Kuressaare linnuse kui Eesti ühe olulisema ajaloolise huviväärsuse laiemaks teadvustamiseks Kuressaare lossi päeva. 09.-10.07. toimuvad kontserdid, päevased ja öised teatraliseeritud ekskursioonid, ajalooühinguline laad, ratsavõistlused ja ühteist muudki. Südaööl paugutatakse kahurit ja tehakse ilutulestikku. Kord aastas saab eelmüügist ostetud üksikpääsmelega osaleda linnuses piiskopi pidusöögil. Esinejatest on kõige kaugemaid tulijaid seekord oodata Prantsusmaalt.

RAUL SALUMÄE

VILJANDI

Viljandi XIII hansapäevad toimuvad 03. – 06.06. Hansapäevad juhatab sisse Weekend Quiter Trio ja Vox Clamantise ühiskontsert Jaani kirikus 03.06. kl. 20, avamine samal õhtul kl. 21.15 Viljandi raekoja pargis. Hansa vallutab kogu linna, Viljandi hansapäevade programmi koordinaatori Aivar Trallmanni sõnul on hansapäevade programm kirev, pidevalt toimub kusagil midagi ning reede ja laupäev on nagu nädal segasumma suvilas. Viljandi hansapäevade kava ning ülevaade kontsertidest, näitustest ja etendustest on Viljandi koduleheküljel www.viljandi.ee.

KERSTI JOONSALU

TARTU

16. – 20.06. Tartu Jaani kiriku päevad ja III Eesti noorte heliloojate festival. 22.06. muisteid kombeid hoidev rahvalik jaanipäev Raadi mõisas. 24.06. – 19.08. esinevad igal neljapäeval kesklinna parkides ja kohvikutes muusikakollektiivid Tartust ja kaugemaltki. 26.-27.06. hansapäevad. 26.06. – 02.07. rahvusvaheline koorilaulunädal "Europa Cantat". 26.06. Tartu laulupidu. 29.06. Tartu linna päev. 02.07. noortefestival "Pulss" Anne kanali ja Emajõe vahelisel alal toob välja kõik Tartu aktiivsed noored ja noorteühendused. 06.07. laulukoori Tartu baati ja Kalevala koori ühiskontsert Tartu raekoja saalis. 06.07. maastikukunsti tutvustav festival "Kahe vee vahe" Emajõe ja Anne kanali vahelisel alal. Maastikuarhitektuuri ja keskkonnasäästlikku

skulptuuri tutvustav üritus *workshop'i, performance'i* ja perepäeva vormis.

14.-15.08. rahvakultuurisündmus "Üks hea eesti asi" Raadi mõisa pargis. Eesti kultuuri ja rahvatraditsioone tutvustaval päeval on esindatud käsitöömeistrid. Meeleolu loovad taidlejad, rahvalikud mängud ja jõukatsumised, loterii ja hobused, lastele on mängunurk. Pakutakse eestlaste rahvustöite. 14.-15.08. XI üleriigilised lõõtspillipäevad Tartus. 20.-21.08. arhailise loomingu festival "Regi-öö".

Tartu vallas toimuvad suveüritused: 17.07. külapäev Väägveres. 25.07. Äksi kihelkonnapäev Äksi kiriku juures. 31.07. Kobratu hobupäev. 15.08. Tartumaa laulu- ja kiigepäev Lähel. 20.08. Vedu külapäev "Külapäev pesapaik".

VÖRUMAA

05.06. Võru-Kubija vabaõhulaval 85. Võrumaa laulu- ja tantsupidu. 11.06. Lasva Kütiõru tsõõriplatsil rahvapillipäev ja suvesimman. 11.06. Parksepa vabaõhulaval oõmuusika Võru valla tantsuorkestritega Kanariku järve ääres. 12.-13.06. Vastseliina X maarahva laad. 23.06. Tsooru rahvamaas Tsooru kodukandipäev. 23.06. Võru-Kubija vabaõhulaval Võrumaa jaanisimman. 24.06. Haanja plaani käsitsi heinaniitmisevõistlus. 28.06. Võru Kandle aias üldlaulu- ja tantsupeo tuli Võrus, esineb RAM. 28. – 30.06. haanjamehe suur söögitegu Haanjamehe talus. 29. 06. üldlaulu- ja tantsupeo tuli Antslas, esineb RAM. 10.07. Lasva järvejamm. 12. – 15.07. suur laulu- ja luuletegu Haanjamehe talus. 14.07. Võru Kreutzwaldi muuseumi õuel Papa Kreutzwaldi õueteatri etendus "Pilliga merel ja maal". 15. – 18.07. X võru folkloorifestival www.werro.ee/folkloor. 17.07. Misso rahvapidu Viitina kuurits. 24.07. Boose järve ääres muusikafestival "Linda-levi 2004". 25.07. Suure Munamäe vaatetorni sünnipäevapidu. 06.-07.08. Mõniste metsavenna talus Võru teatriatlee esituses Olavi Ruitlase metsavennadraama "Volli". 07.-08.08. ülevabariigiline EÜE kokkutulek Viitina järvesaarel. 14.08. Vana-Vastseliina linnuse varemeil vana aja päev. 14.08. Parksepa vabaõhulaval oõmuusika võru valla tantsuorkestritega. 16. – 22.08. Võru linnapäevad (info www.vorulin.ee). 17.08. Võru endise tööstustehnikumi õues Võru teatriatlee esituses Olavi Ruit-

lase metsavennadraama "Volli". 17. – 21.08. Võru vaskpillipäevad. 19. – 22.08. haanjamehe suur kunstitegu Haanjamehe talus. 19.-20.08. Mõniste metsavenna talu Võru teatriatlee esituses Olavi Ruitlase metsavennadraama "Volli". 19. – 22.08. visuaalaktsioon Võrus: tagahoovi lood, kehamaalingute konkurss, kunstitänav, kunstinäitused, järvekontsert. 20.08. Tsoolgo külapäev Tsoolgo kõlakojas. 20.-21.08. Võrus Tamula rannas vabaõhuetendus "Võruvõro". 29.08. lõõtsapäev Võru muuseumis.

VALGAMAA

04.06. Eesti lipu 120. aastapäeva tähistamine Otepää kiriku juures. 05.06. Valga maakonna tantsupidu Valga Keskstaadionil. 11.06. Gustav Wulff-Öie majamuuseumis perepäev "Ööbik laulab". 19.-20.06. Tõrva linna päevad. 22.-23.06. Karula valla päevad. 01. – 04.07. Torupillikoja kokkutulek Riidajal. 08.07. oreli taasavamise pidulik kontsert Valga Jaani kirikus. 09. -10.07. Valga maakonna noortebändide ja diskorite festival Valga kultuuri- ja huvialakeskuses. 17.-18.07. üleriigiline pere- ja suguvõsaansamblite kokkutulek "Perepill" Otepää kultuurikeskuses. 23.-25.07. Pühajärve puhkpillipäevad. 24.07. Helme vallapäev lossivaremetes. 01.08. rahvalaulupäev ja käsitöölaad Otepää kultuurikeskuse pargis. 07.08. ekliibriseklubi vabariiklik kokkutulek Otepää kultuurikeskuses. 13. -14.08. Kagu - Eesti kunstnike suvefestival ja kunstilaager Valga kultuuri- ja huvialakeskuses. 20. – 22.08. lennupäevad Torupillitalus Riidajal. 21.08. rahvamuusika päev Tõrva Tantsumäel. 28.08. mõisapäev Riidaja mõisas.

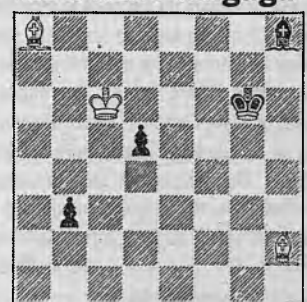
► Homme toimub Raikküla mõisas (Raplast 7 km Järvakandi suunas) raamatupäev "Raamaturahvas Raikküla mõisas". Kell 11 algab konverents "Mõis eesti kirjandusklassikas" (eelregistreerimisega); avatud on raamatunäitus "Kirjandusklassikud ja mõis". Pärastlõunal peetakse raamatulaad (kohal on paljud Eesti kirjastused). Kell 16 antakse üle 2003. aastal eesti rahva enim ostetud raamatu auhind Raamaturahva Raamat. Kell 16.05 algab Rapla Teatritegemise Seltsi näitemäng. Raamatupäev lõpetatakse pidulikult. Kõik üritused on tasuta.

VANAPAGANA LASTETUBA

Jaroslav Hašeki järgi. Trummilooja võttis naise. Aasta pärast suri trummilooja ära. Eks ole naljakas.

Matt kahe käiguga

28. mai Sirbis antud Babiš'i etüüd laheneb 1. Oe5! O:e5 2. K: d5 Kf5 3. Oc6! b2 4. Oa4! b1l 5. Oc2+ ! L:b1 patt. Õigesti vastasid Ants Aaslav, Mikk Espenberg, Jürgen Järvpõld, Arlentin Laisaar, Simo Runnel, Ants Siirus, Enn Tali, Hindrek Tamvelius.

tarmo@sirp.ee

RAAMATUTUTVUSTUS

Juhan

JUHAN VIIDING

Viie CD-plaadi kogu, mis päästab ja toob publikuni Juhan Viidingu hääle, tema enda esitatud luuletused ning laulud koos Tõnis Rätsepa ning Amor Trioga, mille kummastav väljapeetud retrokabaree võlub ka praegu, sest sellist asja peaaegu ei esitata enam. Plaadid jagunevad: 1) Jüri Üdi. Valik luuletusi. Eesti noort luulet. 1975. 2) Juhan Viidingu plaat "2.12.1984", klaveril Tõnis Rätsep. 3) Juhan Viidingu ja Tõnis Rätsepa kassett "Öötöö" (kava lindistatud Heliloojate Majas, 1989). 4) "Amor Trio" (1972). 5) "Avatud laul". Valik Juhan Viidingu tekstidest autori esituses. Eesti Raadio helihiivist. Koostanud Riina Viiding. Plaat esitleti sel nädalal musta laega saalis, kuhu publikum ära ei tahtnud mahtuda. Teine ring on alanud: Juhan Viiding tähendab midagi ka uutele noortele, arvatavasti võlub eriti selle hääle kindlus, mingi teise aja mässuvaim ja selgroog, mida täna harva kohtab. Saatesõna on kogumikule kirjutanud Elo Viiding. ARM Music OÜ, 2004.

Mari Saat

SURIJA ÜKSILDUSEST

Sügav, filosoofiline esseekogu moraalist, vaimsest haridusest, surija üksildusest, jumalikust hooldusest jpm. Kirjanik arutleb rahulikult ja kindlalt, otsib midagi olulist. Toimetanud Asta Põldmäe, kujundanud Vivika Kalt. Tuum, 2004. 108 lk.

Rein Sander

MÄTTA OTSAST

Luuletaja proosaraamat, mõtete ja marginaalide kogumik, linnasaginast eemale tõmbunud loodusemehe pilk. Mõnus tasane lugemine, eskapistlik võimalus ise millestki väiksest ja väikesest osa saada. Kujundanud Sigrid Pavel ja Katrin Kaev. Toimetanud Miivi Teesalu. Eesti Raamat, 2004. 152 lk.

VIHIK 7

Kirjutajaiks seekord muidugi Berk Vaher, siis veel Alvar Loog, Kadri Tüür, Olavi Ruitlane, Kristiina Ehin, Jan Kaus, andreas w jpt. Muuhulgas ilmub ka Argo Riistani intervjuu Lapiniga! Vastutav väljaandja Berk Vaher, tegevtoimetaja Priit Kruus. Eesti Kirjanduse Seltsi kvartalikirj on end korralikult sisse töötanud.

RAAMATUKAUPLUS

► KRISOSTOMUS

RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT

www.kriso.ee

Suurima valikuga on-line-raamatukauplus Eestis – üle 1,5 miljoni nimetuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Küllastajatele avatud Tartus Kõutri 16, E – R kl. 10 – 18, tel. 07 441 627, faks 07 423 345, e-post: kriso@kriso.ee

► APOLLO RAAMATUKAUPLUSED

Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 19, P kl. 11 – 16.

Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17.

Pärnus Rüütli 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17.

Internetikauplus www.apollo.ee. Eesti- ja võõrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatarvete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus kõigilt ostudelt. Klienditugi 654 8485, e-post: info@apollo.ee

► AS ALLECTO

Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse õppematerjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, postkaardid ja kalendrid. Aastaringed sooduspakkumised. Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post: allecto@online.ee

► MAURUSE RAAMATUKAUPLUS

Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kontori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitööhuvilistele ning majapidamiskaubad. Tel. 652 9613.

► RAHVA RAAMAT

Pärnu mnt. 10. Eesti keelne kirjandus. Avatud E – R kl. 9 – 20, L kl. 10 – 17, P kl. 10 – 16.

KALENDER

1. juuni

60 aastat tagasi (1944) sündis laulja ja ajakirjanik **Reet Linna**.

2. juuni

60 aastat tagasi (1944) sündis Paides näitleja **Lii Rebbas**. 60 aastat tagasi (1944) sündis Tõstamaal vibulaskur **Mati Vaikjärv**.

3. juuni

75 aastat tagasi (1929) sündis Tartus publitsist, ajakirjanik ja kirjanduskriitik **Olaf Utt**.

6. juuni

50 aastat tagasi (1954) sündis Tallinnas näitleja **Merle Talvik**.

7. juuni

50 aastat tagasi (1954) sündis Tallinnas maastikuarhitekt **Andres Levald**.

8. juuni

80 aastat tagasi (1924) sündis Tartus kirjanik **Ivar Grünthal**. Suri 14. II 1996 Göteborgis.

10. juuni

80 aastat tagasi (1924) sündis Tartumaal Kastre-Võnnu vallas majandusteadlane **Ants Kala**.

70 aastat tagasi (1934) sündis Tartus luuletaja **Valli Naela-pea**. Suri 15. III 1989 Torontos.

11. juuni

90 aastat tagasi (1914) sündis Narvas tehnikateadlane **Walter Rand**. Suri 16. VIII 1994 Kanadas Kaskajärvel.

75 aastat tagasi (1929) sündis Tartus arhitekt Boris Mirov. Suri 14. XII 1996 Tallinnas.

12. juuni

150 aastat tagasi (1854) sündis Lihulas baltisaksa zooloog **Wilhelm Petersen**. Suri 3. II 1933 Tallinnas.

90 aastat tagasi (1914) sündis Tallinnas laulja **Alice Roolaid**. Suri 9. X 2001 Tallinnas.

80 aastat tagasi (1924) sündis Petserimaal Järvesuu vallas luuletaja **Paul Haavaoks**. Suri 30. IX 1983 Värskas.

70 aastat tagasi (1934) sündis Tartus koorijuht **Valdar Viires**. Suri 1. III 1990 Tallinnas.

13. juuni

90 aastat tagasi (1914) sündis Võrumaal Kaagiärve vallas laulja **Jaan Haabjäär**. Suri 6. II 1946 Tallinnas.

70 aastat tagasi (1934) sündis Tallinnas biokeemik **Ado Kõstner**. Suri 13. X 1993 Tallinnas.

14. juuni

80 aastat tagasi (1924) sündis Tartus kirjanik **Tiina Tuvikene**. Suri 2. XI 1999 Torontos.

15. juuni

100 aastat tagasi (1904) sündis Võrumaal Krootuse vallas näitleja ja lavastaja **August Torop**. Suri 2. XI 1953 Tallinnas.

90 aastat tagasi (1914) sündis Valgas klaveripedagoog **Glafira Roi**. Suri 11. IX 1990 Tallinnas.

16. juuni

50 aastat tagasi (1954) sündis Tallinnas viuldaja **Urmus Vulp**.

17. juuni

75 aastat tagasi (1929) sündis Tallinnas näitleja ja lavastaja **Eino Baskin**.

75 aastat tagasi (1929) sündis Narvas tehnikateadlane **Olaf Terno**.

19. juuni

75 aastat tagasi (1929) sündis Väike-Maarjas kirjandusteadlane ja -kriitik **Maie Kalda**.

20. juuni

75 aastat tagasi (1929) sündis Tartus raadioajakirjanik **Lembit Lauri**.

50 aastat tagasi (1954) sündis Viljandis raamatugraafik **Kersti Tormis**.

► VÄIKE RAHVA RAAMAT

Väike-Karja 5. Venekeelne kirjandus, eesti keelne uudiskirjandus, turismialane kirjandus Eesti kohta ning kooli- ja kirjutustarbed. Avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Rahva Raamatu kliendikaardiga, ISIC ja ITIC-kaardi omanikele soodustus kõigilt ostudelt 5%. Kuni 7. III kõikidele klientidele kõik ostud 15% soodsamalt! Info 644 3682, e-post: rahvaraamat@uninet.ee.

► BUKINIST J. Hammer: www.oldbooks.ee, tel. 644 2633. Roosikrantsi 6, Tallinn.

► TARTU ÜLIKOOI RAAMATUPOOD

Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 16. Esimesel korrusel lastekirjandus, ilukirjandus ja kantsleikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunstialbumid ja võõrkeelse kirjanduse tellimine. Tel. (07) 441 102; faks (07) 441 465, http://www.ut.ee/Raamatupood, e-post: bookshop@ut.ee

21. juuni

100 aastat tagasi (1904) sündis Sindis pedagoog ja lastekirjanik **Lea Nurkse**. Suri 6. III 1960 Tallinnas.

100 aastat tagasi (1904) sündis Harjumaal Saue vallas viuldaja **Rudolf Palm**. Suri 9. II 1990 Tallinnas.

24. juuni

100 aastat tagasi (1904) sündis Peterburis laulja **Lydia Aadra**. Suri 2. IX 1957 USAs Baltimore'is.

80 aastat tagasi (1924) sündis Tallinnas teatrikunstnik **Mari-Liis Küla**.

75 aastat tagasi (1929) sündis Tartumaal Ropka vallas tantsija **Uno Puusaag**.

70 aastat tagasi (1934) sündis Haapsalus rahvatantsupedagoog **Ilma Adamson**.

25. juuni

90 aastat tagasi (1914) sündis Soomes Lounataskil näitleja **Edmar Kuus**.

70 aastat tagasi (1934) sündis Tartumaal Rõngu vallas põllumajandusteadlane **Enn Jaama**.

27. juuni

100 aastat tagasi (1904) sündis Tartus filmioperaator **August Eljari**. Suri 25. IX 1988 Tallinnas.

70 aastat tagasi (1934) sündis Võsul keskkonnakaitsja **Veljo Ranniku**.

50 aastat tagasi (1954) sündis Krasnojarski krais maalikunstnik **Jaan Elken**.

29. juuni

70 aastat tagasi (1934) sündis Tartus dirigent ja helilooja **Taavo Virkhaus**.

60 aastat tagasi (1944) sündis Rakveres spordiajakirjanik **Erik Lillo**.

30. juuni

75 aastat tagasi (1929) sündis Värdas matemaatik **Ülo Lumiste**.

SÕNUMIK

Baltic Ring Noa laeval

26. – 30. V toimus Vilniuses ja Riias programmi "Baltic Ring" raames Läänemere-äärsete kirjandusilumiste kokkusaamine. Lisaks lugemise ja lugeja aktiveerimise teemalisele seminarile sai teoks poeesiafestival "Luulekevad", mis jõudis 28. maiks ka Riiga, Daugava ääres seisvale vanale, pooleldi remonditud Noa nime kandvale jõelaevale, millel tegutsev kunstikeskus koondab enda ümber kirjanikke, kunstnikke, näitlejaid, muusikuid ja filmimehi.

Kohale oli saabunud 10 aastat Stockholmis Läti kultuuriarasteena töötanud Rootsi-Läti kirjanik, luuletaja ja tõlkija, 1960ndate põlvkonna säravamaid esindajaid Janis Kronbergs, kelle loomingut on avaldatud mõni aeg tagasi ka Sirbi luulekülljel, taani luuletaja Niels Hendrik Svarre Nielsen, noor soome aforismikirjanik Lauri Sallinen ja Matti Palm Jyväskylä kirjanduskusest, leedu prosaist Noliė Kepenienė ning mõne nädala eest oma esimese luuleraamatu üllitanud liivlane Valt Ernštreit. Läti esindasid veel luuletaja Amanda Aizpuriete, Riia Noorte Kirjanike Ühenduse kirjastuse juht ja noorte kirjandusajakirja Luna väljaandja, luuletaja Peteris Draguns. Riia ürituse korraldajaks oli Läti Kirjanduse Keskus eesotsas Marta Grēviņa-Dzilumaga. Haiguse tõttu jäi eemale Nora Ikstena, kelle 1990ndate lõpus kirjutatud romaan "Elu pühitsus" on tänaseks ilmunud lisaks eesti keelele (kirjastus Huma) ka kõigis suuremates euroopa keeltes. Eestist osalesid verivärske luulekogu "2004" autor, luuletaja fs ja allakirjutanu, kes 2002. aastal ilmutas Riias Peetri Kuke kirjastuse abiga "Läti pääsuke".

Mis siis ikkagi toimus? Uudistati lätlaste Noa laeva, vaimustuti kunstikeskuse entusiastliku juhi senistest ettevõtmistest ning kuulati huviga ka polüfunktsioonilise kunstikeskuse tulevikuplane. Poetess Amanda Aizpuriete tutvustas Daugava ääres toimunud kirjandusprojekte "Luulesuvi" ja "Luuletalv", mida ilustreeris kõnekas videofilm.

Seminari kava nägi ette kirjandusliku lugemise ja loengu, mille käigus anti kasulikke näpunäiteid, kuidas saavutada parem side lugeja ja kuulaja vahel, kuidas järjestada tõlgete ja originaalteksti lugemist, kui pikalt tasub ette lugeda proosakatkeid jne.

Sündmus tipnes suure kevadise luulelugemisega, mida (laeva nime arvestades otseki tellitult!) saatsid vastu kilekatust põrpidav paduvihmahood.

Mis oli kokkusaamise mõte? Luule, mida loeti ja kuulati erinevates keeltes. Osasaamine sõnadest ja kõladest. Ise osaliseks olemine. Loeti kolmes, kahes, ent ka ühes keeles – kes kuidas: kes inglise ja läti, kes läti ja eesti (nagu allakirjutanu) või kes inglise ja soome ja siis läti ja inglise ja soome või inglise, eesti ja läti keeles (nagu fs). Või rootsi, inglise ja läti keeles. Ja kes ainult taani või ainult leedu keeles. Või ainult inglise keeles. Kes üksi, kes tõlkekeele valdaja kaasabil. Võimaluste paljusus oli sündmuse suurimaid võluseid. Alustas Juris Kronbergs oma luuletsükli "Hunt üksisilmaga", mis muuseas koos muusikaga põletatud ka CD-le. Amanda Aizpuriete luges Jurise tekste läti ja saksa keeles, Juris ise inglise keeles. Eesti poeet fs-ile tuli läti keeles lugemisel appi läti poeet ja kirjastaja Peteris Draguns, liivlasele Ernštreidile soome keeles lugemisel soome poeet Olli Heikonen. Omavaheline luuleabitegu andis asjale lisaväärtuse.

Läti kultuurilehes Forums ilmus aga samal päeval terve lehekülge eesti luuletaja fs-i luulet (Guntars Godiņš'i tõlkes), kus hiidpika ja ülimõjusa Lasnamäe "poeemi" kõrval imelühike "Tallinn". fs luges mõned luuletused ette ka Riia noorteraadios. Kuulutamaks kõigile Balti ringi ja luulekevadet Riia pääl.

LIVIA VIITOL

Voldemar Eller

14. V 1906 – 28. V 2004

On lahkunud Eesti Kunstnike Liidu vanim liige, maalija ning kunstiajaloolane Voldemar Eller. Sündinud Paliveres, õppis ta 1922. – 26. aastani Ants Laikmaa ateljeekoolis. Ta oli viimane maestro õpilastest, võttes kuni 1996. aastani osa kõigist Laikmaa mälestuseks korraldatud üritustest. Aastail 1926 – 38 õppis ta vaheaegadega Tartu ülikooli filosoofiateaduskonnas, ühtlasi ka Riigi Kunsttööstuskoolis skulptuuri Voldemar Melliku juhendamisel. On töötanud RakÜs, Kunstifondis, Eesti Kunstimuseumis vanemteadurina, Tallinna Linnamuuseumis direktorina (1950 – 55) ja Arhiivide Valitsuses. Kuulus Eesti Kunstnike Liitu ja üliõpilasseltsi Veljesto. Voldemar Eller on avaldanud arvukalt artikleid, kirjutanud nahakunstnik Valter Jõeeste monograafia (1971). 1939. aastal käis koos abikaasa keraamik Valli Elleriga Pariisis, kus tutvus Eduard Wiiraltiga. Ta hoidis hoolikalt Valli Elleri pärandit ning aitas kaasa tema näituse korraldamisele Kristjan Raua majamuuseumis aastail 2000–2001.

Voldemar Elleri žanriliselt mitmekesises loomingus on kesksel kohal maastik – heledates toonides, valgusküllane, harmoonilise elutunnetusega. Kunstnik töötas ka kõrges vanuses. Alates 1966. aastast toimunud isiknäitustest oli viimane 2002. aastal Samba galeriis, hõlmates ka samal aastal loodut.

Voldemar Eller sängitati mulda 1. juunil Metsakalmistule.

Eesti Kunstnike Liit
Maalikunstnike Liit
Kunstiteadlaste Ühendus
Eesti Kunstimuseum
Tartu Kunstimuseum

Ludmilla Issakova

9. VII 1924 – 25. V 2004

Eesti laulja ja vokaalpedagoog Ludmilla Issakova lõpetas 1955. aastal Tallinna Riiklikus Konservatooriumis Aleksander Arderi lauluklassi.

1945 – 49 oli ta Estonias ooperikoorigi laulja ja 1949 – 59 solist. Silmapaistvamad rollid: Mercedes (Bizet) "Carmen" 1947 ja 1955; Olga (Tšaikovski "Jevgeni Onegin", 1949); Kontšakovna (Borodini "Vürst Igor", 1951); Fjodorovna (Mussorgski "Boriss Godunov", 1952) jt.

1957 – 1973 oli Ludmilla Issakova Tallinna Muusikakooli lauluõpetaja, 1967 – 2000 töötas Tallinna Riiklikus Konservatooriumis ning 1972 – 1982 oli laulukateedri juhataja. Tema juures on õppinud Anu Kaal, Eve Neem, Marika Eensalu, Eve Tasa, Veera Taleš, Kai Parmas, Ülle Tundla, Mati Vaikmaa, Mart Laur, Ahti Männik, Tiit Levald jt. solistid.

Issakova käe all on suurepäraste tulemusteni jõudnud mitmed Eesti koorid. Ta on teinud hääleseadjatööd naiskooris Virvik, Tallinna Õpetajate Maja naiskooris, Eesti Koorijuhate Naiskooris, segakooris Olevine, Tallinna Üliõpilasselgakooris, ERKI segakooris ja Lasteekraani Muusikastuudio koorides. Eesti Koorijuhate Naiskoori, Lasteekraani Muusikastuudio lastekoori ja ETV tütarlastekoori edus rahvusvahelistel ja Eesti konkurssidel on suur osa ka tema töö.

Ligi 50 aastat õpetas Ludmilla Issakova kümneid lauljaid, olles nõudlik ja inimlik õpetaja ning toetav kolleeg. Alati heas tujus, üleni laulmisele pühendunud.

Eesti Koorijuhate Naiskoor
Eesti Kooriühing
Eesti Muusikaakadeemia
Eesti Teatriliit
Eesti Televisiooni tütarlastekoos
Lasteekraani Muusikastuudio
Rahvuskooper Estonia

PAIDE – PAEKIVILINN

anno 1291

JUUNI

5. VI "Meistrite laat" Vallimäel.
Kl. 10 rongkäik kultuurikeskuse juurest Vallimäele, kl. 11 avavad päeva linnapea tervituskõne ja rahvatantsijate kontsert, kl. 13 rahvamuusika kontsert, kl. 13.30 Türi laste moe-show "Emad õmblevad, lapsed näitavad", kl. 14 Vao näiteringi etendus "Tohu vapohu".
Kl. 16 muusikat rahvamuusikansambli kuulamiseks ja tantsimiseks. Vabalava kl. 13 – 16, oodatud on rahvalikud, lõbusad etteasted.
17. VI tänavakorvpalli turniir "Streetball 2004" kultuurikeskuse parklas.
23. VI kl. 12 maakaitsepäeva tähistamine ja võidutule üleandmine Keskvaljakul; kl. 19 Paide oma jaaniõhtu Vallimäel.
Tallinna Kunstihoone kunstnike näitus, Markuse Kasemaa ja Paide huvikeskuse 4. – 5. klasside õpilaste maalinäitus ning Mariann Rea fotonäitus Vallitornis, Legoland Järvamaa muuseumis.

JUULI

5., 6., ja 7. VII töötuba Vallimäel: juhendaja käe all saavad huvilised endale meisterdada meelepäraseid esemeid.
VII Paide paepäevad 1. – 10. VII. Triin Vares, Elo-Katre Liiv, Tõnu Smidt, Eneken Maripuu, Marju Vaher, Toomas Altnurme, Olav Villmann, Lembit Palm, Klaus Grosskopf (Saksamaa) ja Stepan Kutsõi (Ukraina).
1. VII kl. 19 Leipzigi lastekoori kontsert Paide Püha Risti kirikus.
4. VII kl. 12 liivalinnapäeva rannapidu järve ääres.
5. VII kl. 18 Paide muusikakooli puhkpilliorkestri kontsert Vallimäel.
8. VII kl. 11 paekonverents "Paide paesal pinnal" Järvamaa muuseumis. Esinevad Eino Tomberg (Eesti Paeliit), Helle Perens (Eesti Geoloogia Instituut) ja Eesti Loodusmuuseumi esindajad; kl. 13 väljasõit Mündi paemurdu. Kl. 20 Rein Rannapi kontsert "Uus klaver tuleb külla" Paide Püha Risti kirikus, kavas kõige armastatumad klassikalised klaveripalad.
9. VII kl. 20 Tajo Kadajase ja Kait Tamra suvetoor "Hingelaulud" Paide Püha Risti kirikus.
10. VII kl. 15 VIII rahvusvaheline tegevuskunstifestival "Aeg, Ruum, Liikumine" Keskvaljakul. Kl. 21 "Grand Finaale" Vallimäel, skulptorid esitlevad valminud skulptuure. Kontsert tuntumatest muusikalidest, esinevad Kelli Uustani, Jakko Maltis ja Mihkel Mattisen. Ilutulestik.
16. VII kl. 19 USA Marylandi osariigi Carrolli maakonna lastekoori kontsert Paide Püha Risti kirikus.
28. VII kl. 19 "Ave Maria" Paide Püha Risti kirikus, esinevad Hanna-Liina Vösa (vokaal), Lembit Saarsalu (saksofon) ja Merle Kollom (orel). Kavas Bach-Gounod, Schubert, Caccini, Altmanis, Coccianta/Plamondon, Bernstein, Webber, Süda jt.
1. – 10. VII Eesti Kuurite Ühenduse fotonäitus ja rühmituse 312A näitus Vallitornis.
30. VI – 8. VIII portselaninäitus "Kruus kui meene" Järvamaa muuseumis.

AUGUST

7. VIII kl. 18 XII Rapla Kirikumuusika Festivali raames Filharmoonia Kammerkoori kontsert "Pärt ja keskaeg" Paide Püha Risti kirikus. Dirigent Paul Hillier.
28. VIII KUMA Raadio sünnipäev Veski-Sillal, sportlik-meelelahutuslik suvelõpuüritus kogu perele.
Galerii kunstnike näitus ja Salme Allikseina maalinäitus Vallitornis, Arvo Auna maalide näitus Järvamaa muuseumis.

Info Paide linnavalitsusest tel. 383 8600, 526 6748, paide@paide.ee, www.paide.ee ja www.paidekultuurikeskus.ee

o 18. – 20. VI kl. 14 "SAKU SUVI 2004" mõisa pargis ja pruulikojas ees.

18. VI laste- ja noortepäev: seiklusrada, ronimis- sein, meisterdamisnurgad, grafitivõistlus, jalgpallimatš, padiralli Saku jõel, kultuuriprogramm vabaõhulaval, asfaldijoonistusvõistlus, rulluisu- ja rattavõistlused. Õhtut juhib Jaan Kirss. Kl. 20 stiilipidu "Jamaica" Saku Valla Maja saalis.

19. VI kalja- ja nalja-, spordi- ja tordipäev: õlle- ja kaljamängud, spordimängud, lastemängud, suvepaari valimine, fun-pargi avamine, pruulikojas sünnipäeva tort. Õhtut juhib Jaan Kirss. Kl. 21 esineb Rock Hotel. Ilutulestik.
20. VI mõisa- ja perepäev: mõisa pargis räägib häärberi ajaloost mõisahärra Karl Friedrich Rehbinderi (alias kunstiajaloolane Ants Hein), piknik, puhkpilliorkester, Kiisa kapell, õpetatakse endisaegseid tantse. Oodatud on kostümeeritud piknikulised.

o 23. VI Saku valla JAANITULI Metsanurmes: kl. 18 käsitöö ja talutoodangu laat; kl. 21 lõkke süütamine. Õhtut juhib Madis Milling, tantsuks mängib Tuljaku tugibänd.
o 24. VI Saku valla KÜLADE MÄNGUD Kurtnas.
o 28. VIII Saku SUVE LÕPETAMINE. Kl. 14 perepäev mõisa pargis, kl. 19 rändteatri esituses Neil Simoni "Päikesepoisid".

Info suveürituste kohta Saku vallas www.sakuvall.ee

“NISSI SUVEMUUSIKA 2004” NISSI KIRIKUS

26. VI kl. 19 esineb Tallinna Poistekoor, dirigent Tomi Rahula.

10. VII kl. 21 esineb Heikki Mätlik (kitarr), kavas Bach ja Reger.

24. VII kl. 21 "Põhjala saarte hääled", esinevad Villu Veski (saksofon) ja Tiit Kallust (akordion).

Piletid täiskasvanutele 25 krooni, õpilastele ja pensionäridele 10 krooni, perepilet 50 krooni ja eelkooliealised lapsed tasuta.

7. VIII kl. 19 esinevad Aare-Paul Lattik (orel) ja Sofia Rubina (vokaal).

28. VIII kl. 19 esineb ansambel Rondellius, tekste loeb kunstiteadlane Jüri Kuuskemaa.

VÕRU 220. LINNAPÄEVAD 16-22. augustil 2004

VASKPILLIPÄEVAD
16.-20. aug. Tänavakontserdid
21. aug. Suur lõppkontsert

VISUAALAKTSIOON
16.-19. aug. Tagahoovilood
18. aug. Ajalooturniir
19. aug. Kunstitanava avamine
20. aug. Kehamaalingute konkurss
21. aug. Foto- ja maalinäituse avamine

19.-22. aug. NOORTE ROCK-BÄNDIDE KOKKUTULEK

19. aug. EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR
Võru Katriina Kirikus
20. aug. ALAR SIKU MATKASEIKLUS

20.-22. aug. J. GUTMANNI nim. VÕRKPALLITURNIIR

20.-21. aug. VABAÕHULAVASTUS
"Aga meie elame VÕRUS!"
21. aug. FR. R. KREUTZWALDI PÄEV

21. aug. JÄRVEKONTSERT ja ILUTULESTIK

22. aug. PEREPIKNIK LAULULASTEGA

Kirjanduspäevad, kontserdid, etendused, näitused, väljamüügid, vabaõhukohvikud, vabaõhulava... ja väga palju teisi ürtusi
vaata- www.vorulin.ee

TEATER

RAHVUSOOPER ESTONIA

N, 10. VI kl. 19 P. Tšaikovski ooper "Jevgeni Onegin" Vene Draamateatris. Muusikaline juht ja dirigent Jüri Alperen. Osades Rene Soom, Julia Semjonova, Juuli Lill, Merle Siltmõ, Priit Volmer, Olari Viikholm, Aleksandr Mihhailov jt.
R, 11. VI kl. 19 G. Rossini ooper "Sinjor Bruschino" Vene Draamateatris. Muusikaline juht ja dirigent Aivo Välja. Osades Rauno Elp, Aare Saal, Mati Kõrts, Urmas Põldma, Nadia Kurem, Angelika Mikk, Mati Palm, Olari Viikholm, Riina Airene, Triin Ella jt. Esietendus!

EESTI DRAAMATEATER

R, 11. VI kl. 19 Wilkie Collins "Naine valges" suures saalis. Lav. Priit Pedajas. Osades Rasmus Kaljujärv, Maria Avdjūško, Riina Maidre, Mirtel Pohla, Jan Uuspõld, Mait Malmsten, Taavi Teplenkov, Tiit Sukk, Anti Reinthal, Mari Lill, Pille Luukin ja Laine Mägi. Esietendus!
Kassa on ka suvehooajal avatud iga päev kl. 11 – 19, tel 680 5555, pilet@draamateater.ee.

TALLINNA LINNATEATER

R, 4. VI kl. 18 McGuinnessi "Et keegi mind valvaks" Kõismäe tornis. Lav. E. Klemets. Kl. 18 "Vincent" Hobuviskis. Lav. A. Prosa. Kl. 18 D. Mameti "Äri" ajutises saalis. Lav. E. Nüganen. Kl. 22.30 J. Tätt "Kaotajad" Lavaaugs. Lav. E. Nüganen. L, 5. VI kl. 18 "Et keegi mind valvaks" Kõismäe tornis. Kl. 18 "Vincent" Hobuviskis. Kl. 18 "Äri" ajutises saalis. Kl. 22.30 "Kaotajad" Lavaaugs. T, 8. VI kl. 18 "Et keegi mind valvaks" Kõismäe tornis. Kl. 18 "Vincent" Hobuviskis. Kl. 18 "Äri" ajutises saalis.
K, 9. VI kl. 18 "Et keegi mind valvaks" Kõismäe tornis. Kl. 18 "Vincent" Hobuviskis. Kl. 18 "Äri" ajutises saalis. Kl. 22.30 "Kaotajad" Lavaaugs. N, 10. VI kl. 18 "Et keegi mind valvaks" Kõismäe tornis. Kl. 18 "Vincent" Hobuviskis. Kl. 18 "Äri" ajutises saalis. Kl. 22.30 "Kaotajad" Lavaaugs.

VANALINNASTUUDIO

VANALINNASTUUDIO VANALINNAPÄEVAD
R, 4. VI kl. 19 A. Ayckbourni "Mänguplaan" suures saalis. Pilet 175, 150 ja 85 kr.
L, 5. VI kl. 19 N. Fosteri "Tipsutajad" suures saalis. Pilet 175, 150, 100 ja 75 kr.
P, 6. VI kl. 19 Cartwrighti "Vaikse Hääle tõus ja langus" suures saalis. Pilet 175 ja 75 kr.
T, 8. VI kl. 19 K. V. kl. 20 "Tipsutajad" Võru kultuurimajas. Pilet 80 ja 50 kr.

SUPITEATRI ÕOD

R, 4. VI kl. 22 "Joomalaulud söömaajal". Jüri Aarma ja Ooperkvarteti koosseisus Henno Soode (1. viiul), Eivind Toodo (2. viiul), Kerstin Tomson (vioola) ja Mati Leibak (tšello). Pastinaagi-kartulipüreesupp.
L, 5. VI kl. 22 "Helin-Mari Arderi Trio" koosseisus Helin-Mari Arder (laul), Teet Raik (kitarr) ja Ara Yaralyan (kontrabass). Muusikat päikeselisel Brasiiliast, romantilisest Pariisist ja nostalgilisest Tallinnast. Prantsuse sibulasupp.
P, 6. VI kl. 22 "Neljalikmeline trio" koosseisus Ants Nuut (tromboon ja laul), Jaan Arder (mandoliin ja laul), Teet Veskus (kitarr) ja Allan Jakobi (akordion). Värviline juurviljasupp koorevahuga.
Pileti hind 125 kr. Hind sisaldab suppi, etendust, kohvi ja magusat suutäit. Baar on avatud keskööni.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

R, 4. VI kl. 18 Leelo Tungla "Hunt ja seitse kitsetalle" suveõues. Lav. Vahur Keller. Pilet 50 kr. Kl. 20 ERNi noortestudiod etendus "13+UX" suures saalis. Lav. Reed Toots. Pilet 25 kr.
L, 5. VI kl. 15 "Hunt ja seitse kitsetalle" suveõues. Pilet 50 kr. Kl. 18 "13+UX" suures saalis. Pilet 25 kr.

VAT TEATER

L, 5. VI kl. 18 Fr. R. Kreutzwaldi "Kalevipoeg" Tallinna Linnateatri Taevakalval. Cool epos. Lav. Markus Zohner (Šveits). Kõigile sooduspilet 55 kr.

THEATRUM

L, 5. VI kl. 22 Vanalinna Hariduskollegiumi Gümnaasiumi teatritarhu diplomitööna Vladimir Tendrakovi "Koolilõpuöö". Lav. Lembit Peterson. Piletid 65 ja 45 kr. saadaval Theatrumi kassast E – R kl. 10 – 17, üks tund enne etendust kohapeal, Piletipunkti, Piletilevis, CD 100 muusikapoodides ja Statoli teenindusjaamades.

SALONG TEATER

L, 5. VI kl. 12 Tallinna lasteteatri Trumm etendus "Tädi Olivia Palm" Vasalemma rahvamajas. Lav. Dajan Ahmet. Kl. 12 Tallinna lasteteatri Trumm etendus "Särav naeratus" Viljandi teatrilaval. Lav. Dajan Ahmet. Kl. 16 "Särav naeratus" Tallinna Piiskopi aias.
P, 6. VI kl. 14 "Särav naeratus" Kose-Uuemõisas. Kl. 16 Tallinna lasteteatri Trumm etendus "Kakuke" Piiskopi aias. Lav. Erki Aule.

UGALA TEATER

R, 11. VI kl. 20 August Gailiti "Toomas Nipernaadi" Ugala tiigi kaldal. Lav. Peeter Tammeaar. Pilet 120 kr. Piletikassa avatud alates E – R kl. 14 – 18. Info ja broneerimine etendustele stationaaris 433 3876 või Ugala kodulehel www.ugala.ee, väljasõiduetendustele etenduse toimumise kohas.

RAKVERE TEATER

R, 4. VI kl. 19 Vinterbergi ja M. Rukovi "Pidusöök" Rägavere mõisas. Lav. H. Toompere jun.
L, 5. VI kl. 19 "Pidusöök" Rägavere mõisas.
N, 10. VI kl. 19 "Pidusöök" Rägavere mõisas.

A. H. TAMMSAARE NIMELINE TEATER

L, 5. VI kl. 16 ja kl. 18, K, 9. VI ja N, 10. VI kl. 19 Aleksandr Vampilovi "20 minutit inglisa". Lav. Triin Riistop. Etendused toimuvad Tallinna Toomklubis Vene t. 6 (III korruse saalis). Info 644 4645, 505 3132, www.zone.ee/tammsaare.

KANUTI GILDI SAAL

VANALINNA PÄEVAD
R, 4. VI kl. 23 Triin Lilleorg ja Kärt Tõnisson "deport".
P, 6. VI kl. 23 Renate Keerd "mobile home".
E, 7. VI kl. 23 Mikko Orpana "Valliomies II". Piletid kõikidele etendustele 40 kr.

KONTSERT

EESTI KONTSERT

R, 4. VI kl. 19 Pärnu kontserdimajas "Tubin ja tema aeg". Vardo Rumessen (klaver), Peterburi Filharmoonia keelpillikvartett koosseisus Lev Klõtškov (viiul), Olga Barsova (viiul), Andrei Dogadin (vioola) ja Sergei Tšernjadjev (tšello). Kl. 19 Estonia kontserdisaalis "Tubin ja tema aeg". "Sümfooniilised tantsud". ERSO, dirigent Tõnu Kalam.

Solist Sigrd Kuulmann (viiul).

L, 5. VI kl. 16 Tallinna Pühavaimu kirikus "Tubin ja tema aeg". Segakoor Sonore (Läti), dirigendid Martin Ozolinš ja Andrejs Jansons.
P, 6. VI kl. 11 Jõgeva kirikus sünnipäevakontsert "Jõgeva 66". Arvo Leibur (viiul), Heiki Mätiik (kitarr) ja Terje Terasmaa (vibrafoon, kellamäng, campäne). Kl. 18 Estonia kontserdisaalis "Tubin ja tema aeg". "Helen Tobias – Duesbergi juubelikontsert". Heli Veskus (sopran), Antra Bigaca (metsoosopran), Krišjanis Norvelis (bass), segakoor Sonore, Kaarli kiriku kontsertkoor ja Tallinna kammerorkester, dirigent Andrejs Jansons (Läti, USA). T, 8. VI kl. 19 Estonia kontserdisaalis "Tubin ja tema aeg". Marko Martin (klaver) ja Tobias nimeline keelpillikvartett koosseisus Maano Männi (I viiul), Sigrd Kuulmann (II viiul), Heili Eespere (vioola) ja Aare Tammesalu (tšello).
K, 9. VI kl. 19 Tallinna raekoja "Tubin ja tema aeg". Pille Liil (sopran), Mati Palm (bass-bariton) ja Ralf Taal (klaver).
N, 10. VI kl. 19 Estonia kontserdisaalis, R, 11. VI kl. 19 Pärnu kontserdimajas "Tubin ja tema aeg". Gwyneth Chen (klaver, Hiina/USA).

EESTI MUUSIKAKADEEMIA

P, 6. IV kl. 16 Tallinna Inglise Kolledžis Tiina Sooba (koorjuhtimine) magistrikontsert. Kammerkoor Studium Vocale. Kaastegevad Vilve Hepner (sopran), Örne-Anne Roosvee (alt), Kaido Janke (tenor) ja Aleksandr Mihhailov (bass). Kl. 18 EMA kammersaalis Ana Gema Garcia-Madrid (viiul) magistrikontsert. Klaveril Nävid Mikkonen. E, 7. IV kl. 18 EMA kammersaalis Julia Semjonova (sopran) magistrikontsert. Klaveril Lilia Semjonova. K, 9. IV kl. 18 EMA kammersaalis Irina Zaharenkova (klaver) doktorikontsert.

KULTUURISAATED

KLASSIKARAADIO

R, 4. VI kl. 7.05 "Hommikumuusika". Studios on Mart Rummo, muusika valib Merike Raudkivi. Kl. 9.50 "Meenutame", Mati Martin. Kl. 10.05 esineb Amsterdamis Kuningliku Concertgebouw Orkesteri Nikolaus Harnoncourt juhatusel. Kl. 12.15 "Särav barokk". Kl. 13.05 "Räägivad". Sarja autor on Ignar Fjuk. Kl. 14 "Nädala teos", Merike Raudkivi. Kl. 18.20 laulab Cecilia Bartoli. Aariad Vivaldi, Salieri ja Glucki ooperitest. Kl. 19 "Täna kontserdisaalis". Kl. 21.30 "Sõnaline. Spiikker". Berk Vaher räägib kirjandusest. Kl. 22.05 "Fantaasia", Mirjam Tally. L, 5. VI kl. 7.05 "Hommikumuusika". Studios on Alar Haak, muusika valib Helve Vösamäe. Kl. 9.05 "Helikaja". Kl. 10.05 "Räägivad". Kl. 11 "Raadio Ülikool". Kl. 12.10 "Lemmiklõud". Kl. 12.30 "Sõnaline. Spiikker". Kl. 13 esinevad Godelieve Schrama (harf), Garth Knox (vioola) ja Mathieu Dufour (flööt). Kl. 14 "Promenaadikontsert", Kersti Inno. Kl. 14.30 "Keelekõrv", Mari Tarand. Kl. 15.05 "Helikaja". Kl. 16 "In memoriam Vaikse Sarv". Kl. 18.15 "Kultuurikaja". Kl. 19 "Džässiohtu". Mängib Herbie Hancock Trio. Kl. 20.30 Jean-Philippe Rameau "Deus Noster Refugium". Esitab ansambel Les Arts Florissants William Christie juhatusel. Kl. 21 "Ideaalmaailmad". Saate teeb Jaan Tootsen. Kl. 22.05 "Ütle, mis sul on?". Studios on kirjanik Kalle Kurg. Kl. 23 "Džässiplaat".
P, 6. VI kl. 7.05 "Hommikumuusika". Studios on Alar Haak, muusika valib Pille Olde. Kl. 9.05 "Braavo, Eri Klasi". Kl. 10.10 "Sooviklassika", Mirje Mändla. Kl. 13 "Kauged rahvad muusikas". Kl. 14 "Scriptum". Kl. 15.05 "Raadioteater esitleb". Aleksandr Puškini "Boriss Godunov". Nimiosas Jüri Krjukov. Kl. 16.30 Philip Glass – Hydrogen Jukebox (1993). I osa teatrimuusikast Allen Ginsbergi tekstile. Esitavad Elizabeth Futral, Michele Eaton, Mary Ann Hart, Richard Fracker, Gregory Purnhagen, Nathaniel Watson, Carol Wincenc (flööt), Martin Goldray (süntesaator), Frank Cassara (löökiiristad), James Pugliese (löökiiristad), Richard Peck (tenor-saksofon), Andrew Sterman (sopransaksofon), Allen Ginsberg, Philip Glass (klaver). Dirigeerib Martin Goldray. Kl. 18.15 "Teatrilõud". Jassi Zahharovi kandvatest rollidest, saatejuht on Ene Pilliroog. Kl. 19 "Täna kontserdisaalis". Kl. 21 "Pühapäevajats", Joosep Sang. Kl. 22.05 "Raadio Õõlilool".

KANAL2

R, 4. VI kl. 12.15 "Kodustuudio". Kl. 20.30 "60 minutit". Saatejuht Tiit Made. Kl. 21.30 mängufilm "Spioonide kuningas" ("Aldrich Ames: The Traitor Within", USA 1998). Osades Timothy Hutton, Joan Plowright, Elisabeth Pena.
L, 5. VI kl. 12.30 "60 minutit". Kl. 13.25 dokumentaalfilm "Ihukaitsjad". Kl. 16 "Kutsu Iff külla". Kl. 23.35 mängufilm "Unustamatu öö" ("One Special Night", USA 1999). Osades Julie Andrews, James Garner. Draama kohtumisest, mis muutis kahe inimese saatuseid.
P, 6. VI kl. 10.30 "Kodustuudio".
E, 7. VI kl. 19.25 "Mr Bean". Koomik Rowan Atkinsoni kehastatud Mr Bean on ühtaegu häälearmas ja kiuslik mehenägu. Esimeses osas püüab ta eksamil spikerdada ja külvab supelrannas segadust. Kl. 23.25 mängufilm "Nero Wolfe: Detektiiv läheb liikele" ("Nero Wolfe: Wolfe Goes Out", USA 2001). T, 8. VI kl. 19.25 "Mr Bean". Mr Beani tagasitulek. K, 9. VI kl. 19.25 "Mr Bean". Mr Beani needus. N, 10. VI kl. 19.25 "Mr Bean". Mr Bean läheb linna. Kl. 20.30 "Kutsu Iff külla". Seekord läheb Iff paika, kuhu kuiva jalaga ligi ei pääse.

**TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU NÄITUSED**

Tartu, W. Struve 1
E – R kl. 9 – 21,
L – P kl. 11 – 17,
www.utlib.ee

■ Näitusesaalis E – R kl. 12 – 17
"Postinkunaablid".

■ Konverentsisaali fuajees
FIDEELIA-SIGNE ROOTSI maalinäitus.

■ Kohvikus CONSTANTIN BRANCUSI fotonäitus
"Rumeenia Euroopa südames".

■ Kohviku fuajees
KRÖÖT NÖMMELA isikunäitus "Tekstiilne".

■ Raamatukogu III korrusel
RUTH HUIMERINNA ja JÜRI LÕUNA
raamatuillustatsioonid.
"Juhan Peegel – 85".

"Eesti lasteraamatu illustatsioonid
2000 – 2004".

LÜHIKE JALA GALERII
Tallinn, Lühike jalg 6

**TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720,
e-post lgalerii@hotmail.ee

PORTAAL

Tallinn, Vene 16

**TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 646 4209.

Tartu, Kuperjanovi 9

Püsinäitus
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".

"Tartu ja Turu puumajad –
Supilinn ja Raunistula muutuv
ajas" kuni 13. VI.

"Juri Afonovi pastellmaalid
põhjarahvastest"
kuni 13. VI.

"Fotonäitus välitöödelt
põhjarahvaste juurde"
kuni 13. VI.

Avatud K – P kl. 11 – 18
(samal ajal avatud kohvik ja
muuseumipood).
R tasuta sissepääs.
Tel. 742 1311,
www.erm.ee,
e-post erm@erm.ee

**TPÜ
AKADEEMILINE
RAAMATUKOGU**

Tallinn, Rävälä pst. 10

■ Püstvitriinides
Eesti kivimid ja kivistised
"Mente et malleo"
kuni 4. VIII.

■ Seinavitriinides
"Akadeemik Juhan Peegel 85"
kuni 16. VI.

■ Galeriis
GENNADI BARANOVI fotonäitus
"Kivi ilu mikroskoobis"
kuni 4. VIII.

■ Püsinäitus
"Eesti Akadeemilise Raamatukogu
väljaandeid läbi aegade".

Avatud E – R kl. 10 – 20,
L kl. 10 – 17.

TAMPERE MAJA
Jaani 4, Tartu

AINE IVERSI näitus
"Paanika salanimed"
kuni 14. VI.

Avatud E – R kl. 9 – 18,
L ja P kl. 9 – 15,
www.tamperemaja.ee,
tel. 738 6300.

**TARTU
KOHVRIGALERII**

Saksa Kultuuri Instituudis
Tartu, Kastani 1

THOMAS-PETER SCHARDTI
näitus "Fontaine de Vauluse"
ja

ARCHIBALD BAJORATI
näitus "Kalevipoja illustatsioonid".
Avatud kuni 4. VI E – R
kl. 9 – 17, tel. 742 2639,
dkitartu@kodu.ee

SIRBI REKLAAAMI HINNAKIRI

Kõik hinnad sisaldavad käibemaksu 18%.

must-valge reklaam + kujundus
must-valge reklaam (kujundatud)
teatritenduste, kontsertide reklaam
Galeriide, kunstinäituste reklaam (5 x 5 cm koos logoga)
Önntilused ja leinakuulutused
Korduvkuulutus sama tekstiga
Kuulutus rubriigis "Raamatukauplused"
Politiisil reklaamil juurdehindlus 25%.

8 krooni cm²
6 krooni cm²
3 krooni ja 50 senti cm²
62 krooni.
100 krooni.
15% odavam.
1 rida 6 krooni.

VAHELEHED:

1 lk. A4	1.00 kr.
Kuni 1 lk. A3	1.10 kr.
Kuni 4 lk. A3	1.20 kr.
Kuni 8 lk. A3	1.30 kr.

Sirbi veergude laius:

1 veerg	50 mm
2 veergu	104 mm
3 veergu	158,5 mm
4 veergu	213 mm
5 veergu	267 mm

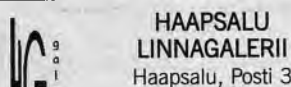
NÕUDED REKLAAJMATERIAALILE:

Valmis reklaammaterjalide tekst peab vastama
eesti keele õigekeelsuse nõuetele (ortograafia,
punktatsioon, tegusõna rektsoon) ja olema
mõistetav (lause peab olema lõpetatud ja ter-
viklik).

Valmis reklaammaterjalide tehnilised para-
meetrid: Sirp võtab vastu valmisreklaami (Adobe
Portable Document Format) PDF- või TIFF-raster-
formaadis.
Reklaamid tuleb saata ajalehele kas e-posti teel
(sirje@sirp.ee) või tuua toimetusse CD-ROM-il
või disketil.

Valmis reklaammaterjalid ei tohi sisaldada
värvilisi elemente, st. kõik elemendid peavad
olema must-valged (grayscale).

Reklaammaterjalide ettevalmistamisel tuleks
arvestada, et ajalehepaberil on punktikasv ca
27% tihedusel 85 lpi ning reklaammaterjalide re-
solutsioon peaks mahutama vahemikku 200 – 300
dpi.
Reklaammaterjalide edastamisel PDF-for-
maatides tuleks tingimata arvestada, et fail peab
olema komposiitne (composite, mitte värvil-
lahutus) ning on valmistatud Adobe Acrobat Dis-
tilleriga. Kõik kasutatavad elemendid (fondid, pil-
did) peavad sisaldama saadetud failis. Vastu ei
võeta reklaame, mis on CorelDRAW (CDR) ver-
sioonides; Adobe Illustrator (AI) versioonides,
Macromedia Freehandi versioonides, QuarkXPres-
si versioonides, Adobe PageMakeri versioonides,
Microsoft Wordi või muude tekstitöötlusprogrammi
dokumentidena.

HAAPSALU
LINNAGALERII
Haapsalu, Posti 3

5. – 30. VI
JAAN TOOMIKU
maalide näitus.
Näituse avamine 5. VI kl. 16.

Avatud K – P kl. 12 – 18.
http://galerii.kultuuriinfo.ee

MUSTAMÄE KULTUURIKESKUS
KAJA
Tallinn, Viide tee 118

Kunstistuudio KAJA² näitus kuni 7. VI.
9. – 30. VI Riigikantselei Sümboo-
likaosakonna fotonäitus "Eesti riiklike
teenetemärkide kavaleere".

Avatud E – R kl. 11 – 18 ja
Info tel. 645 7598.

ÕPETAJATE MAJA GALERII
Tallinn, Raekoja plats 14

7. – 27. VI
BRUNO SÖMERI
maalinäitus

"Variatsioonid akvarellile".
Näituse avamine
7. VI kl. 16.

**VILJANDI
KUNSTISAAL**

Viljandi, Vabaduse plats 6

"Võrreldes Kõleriga":

LEONHARD LAPINI ja
TOOMAS REINU

kollaažid ja akvarellid
ning kaevupildid
Eesti Vabaõhumuuseumist
kuni 13. VI.

Avatud L – N kl. 12 – 17.
Tel. 551 5932.

Tartu, Narva mnt. 23

Püsinäitus "Dorpat. Jurjev. Tartu".

Tartu Loodusmaja
joonistuskonkursside
(1992 – 2003) ülevaatenäitus
"Roheline kodulinn" kuni 15. VI.

Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info ja registreerimine tel. 746 1911,
www.tartu.ee/linnamuseum

HARJUMAA MUUSEUM
Keila, Linnuse 9

Nahakunstnik SILVI KALDA ja
diplomandide näitus

"1+21"

kuni 6. VI
Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tel. 678 1668.
www.muuseum.harju.ee

**EESTI
TERVISHOUMUSEUM**

Tallinn, Lai 30

Püsinäitus

"Inimene. Tervis. Perefond".
Fotonäitus inimkeha
mikroskoobi all
"Minu sisemine ilu III"
kuni 26. VI.

Avatud T – P kl. 11 – 18,
www.tervishoiumuseum.ee,
tel. 641 1732.

KULTUURIESINDUS

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952,
e-post: maimu.berg@finst.ee, http://www.finst.ee.

► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 742 7319, faks 742 7097,
e-post: tartu@finst.ee, http://www.finst.ee. Avatud tööpäevadel kl. 10 – 16,
K kl. 10 – 18.

► TAMPERE MAJA Jaani 4, Tartu, tel. 738 6300, www.tamperemaja.ee. N, 10. VI
kl. 18 Tampere maja hoovikontsert "Et noh, etno!". Pilet 25 kr., õpilastele ja pen-
sionäridele 20 kr.

► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 625 7788,
faks 625 7799, e-post: british.council@britishcouncil.ee,
http://www.britishcouncil.ee.

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU ESINDUS TALLINNAS Lai 29, 10133
Tallinn, tel. 627 3100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, http://www.nmr.ee.

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU ESINDUS TARTUS Raekoja plats 8, Tartu,
tel. 742 3625, faks 744 1241, e-post: madis@nmr.ee.

► UNGARI INSTITUUT Piiskopi 2, 10130 Tallinn, tel. 644 0817, e-post
unginst@unginst.org.ee, http://www.unginst.org.ee. Avatud E – N kl. 10 – 16, R kl.
10 – 15.

► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki 4b,
Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post dkigi@goethe.ee. Tallinnas "Scène de
Jardin" nimelises hoovis endise kino Helios kõrval "Kanuti labor 2" kuni 6. VI. 5. – 10.
VI filmiprogramm "Oberhauseni lapsed" Katriina kirikus. Pilet 40 ja 30 kr. 8. VI "Balti-
saksa ajaloo jälgedel" Tallinna toomkirikus. 9. VI Haapsalus ja 11. VI Pärnus "Nosfer-
atu" tuur (film+muusika). Informatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta
http://www.goethe.de/tallinn.

► TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu, tel./faks 742 2639,
e-post dkitartu@kodu.ee, http://www.dki.tartu.ee. Raamatukogu lahti E – N
kl. 13 – 18, R kl. 12 – 17, tel. 738 4026.

► TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373,
e-post info@dankultur.ee, http://www.dankultur.ee.

► EESTI INSTITUUT Suur-Karja 14, 10140 Tallinn, tel. 631 4355, faks 631 4356,
e-post: einst@einst.ee, www: http://www.einst.ee.

TIIT REISID, Tartu mnt. 6, 10145 Tallinn,

tel. 662 3762, faks 662 3761, tallinn@tiitreisid.ee, www.tiitreisid.ee

■ Põhja-Norra ja Kesk-Norra. 11. – 19. VII;
13. – 21. VII; 25. VII – 2. VIII; 6. – 14. VIII.

Hind 5600/5900 kr. Transport: kõigi mugavustega reisi-
buss. Majutus: mugavad noortehotellid. Hind sisaldab
bussisõidu, ekskursioonid, majutuse, hommikusöögid vas-
tavalts pakettile, laevasõidud fjordidel. Lisatasu eest ter-
visekindlustus, tasulised sissepääsud muuseumidesse jm.

■ Laevareis Sankt-Peterburgi 10. – 13. VI; 18. – 21. VI;
24. – 27. VI; 2. – 4. VII; 8. – 11. VII; 16. – 19. VII;
22. – 25. VII; 30. VII – 2. VIII; 5. – 8. VIII; 13. – 16. VIII;
19. – 22. VIII; 27. – 30. VIII; 2. – 5. IX; 10. – 13. IX;
16. – 19. IX; 24. – 27. IX.

Hind alates 1690 kr. Majutus: hotell St. Peterburg*** või
hotellis Karelia***. Transport: laev/kõigi mugavustega reisi-
buss. Hind sisaldab laevas kajutikoha, bussisõidu,
ekskursioonid, majutuse, hommikusöögid hotellis. Lisata-
su eest kõrgema klassi kajut, muuseumipiletid ja muud
tasulised sissepääsud, lõuna- ja õhtusöögid, majutus ühe-
ses toas, Venemaa viisa ja kindlustus.

■ Pariis 10. – 13. VI; 1. – 4. VII; 15. – 18. VII;
29. VII – 1. VIII; 12. – 15. VIII; 9. – 12. IX.

Hind: al. 5140 kr. Transport: Estonian Airi lennuliini. Maju-
tus: kesklinna hotellis. Hind sisaldab lennupileti Tallinn –
Pariis – Tallinn, majutuse, hommikusöögid hotellis. Lisata-
su eest transfeerid, ekskursioonid, tervisekindlustus, muu-
seumipiletid või muud tasulised sissepääsud, lõuna- ja
õhtusöögid.

■ Leedu merevaigurannik: Šiauliai, REISID
Nida, Klaipeda, Palanga 11. – 13. VI;
2. – 4. VII; 16. – 18. VII; 30. VII – 1. VIII; 13. – 15. VIII;
27. – 29. VIII; 10. – 12. IX.

Hind 1590/1790/1990 kr. Transport: kõigi mugavustega
reisibuss. Majutus: hotell Jurate Nidas. Hind sisaldab bus-
sisõidu, majutuse, hommikusöögid hotellis, ekskursioonid,
giidi-reisisaatja teenuse. Lisatasu eest tervisekindlustus,
muuseumipiletid või muud tasulised sissepääsud, lõuna- ja
õhtusöögid.

■ Euroopa ringreis: Prantsusmaa, Itaalia, Šveits, Liech-
tenstein, Baierimaa 18. – 25. VI; 25. VII – 1. VIII; 1. – 8. VIII.
Hind alates 8290 kr. Transport: Estonian Airi lennuliini
Tallinn – Pariis/Berliin/Frankfurt ja tagasi, kohapeal kõigi
mugavustega reisibuss. Majutus: hotell. Hind sisaldab
lennupileti, bussisõidu, majutuse, hommikusöögid
hotellis, ekskursioonid, giidi-reisisaatja teenuse. Lisatasu
eest lennuväljamaksud, tervisekindlustus, muuseumi-
piletid või muud tasulised sissepääsud, lõuna- ja
õhtusöögid.

■ Riia ja Lätimaa ajaloo ilu: Rundale ja Sigulda 5. – 6. VI;
19. – 20. VI; 10. – 11. VII; 24. – 25. VII; 7. – 8. VIII;
21. – 22. VIII; 4. – 5. IX; 18. – 19. IX.
Hind 850 kr. Transport: kõigi mugavustega reisibuss.
Majutus: hotell Jūrmalas. Hind sisaldab bussisõidu, maju-
tuse, hommikusöögid hotellis, ekskursioonid, giidi-rei-
sisaatja teenuse. Lisatasu eest tervisekindlustus, muuseumi-
piletid või muud tasulised sissepääsud, lõuna- ja
õhtusöögid.

Tallinn, Tartu mnt. 80d

MARIANNE MÄNNI
ruumiinstallatsioon
"Loom"
kuni 5. VI.

Avatud E – R kl. 12 – 19,
L kl. 12 – 16, tel. 681 0871,
e-post galerii@vaal.ee;
http://www.vaal.ee

GALERII MOLEN

Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Tel. 644 2877.

GALERII-G
kunstisaal
Tallinn, Vabaduse 6

MARE VINDI
"Valitud vaated"
kuni 12. VI.

Tartu mnt. 1
portselani näitusmüük.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15, e-post galeriig@hotmail.ee,
tel. 661 2972.

EVM
ROCCA AL MARE

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12

Park, Kolu kõrts ja käsitööpood
on avatud iga päev
kl. 10 – 20,
hooned kl. 10 – 18.

Info tel. 654 9100,
www.evm.ee

A GALERII
AUTORIENTED

Tallinn, Hobusepea 2

Galerii 10. juubeli
näitus kuni 5. VI.
7. – 26. VI ANDREI BALASHOVI
näitus "Objektid".

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 646 4101.

**EESTI KUNSTI-
AKADEEMIA GALERII**

Tallinn, Tartu mnt. 1

7. – 19. VI
JUHA-PEKKA POHJALAINENI
"Siluettid".

Avatud iga päev kl. 12 – 18.30,
tel. 626 7329
e-post gallery@artun.ee

PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM

Pärnu, Esplanaadi 10

Fotonäitus "Eesti Foto 2004"
kuni 31. VIII.
5. VI – 31. VIII
XI rahvusvaheline aktinäitus
"Mees ja naine".

Näitused ja kohvik on avatud
iga päev kl. 9 – 21.
www.chaplin.ee
Tel. 443 0772.

DRAAKONI GALERII
Tallinn, Pikk 18

ADO LILLE
"Hajuv piir" kuni 5. VI.
7. – 19. VI
NORA RABA "Värvilised".
Keldrisaalis
KATRIN TUKMANNI
"Sinine alge" kuni 5. VI.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Piltide raamimine. Tel. 646 4110.

KUNSTISALONG ALLEE
Tallinn, Pikk 30

Kunstiklassika näitusmüük,
konsultatsioonid, oksjonid,
näitused, virtuaalgalerii.

Avatud E – R kl. 10 – 17,
L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500,
512 7677,
e-post info@allee.ee,
www.allee.ee

Hobusepea
Galerii

Tallinn, Hobusepea 2

MILA BALTI & MEELAND SEPA
"Vaimse väsimuse
magushallid pohmelused"
kuni 14. VI.

Avatud K – E kl. 10 – 18,
tel. 627 6777, faks 627 3631,
e-post galerii@eaa.ee

**EDUARD VILDE
MUUSEUM
KASTELLAANIMAJA
GALERII**

Kadriori, Roheline aas 3

EKA avatud akadeemia vabade
kunstide eriala näitus
"Avatud akadeemia lõputööd"
kuni 6. VI.

Avatud K – E kl. 12 – 19.
Tel. 601 3181, e-post vilde@solo.ee

HAUS

HAUS GALERII
Tallinn, Uus 17

EDA LÖHMUSE
maalid
kuni 11. VI.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja
L kl. 11 – 16. Tel. 641 9471,
e-post haus@haus.ee, www.haus.ee

Y GALERII
Tartu, Kõutri 2

TANJA MURAVSKAJA
fotod "Man's Play" kuni 6. VI.

8. – 20 VI TÜ kunstide osakonna
diplomatide näitus.

Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 12 – 16, P kl. 12 – 15.

TEATRIGALERII

ENDLA TEATRIGALERII
Pärnu, Keskvaljak 1

TaRRvi LaamaNNi
"DAD LAMAN JUJU"
kuni 3. VII.

Avatud E – L kl. 14 – 18.
Sissepääs teatrikohvikust Akadeemia
tänavalt.

**TALLINNA
KUNSTIHOONE**

Tallinn, Vabaduse väljak 8

Eesti Maalikunstnike
Liidu aastanäitus
"Ich bin ein Maler"
kuni 6. VI.

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6

HELI RYHÄNENI ja
ANNE MESKANENI (Soome)
"Skulptuurid"
kuni 20. VI.

TALLINNA LINNAGALERII
Tallinn, Harju 13

TÕNIS SAADOJA
maalid "Harjutused"
kuni 13. VI.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
tel. 644 2818,
www.kunstihoone.ee
e-post info@kunstihoone.ee

**TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.**

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. ja faks 641 8308,
e-post galerii.kaks@mail.ee

**A. H. TAMMSAARE
MUUSEUM**
Tallinn, L. Koidula 12a

A. H. Tammsaare
viimane korter ja
kirjaniku loomingu
püsiekspositsioon.

Avatud K – E kl. 12 – 19,
tel. 601 3232,
e-post atammsaare@solo.ee

**ÜHISPANGA
GALERII**

EESTI ÜHISPANGA GALERII
Tallinn, Tornimäe 2, V korrus

RETI SAKSA näitus
...joonistab ja kujutab...
kuni 7. VI.
10. VI – 9. VII TIIT JAANSONI
"Maastikud".

Avatud E – R kl. 9 – 18,
e-post haus@haus.ee

**OKUPATSIOONIDE
MUUSEUM**

Tallinn, Toompea 8

Püsiekspositsioon
sündmustest ja arengutest
Eestis 1940 – 1991.

Ajutine näitus
"Eesti Raadiotööstus 80 aastat".

Avatud T – P kl. 11 – 18.

PÄRNU LINNAGALERII

PÄRNU KONTSERDIMAJAS
Pärnu, Aida 4

KRISTIINA USLARI ja
EEVA KÄSPER-LENNUKI
"ÜmberRingi" kuni 5. VI.
8. VI – 3. VII JAAN ELKENI maalid.
Näituse avamine 8. VI kl. 17.

Avatud T – R kl. 12 – 19,
L kl. 11 – 16, tel. 445 5888,
e-post Linna.Galerii@mail.ee

EESTI KUNSTIMUUSEUM

RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1, e-post muuseum@ekm.ee)
R. 4. VI kl. 22 – 1 "Muuseumide öö". Kl. 22 näituse "Kohatunne. Eesti kunsti klas-
sika XVIII sajandist kuni 1940. aastani" avamine ja kl. 22.30 esineb kontsertduo
koosseisus Eneli Hiimaa ja Jelena Ossipova. Sisepääs tasuta.
Avatud K – P kl. 11 – 18, iga kuu viimane R ja sellele järgnev L tasuta.

NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAAL (Niguliste 3, e-post niguliste@ekm.ee)
Püsiekspositsioon "Kirikukunst XIII – XVIII sajandist". "Höbedakamber: gildide,
tsunftide, Mustpeade Vennaskonna ja kiriku hõbevarad". Näitus "Niguliste
kunagised kunstivarad" kuni 15. VI. R. 4. VI kl. 22 – 1 "Muuseumide öö". Kl. 23
ekskursioon teemal "Niguliste kirik XV sajandil" ja kl. 00 kontsert, esinevad Heiki
Mätlík ja Andres Uibo. Sisepääs 10 kr. Igal L ja P kl. 16 orelimuusika pooltund. Sis-
sepääs muuseumi piletiga. Avatud K – P kl. 10 – 17. Kassa tel. 644 9903.

ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3, e-post adamson-eric@ekm.ee)
Adamson-Ericu teoste püsiekspositsioon. Näitus "Esimesi Eesti naisskulptoreid"
kuni 13. VI. Ringkäik-loengud püsiekspositsiooni ja näituste põhjal. Pilet 50 kr.
(kogu grupp, lisandub muuseumi pilet 5 ja 10 kr.). Eelregistreerimine tel.
644 5838. Muuseumitunnid "Suured ja väikesed skulptorid". Pilet (15 kr.) sisaldab
töö materjale. Reg. tel. 644 5838. Avatud K – P kl. 11 – 18, iga kuu viimane R ja
sellele järgnev L tasuta!

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Kr. Raua 8, e-post kristjan.raud@ekm.ee)
Kristjan Raua loomingu püsiekspositsioon. Näitus "Aravalitu. Paul Raua usulised
kompositsioonid" kuni 2. X. Haridusprogrammid "Taevad ja väravad", "Lapsepõlve
mõjutused Kristjan ja Paul Raua loomingule" ja "Joonistame nähtamatu nähtavaks".
Info ja reg. tel. 644 9513 ja 670 0023. Üksikkülastajale sisepääs tasuta. Avatud
N – L kl. 10 – 17. Tel. 670 0023, 644 9513.

MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28, e-post mikkeli@ekm.ee)
Johannes Mikkeli kollektsioon (XVI – XX sajandi lääne-euroopa, vene, hiina kunst).
22. V – 15. VIII Näitus "Balti rokokoo: Läänemere- ja XVIII saj. fajanss" kuni 15.
VIII. Avatud K – P kl. 11 – 18, iga kuu viimane R tasuta.

VÄLISKUNSTI MUUSEUM (Weizenbergi 37, e-post muuseum@kadriori.org.ee)
"XVI – XX sajandi maalikunst" (madalmaade, saksa, itaalia, vene meistrid), "XVIII –
XX sajandi lääne-euroopa ja vene tarbekunst ning skulptuur". Näitus "Balti rokokoo:
Läänemere maade XVIII saj. fajanss" kuni 15. VIII.
T, K, N ja R temaatilised muuseumitunnid 5 – 11 aastastele. Pilet 25 kr. Info ja reg.
tel. 606 6400. R, 4. VI kl. 17 kontsert "Diplomaatilised noodid. Türgi". Pilet 100 ja
60 kr. L, 5. VI kl. 15 "Laupäevaakadeemia". Avatud T – P kl. 10 – 17. Iga kuu
viimane R tasuta.

**EKMI kodulehekülge aadressil http://www.ekm.ee EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE
HOONE EHITUSE TOETUSEKS. EESTI KUNSTIMUUSEUMI TOETUSFOND CIRCULOS:
HANSAPANK, ARVELDUSARVE 221011918504.**

ROTERMANNI SOOLALADU
Tallinn, Ahtri 2

Eesti Kunstiakadeemia 2004. aasta lõputööde näitus.

4. VI kogu maja avatud kl. 10 – 21.
Kl. 17 lõputööde näituse piduliku lõpetamine ja moeetendus.
5. ja 6. VI näitus avatud kl. 11 – 18 Arhitektuurimuuseumi saalides.

Tel. 625 7000, faks 625 7003. http://www.arhitektuurimuuseum.ee,
e-post info@arhitektuurimuuseum.ee

EESTI TARBEKUNSTI- JA DISAINIMUUSEUM

Tallinn, Lai 17 (sissepääs sisehoovist)

I korrus
Tekstiilikunstnik LEESI ERMIL näitus kuni 13. VI.

II korrus
Püsiekspositsioon "Eesti tarbekunst XX saj. algusest tänapäevani".

III korrus
Mööbli avafond.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane R.
Tel. 641 1927, e-post muuseum@tarbekunst.ee

gallerij vivian napp

Tallinn, Narva mnt. 15

MAALIDE
NÄITUSMÜÜK.
8. VI kl. 18 avatakse
ERKI MEISTRI India fotode näitus.

Avatud E – R kl. 10 – 19,
L kl. 11 – 16, tel. 662 3485,
info@vnapp.com, www.vnapp.com.

Tartu,
Raekoja plats 18

Eesti kunsti
ülevaatenäitus
"Raster 8".

11. VI – 4. VII TÜ maaliosakonna
ja TKK lõpetajate tööde
näitus.

Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta külastuspäev.
Tel. 734 1050,
e-post tartmus@tartmus.ee
www.tartmus.ee

PÄRNU MUUSEUM
Pärnu, Rüütli 53

Eesti Rahva Muuseumi näitus
"Suur pesupäev"
kuni 4. VII.

Avatud K – P
kl. 10 – 18.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 443 3231.

TARTU KUNSTIMAJA
Tartu, Vanemuise 26

VÄIKSES SAALIS
IVO LILLE
klaasobjektid "Tartu twist"
kuni 13. VI.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post tartuart@hotmail.ee
Tasuta.

PÖFFI suvekinno

GOETHE-INSTITUT TALLINN

Läbi aegade kuulsaima tummfilmi esitus koos elava muusikaga

Nosferatu tuur!

Esineb ja laulab livebänd **KRIMINAALNE ELEVANT**

4. juuni - Tallinna Katariina kirik, 22.00
9. juuni - Haapsalu piiskoplinnus, 23.00
11. juuni - Pärnu Uue Kunsji Muuseum, 23.00

Piletite eelmüük kinos "Sõprus" ja tund aega enne kontserdi algust kohapeal.
Piletid: Tallinn (50-70 kr), Haapsalu ja Pärnu (40-50 kr).
Lisainfo www.poffi.ee/suvekino

TALLINNA PIMEDATE DÜÜD filmifestival

Postimees RING fm ilm.ee

PÖFFI suvekinno

GOETHE-INSTITUT TALLINN

Vana film on surnud. Meie usume uut. - Oberhauseni manifest, 1962

OBERHAUSENI LAPSED - DIE KINDER VON OBERHAUSEN

Seansid toimuvad Katariina kirikus, algusega kell 21.00

5. juuni **Artistid tsirkusekupli all** (A. Kluge, 1968)
6. juuni **Klaasist süda** (W. Herzog, 1976)
7. juuni **Vale liigutus** (W. Wenders, 1975)
8. juuni **Ameerika sõber** (W. Wenders, 1977)
9. juuni **Hirm sõõb hinge seest** (R.W. Fassbinder, 1974)
10. juuni **13 kuud aastas** (R.W. Fassbinder, 1978)

Piletite eelmüük kinos "Sõprus" ning pool tundi enne seansi kohapeal.
Üksikpileti hind 30 (sooduspilet) ja 40 krooni. Filmid on saksa keeles, ingliskeelsete subtiitritega. Lisainfo www.poffi.ee/suvekino.
Filmid linastuvad 11. - 16. juunil ka Tartu Lutsu Teatrimajas.

Toetajad ja partnerid

TALLINNA PIMEDATE DÜÜD filmifestival

Postimees ilm.ee

Sirbi ja kunst.ee

tellimusi saab vormistada

AS Expressposti tellimiskeskuse vahendusel
tel. 666 2535, www.tellimine.ee
ja kõikides Eesti Posti sideettevõtetes.

Väljaannete leviga seotud probleemidest
palume teatada tel. 666 2535.

EESTI RAHVUS-RAAMATUKOGU

JUUNIKUU NAITUSED

Kuni 30. VI näitus "13+: kunstnikuraamat Saksamaalt" peanäitusesaalis.
Kuni 15. VI Ülle Mesikäpa ehted "Magus mesi" fuajees.
10. VI - 30. IX n'itus "Laste ja noorte-ajakirju läbi aegade" arhiivikogu galeriis.
Kuni 31. V "Juugend Eesti raamatukujunduses" 5. k. galeriis.
4. - 26. VI Hans Sisa (Austria) isikunäitus 5. k. galeriis.
Kuni 10. VI "Eesti kirjastusi: Aleksandra ja KPD Kirjastus" 7. k. humantaarteduste saalis.
Kuni 30. IX näitus "Eduard Tubin rahvus-raamatukogu kogudes" 8. k. muusikasaalis.

Näitused on avatud E - R kl. 10 - 20, L kl. 12 - 19. Tel. 630 7148, expo@nlib.ee

SÕPRUS

R, 4. VI kl. 11 (pilet 30 kr.) lastele "Putukate suvemängud". Kl. 12.30 (pilet 40 kr.), kl. 17 (pilet 60 kr.) ja kl. 21 (pilet 80 kr.) "Köögilood". Kl. 14.30 (pilet 40 kr.) "Kauged tuled". Kl. 19 (pilet 60 kr.) lühimängufilmid "Eesti noor kinopölvkond". Esitletakse nelja Tallinna Pedagoogikaülikooli režii-eriala tudengi debüütfilmi - "2.68" (rež. Tanel Tooma), "Teispool vihma" (rež. Margus Paju), "Sünnipäev" (rež. Kaupo Kruusiak) ja "Liivakella parandaja" (rež. Anu Aun).
L, 5. VI kl. 11 (pilet 30 kr.) lastele "Putukate suvemängud". Kl. 12.30 (pilet 40 kr.) ja kl. 17 ning kl. 21 (pilet 80 kr.) "Köögilood". Kl. 14.30 (pilet 40 kr.) "Kauged tuled". Kl. 19 (pilet 60 kr.) "Eesti noor kinopölvkond".
P, 6. VI kl. 11 (pilet 30 kr.) lastele "Putukate suvemängud". Kl. 12.30 (pilet 40 kr.) ja kl. 17 ning kl. 21 (pilet 80 kr.) "Köögilood". Kl. 14.30 (pilet 60 kr.) "Kauged tuled". Kl. 19 (pilet 60 kr.) "Eesti noor kinopölvkond".
E, 7. VI kl. 14.30 (pilet 40 kr.) "Kauged tuled". Kl. 19 (pilet 60 kr.) koomiks filmilinal "Bunker Palace Hotel". Kl. 21.30 (pilet 80 kr.) "Köögilood".
T, 8. VI kl. 14.30 (pilet 40 kr.) "Kauged tuled". Kl. 19 (pilet 60 kr.) koomiks filmilinal "Bunker Palace Hotel". Kl. 17 (pilet 60 kr.) ja kl. 21.30 (pilet 80 kr.) "Köögilood". Kl. 19 (pilet 60 kr.) koomiks filmilinal "Liigsooja".
K, 9. VI kl. 14.30 (pilet 40 kr.) "Kauged tuled". Kl. 17 (pilet 60 kr.) ja kl. 21.30 (pilet 80 kr.) "Köögilood". Kl. 19 (pilet 60 kr.) koomiks filmilinal "Blueberry, salajane kogemus".
N, 10. VI kl. 14.30 (pilet 40 kr.) "Kauged tuled". Kl. 17 (pilet 60 kr.) ja kl. 21.30 (pilet 80 kr.) "Köögilood". Kl. 19 (pilet 60 kr.) koomiks filmilinal "Michel Vaillant".
Pilet lastele, tudengitele, ajateenijatele ja pensionäridele kuni 40 kr. Kassa tel 644 1919, info www.kino.ee

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

Helena Tulve
"It Is Getting So Dark" (2004, esiettkanne)
lavastaja Anu Lamp

Benjamin Britten
"Curlew River" (1951)
lavastaja Mart Koldits

Tallinna Linnateatri
Taevalava
16., 18., 19., 20., 21. juuni
kell 18.00

Kunstnik: Iir Hermeliin
Videokunstnik:
Tarvo Hanno Varres
Kunstiline juht: Paul Hillier

Piletid müügil Tallinna Linnateatri kassas, Eesti Kontserdi kassas, Piletipunktis ja www.piletipunkt.ee
Info: 66 09 604, www.epco.ee

Tubin ja tema aeg

6. juuni kell 18 Estonia kontserdisaal

Helen Tobias - Duesbergi
85. juubelikontsert

HELI VESKUS (sopran)
ANTRA BIGAČA (metsosopran)
KRIŠJANIS NORVELIS (bass)

Segakoor **SONORE** (Läti)
KAARLI KIRIKU KONTserttkoor
TALLINNA KAMMERORKESTER

Dirigent **ANDREIJS JANSONS** (Läti, USA)

Postimees

www.concert.ee

TALLINNA FILHARMOONIA
TALLINN PHILHARMONIC SOCIETY
ESITLUB

4. JUUNIL KELL 17.00
KADRIORU LOSSIS

TÜRGI
DIPLOMAATILISED NOODID

Kontsert toimub ümarlaua „Eesti ja Türgi akadeemilised ja kultuurilised sidemed laieneva Euroopa“ raames

AKGÜN ÇOL Ud
TİMUR SARIKA Kanun
NURULLAH KANIK Ney
GÖKÇE KOROĞLU Vokaal

1188 INFO Nordia

Piletid müügil Piletipunkti müügikohtades

PALETTI

Otsime koostööd

EESTI KIRJANIKEGA,

kes soovivad luua õnnitluskaartide tekste.
Huvi pakub nii luuletajate, prosaistide kui ka humoristide looming.

Paletti Eesti AS tegeleb õnnitlus-, tervitus-, huumori-, laste- jpm kaaride loomise ja müügi.

Meie poole saate pöörduda telefonil 65 95 777 tööpäevadel kell 10 - 15 või e-maili aadressil: paletti@paletti.ee

Reklaami ootame aadressil sirje@sirp.ee

SIRP

INFOTELEFON 640 5770, 564 50 109
FAXS 640 5771 TOIMETAJAD 640 5773, 564 50 108
e-post: sirje@sirp.ee INDEXS 69786
Sirp internetis <http://www.sirp.ee>

Peatoimetaja **Mihkel Mutt** mihkel@sirp.ee
Iga-aastane, kirjandus **Jürgen Rooste** 640 5774 jrgen@sirp.ee
Teater **Margot Visnap** 640 5773 margot.visnap@sirp.ee
Muusika **Igor Garšnek** 640 5773 igor@sirp.ee
Esseistika **Valle-Sten Maiste** 640 5774 valle@sirp.ee
Kunst **Reet Varblane** 640 5773 reet@sirp.ee
Film **Tarmo Teder** 640 5774 tarmo@sirp.ee
Arvutikujundus **Pia Ruber** 640 5775 pia@sirp.ee

Keeletoimetaja **Aili Künster** 640 5775 aali@sirp.ee
Korrektor **Tiina Kivikas** 640 5775 tiinak@sirp.ee
Raamatupidaja **Eldi Kreison** 644 0381 eldi@sirp.ee
Reklaam, sekretär **Sirje Kaus** 640 5770 sirje@sirp.ee
Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Doris Kareva, Jan Kaus, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Tiina Mattisen, Reet Neimar, Kristel Pappel, Toomas Paul, Kristiina Ross, Hanno Soans, Erkki-Sven Tüür.

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht, Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Praaekesemplandite korral helistada tel. 669 8463.
Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume helistada tel. 666 2535.

Kaebuste korral ajalehe sisu kohta võite pöörduda Pressinõukogusse: pn@eall.ee või tel. 646 3363
Lugupidav autorid! Kaastööd tuua Word 6. Teatage meile e-posti aadressil eldi@sirp.ee või tel. 521 1897 oma aadress, arveldus-arve number pangas ja isikukood
VÄLJAANDMIST TOETAB EESTI KULTUURKAPITAL

